
3 1761 04206 1176

BIBLIOTHEKA

ČESKÝCH PŮVODNÍCH ROMÁNŮ

historických i novověkých.

Ročník III. — Svazek IV.

CIKÁNI.

V Praze 1857.

Tisk a sklad Kat. Jeřábkové.

CIKÁNI.

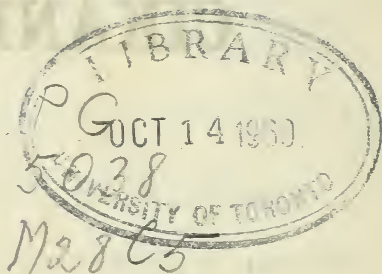
Román z pozůstalých spisů

Karla Hynka Máchy.

V Praze 1857.

Tisk a sklad Kat. Jeřábkové.

Dalekáť cesta má —
Marné volání! —

Wieść jedna tylko czasem w dalekiéj krainie,
Jak strumyka szmer zimny w ustach zimnych płynie,
Że kiedyś — przybył zdala . . . młodzieniec. —

Stefan Garczyński.

I.

Oh! može się przenosząć w odleglejsze wieki,
Świetniejsze okolice, kraj sławny, daleki,
Nad brzegami Jordanu, pod palmy drzewiną,
Usiadłby zamyślony z hebrajską rodziną.

O! nie — przeszłych już zgryzot nie widać tam wojny,
Tylko znikłéj nadziei grobowiec spokojny,
Tylko się lampa szczęścia w jéj oczach paliła,
I zgasła, — i swym dymem całą twarz zaćmiła.
Marie od Malčeského.

Tichá krajino, jak často vábila mě samota tvá v stíny své, aby pobouřenému srdci poklid se navrátil! Jak často vrátilo ticho tvé, rozhostivši se v duši mojí, zrakům mým ztracený mír! — Teď však — přišedšímu v porostlé skály tvé — propastí se mi zdáš; strašné myšlénky budíc v nepokojné mysli, hrozné mi na pamět uvádíš pověsti, a již nikdy neuvedeš pokoj

v prsa má. — Bloudím opět skalami tvými, bledý měsíc vyšel nade temenem černých jedlí, a mrtvé zraky jeho poklidně hledí v osamělého tvář — předce hluboký smutek ouží ňádra má, a hluboký poklid časů předešlých nikdy již se nenavrátí.

Tak v rozplakaném jitru chladná mlha doléhá na skalnatá prsa strání tvých. A předešlý čas, zbloudilý co papršlek hvězdy vzdálené, někdy jen přichází v zraky ducha mého; jasné jest světlo jeho — leč nezahřívá. — —

U prostřed úrodné roviny leží hluboké, ouzké, na mnoho však mil dlouhé údolí. Cestující rozlehlou rovinou nenaděje se před sebou ležícího dolu; až najednou přišed na okraj jeho a uleknutý zastaviv krok, jakoby náhle se před ním rozstoupila země, hluboko pod sebou spatřuje vrcholky temných jedlí a sem tam mezi skalami jednotlivé chatrče. Po obou sice stranách údolí toho strmí vysoké skály, leč nicméně jsou si obě strany velmi nepodobné.

Po levé straně stojí již od vchodu vysoká a příkrá písečná skalina. Mnohý déšť ji roze-

mlel v rozličné podoby zvířat podivných i zpotvořilých postav lidských, které hustě a v nesčíslném množství po skalnaté stěně buď lezti, buď z ní vyhlížeti se zdají, dutýma za putujícím tudy se dívajíce očima. Při skalině, po výstupcích i rozsedlinách jejich zastiňují vysoké jedle a borovice tyto často hrozné hříčky přírody, místy jenom zdola povolujíce oku pocestného volný průhled na tuto bělozažloutlou vysokou zeď.

Po pravé straně, od východu k západu dolů se táhnoucí skála písečná jest v mnohé kusy nestejné šířky rozervána, a výš a výše nad údolí vystupujíc, ohromné tvoří sem tam rozvalené stupně. Husté křoví obrostá tyto vysoké nad ně strmící veliké kameny a celá ta strana jest podobna pustému městu východních krajin, na jehožto rovných, mechem prorostlých střechách zažloutlé břízy skláněji plačící větve, v jehožto ulicích nízké, husté křoví zakrývá ouzký průchod ve stavení pusté, teď jen plachým liškám za obydlí sloužící.

Sem tam vystupuje některý kámen, jakoby štíhlá vížka strměla nade ploché střechy, a déšť

i jiné nehody, aby dokonaly klam ten, vytvořily uzounká v ní okna.

Některé chaloupky — jestli se těch as šest neb sedm chatrčí tak nazývati může — opírají se po různu o tyto po stráni hustě se nacházející kameny; a mnohá z těch chatrčí jen přední stranu má z netesaných trámů sbitou, ostatní její díl jest vnitřek dutého kamenu.

Úzká pěšinka vede mezi rozsedlinami skal a hustým křovím od jedné chatrče k druhé až dolů do oudolí k ouzkému sice, avšak dlouhému a hlubokému jezeru, na jehožto modravé hladině vodní lilie rozkládají své široké temnozelené listí, a bledé jejích květy plynou co stříbrné korunky nad temným zrcadlem vod. Jestliže, jak mnozí učenci jistí, v pradávných časích celá země česká jen jediné veliké jezero byla: tedy jest toto malý pozůstatek z oné nesmírné vodní hladiny, a ploché, ouzké břehy jeho jsou z obou stran veliké stupně písčité skaliny, která, kdo ví jak daleko, se ztápí v prohlubeň vodní; neb dle ujišťování tamějších obyvatelů ještě žádný nenalezl dna ve vodě této.

U jezera tohoto, na výtoku malého potoka stojí mlýnec, kteréhož jednozvučné klepání v spolku se šustem a hvizdem přelétajícího ptactva působí, že tato samota ještě pustější, mrtvo krajiny této ještě hroznější se zdá. Časem jen pronikne nápěv neviditelným pastevcem pronešené národní písně, a jakoby potěšená z toho krajina kolikráte po sobě si opěvuje zpěv jeho temným — temnějším ohlasem.

Asi šest set kroků vzdáli od vchodu — kde malý potok hustými olšinami zastíněný v malém vodospádu hlučněji hovoří s rodnou jemu krajinou — rozstupuje se oudolí po levé straně v jiný širší sice, ale jenom krátký dol. Uprostřed něho stojí vysoká, hustě porostlá skála, korunovaná zříceninami starého hradu; mnohem však vyšší je stromoví, obkličující skalnaté stěny dolu toho, tak že ani vysoká jednotlivá věž zřízeného hradu nepřeniká vrcholky jedlí, vroubících ohromné tyto zdě.

Stavba hradu toho, a obzvláště kulaté věže, jest zcela přiměřena rozmnožiti tichou hroznost krajiny. Je bleděžlutá, základ její zdá se z jedi-

ného kusu sestávati. Zeď její náramné je tlouštky, a až k špičaté, taktéž přižloutlé kamenné střeše ani jediného okénka nemá. Zcela jest hladká, a drobné ozdoby, jako hřičky na krku velikána, pod přístřeším jejím umístěné, činí, že hrozná její síla tím strašněji doléhá na zbloudilého, udiveného poutníka. Na něco širším přístřeší chvěje se mladá bříza, a přiléhajíc k spičaté nevysoké střeše, od ní na dol se kloní co jednotlivé péro za kloboukem loupežníka.

Pod hradem tímto na začátku tohoto druhého dolu stojí blízko nad potokem malá chaloupka zcela obyčejné chudobné stavby. Jako ostatní chatrče po kopci druhé strany jest i ona o skalinu svým zadním dílem oprena, a jen tím od nich se liší, že přední její stranu po ní rozvedené réví vinné širokými listy přikrývá. Před ní jest malá čtverhraná zahrádka, v kteréž dvě na drnu vyvýšené kamenné tabule, obklíčené drnovými sedadly, jakož i nade dveřmi se houpající chvoj praví chalupu tuto býti jediným hostincem této krajiny.

Jednoho večera viděli pastevci, po protějším kopci mezi nízkým křovím stáda svá k domovu ženoucí, tři osoby v této zahrádce se míhati; a právě tím večerem počíná příběh, který jsem v té samé zahrádce slyšel vypravovati.

Obyvatel chalupy této se svou dcerou a každodenní jejich host byly tři osoby, nacházející se v židově zahrádce, jakž zahrádku tuto tamější sousedé nazývali.

První byl vysoký sedmdesátiletý stařec, věrný syn kmene israelského. Trošku nachýlený precházel volným krokem malou zahrádkou od jednoho konce k druhému. Aksamítové černé, až po kolena dosahující spodky se stříbrnými přeskami a podobná vesta s velikými stříbrnými knoflíky, jakož i stříbrné přesky na lesknoucích se strevících jevily, že nepanuje zde chudoba jako v ostatních chalupách. Taktéž i čisté bílé punčochy, bílé rukávy tenké košile a bílý na krku límec, že den sobotní jest, prozrazovaly, neb v jiné dny krýval ohebnou ač sestárlou postavu velmi oškubaný i ušpi-

něný přičervenalý kabát. Dlouhá bílá, dnes uspořádaná, až po pás dosahující brada jevila jedině jeho vysoké stáří, a malá čepička z černého aksamítu kryla hlavu, kterou řídké šediny před večerním větrem dostatečně hájiti nemohly. Jindy obratný a ziskuchtivý obíhal, obsluhoval aneb za stolem seděl s hostmi svými; dnes však velebnou tvář časem k nebi obraceje, časem k zemi skloňuje přecházel a z pohybování jeho bylo souditi, že zvyklé modlitby odříkává.

U chaloupky v malé besídce seděla dcera jeho Lea. Fantasticky spíše než přiměřeně oděná, vysoká, štíhlá postava. Bílý řásný šat, až přes bosé nohy dosahující, byl přepjatý černým, stříbrem protkávaným pasem. Hlavu měla velikým tureckým šátkem ovinutou dle dávného způsobu ženštin svého národu, bydlících v krajinách východních, a husté černé kadeře padaly pod pokrytem tímto kolem bledé krásné tváře na bílou šíji. Jasně zářily veliké černé oči, upřené do neskončené dálky; avšak nepohnutý její hled do pustého modra a podivný význam obličeje srovnány s oblekem jejím — a snadno

bylo uhodnouti, že na rozumu pomatena jest. Ruce její hrály si nevědomky s nějakým kvítkem, roztrhujíce lístky jeho.

Třetí osoba, každodenní host v hospůdce této, byl starý vysloužilec, známý v končinách těchto co nejlepší vypravovatel. Jestli se kdy oudolím modrý kabát s červenými výložky zablýsknul: jistě to byl on, a děti mu z chaloupek vstříc vybíhaly, žádajíce ho, by jim něco vypravoval. A on jim toho nikdy neodepřel, nýbrž zakroutiv si dlouhé kníry a na zemi se mezi ně usadiv, dlouhé pověsti vypravoval, třeba i něco pilně na práci bylo. Mimo to měl ještě jiný výnosnější ouřad, totiž v zámku, přede vchodem do oudolí nedávno vystavěném: tam totiž musel každodenně pánovi a ouředníkům šaty čistiti; a za to, a že s pánem již co vojenský služebník v bitvách býval, měl na zámku svobodný byt, a mimo to ještě měsíčně něco peněz. Ty však mu nikdy nestačily; neb jak mile je na konci měsíce obdržel, musel je hned starému židovi na uplácení dluhu odevzdati, kterého každodenně za příčinou něko-

lika skleniček kořalky navštěvoval. Dříve býval také poslem v zámku; poněvadž se ale žádný nemohl jeho návratu dočekati, jestli že kamsi poslaného děti napadly, žádajíce o nějaký příběh: byl mu poslovský ouřad odejmut, a služba jeho o několik skleniček snížena. Jistě že by byl tu tak samotný neseděl na drnovém sedadle za kamennou tabulí, kdyby děti tak pozdě na večer přísným rozkazem rodičů a strachem před obludami, které dle vypravování jeho v noci po údolí se toulaly, doma nebyly drženy bývaly.

Poněvadž ho zde žádný neposlouchal, vypravoval sám sobě celou francouskou válku, a sice jak obyčejně velmi hlučně, a tak, že vždy po několika slovích ukrutná lež následovala, kterou každý hned za lež uznati musel. Lhaní tak mu již bylo silným zvykem, že nemaje komu jinému, sám sobě musel lháti. Časem hlavou i rukou pohyboval, jakoby se tomu všemu náramně divil, a někdy se u prostřed vypravování zastaviv, chřtán kořalkou propláchnul, a jednotlivé „Aj, aj!“ vyklouzlo mu z úst dlouhými vousy přikrytých. Mezi tím se ustavičně

ohlížel po oudolí, které odsud daleko se mohlo přehlédnouti.

Slunce již dávno zašlo a jednotlivé červené proužky poletovaly přes nový měsíc, který právě nad starou věží visel co stříbrná lampa v oblakové síni. Na věži pohrávala bledá bříza v jeho světle mladým listím co mrtvými jiskrami nad zříceninami zbledlými. Hrůzyplné postavy po skalnaté zdi sebou v míhajícím se světle pohybovati se zdály a nad skalnatými stupněmi protější stráně ležel tichý paprslek měsíce co smutné zapomenutí nade zpustlým městem a pohrával si v břízách náhrobků jeho.

Husté křoví se kolébalo v pustých ulicích jako lehkým větrem, šepotajíc jako umírající hlas muezzina s minaretů, zovoucího k modlitbám zesnulých pravověrců, a štíhlé kameny, strmící co věžky nad sesutiny východokrajního města, stkvěly se co stříbrné báně v bledém zásvitu. Po potoku zdály se jiskry poletovati; leč v zrcadelné hladině jezerní ploval tichý obraz měsíce mezi liliemi vodními a hvězdami nebes; kopce kolem i stromy na sebe temnější přijí-

maly barvy, a jen vrcholky jejich sem tam se červenaly v zásvitu hasnoucích požárů. Pastevci přehnali na obzoru po kopcích svá stáda v tiché stáje, a nápěvy jejich umlkly spolu s klepáním malého mlýna, a hlubokou tichostí nebylo slyšeti leč bublání potoka a rozpravy sobě samému francouskou válku hlasitě vypravujícího vysloužilce.

„Na levo byla vysoká hora — as tady!“ vypravoval, a levou rukou v naznačené místo svůj klobouk položil, „v pravo vyhlížela z jakéhosi stromoví kostelní věž nějaké vesnice — as tuhlenon!“ a vzav skleničku s kořalkou postavil ji v pravo, kdežto měla nadjmenovanou věž představovati; pak palcem u prostřed tabule okazujíc pokračoval takto: „A tu jsme stáli my — či ne — ne — nestáli jsme, to bych lhal; — tu jsme seděli my — ano, aspoň já — a seděl jsem na tureckém bubnu, zrovna proti Francouzům. Aj, aj! — Jak? že ne? na mou milou věru, kdo se opovažuje? — No, no! — No tak, tedy tu jsme seděli, a zůstali jsme sedět, ale ne dlouho — neb najednou vám to bouchlo

za mnou na ten turecký buben, zrovna za mnou a — a — a“ — při tom hladil rozevřenou rukou kamennou tabuli, až najednou velmi rychle vykřikl: „a celá armáda vyskočila — celá armáda! Ha, ha, ha! — Jak? kdo se opovažuje? — no, no, celá, a jestli že ne, já řku, tedy jsem vyskočil já — ano já — a obrátím se, a za mnou stojí sám pan general — na mou věru, sám a sám, a za ním všickni oficíři. — A tu vám mně sáhl na rameno — ne — to bych lhal; tu mě vzal za knoflík — ano, na mou věru, za knoflík!“

V tom popad na tabuli věž v podobě skleničky, dopil a tak silně ji o tabuli řinkal, jakoby v té věži všemi třemi byli zvonili.

Hned z chaloupky vyskočilo služebné děvče a poklonivši se starému židu bralo sklenku z rukou vysloužilce. Ten pak chopiv ji za ruku, počal: „Ano, za knoflík, vidíš, zrovna za tuhle ten, či ne, — ne — to bych lhal,“ počal dále vypravovati; děvče však takovému si počínání zvyklé, vytrhši se ubíhalo se skleničkou do chaloupky, a vysloužilec Bárta, neb jak jej sou-

sedé jmenovali, Bárta Flákoň, pokračoval ve svém lhaní: „A tu vám ke mně povídá: „Bárto, vidíš tamhle tu věž?“ Já rku: „Vidím“ — no — no — kam pak se poděla věž? — ah — ah —“ V tom přinesla holka naplněnou skleničku a postavivši ji ke klobouku opět odcházela. „Ohou!“ křičel Bárta, „tu nestála — tuhle, zrovna tuhlenon!“ A postaviv skleničku v levo od klobouku na jiný kraj stolu, mluvil dále: „A tu jsem vám, abych to dopověděl, šel s tím chlapem do té vsi špehovat, a šli a pili jsme — pili jsme, až se hory zelenaly. Já jsem vypil již tři — čtyry holby, a on teprva jednu; ale potom — potom se dal do pití, a než jsem já vypil tu pátou, tu on vám vypil — a — a,“ a opět hladil rukou po stole, což vždy bylo předchůdcem náramné lži — až po chvíli rychle vykřikl: „Proklatá potvora! vypil čtyry sudy — fi! proklatá potvora! ano! čtyry sudy! na mou véru, čtyry sudy! A potom jsme šli špehovat. Já — a on. On napřed a já vzadu, a vždy jsem se vám schoval tak chytře za ty čtyry sudy, že jsem neviděl nic před sebou — pra-

pranicoucí nic.“ A zvyklý, že se mu mezi tohoto příběhu vypravováním, což již několikrát se stalo, posluchači smáli, smál se sám hlasitě: „Ha, ha, ha! — Jak? kdo se opovažuje? No — no — tedy vyšlo na nás deset vojáků — a — povídá ten jeden z nich: „Kdo jste?“ — A tu se vám ten chlap, co šel se mnou, zdvihnul a povídal: „Špehouni jsme!“ a dal jim ránu — a — a“ šoupaje rukou po stole, vykřikl: „a všech čtyřidcet upadlo! aj, aj — ano! proklatá potvora — všech čtyřidcet! Fi! — a ta věž . . .“

V tom vzal skleničku, a tak srdečně si připíjel, jakoby ty čtyry sudy najednou chtěl vypiti.

Umlklou krajinou zaznělo pojednou několik plných souzvuků strun, — nesly se tichým dolem, a odražené o skály splynuly v temnou příjemnou hudbu. — Pak opět bylo ticho.

II.

— — — Wygnańcem!
Tęsknota mię obarcza, gnię bią niepokoje,
Wszystko, co widzę — nie swoje! . .
Niebo, ziemia, powietrze i ludzie i mowa,
Každa rzecz tęskna, choć nowa.
Niemcewicz.

Po chvíli opět bylo slyšeti několik smutných zvuků s protějšího kopce. Bárta se sklenicí v ruce a s hubou otevřenou brzo vzhůru k protějšímu kopci, brzo k starému hradu pohlížel; i starý žid zůstal státi, a s podivením poslouchal, jen Lea zůstala jako prvé nepohnuta. Hned na to následoval zpěv. Vysloužilec Bárta kvapně vstal, a posadiv si nakřiveně klobouk na hlavu, postavil se vojensky, a nepohnutě hleděl vzhůru. Zpěv smutný byl

zřetelně pronášen, každému slovu bylo rozuměti, a smutné zvuky strun vyplňovaly nedlouhé mezi slokami přestávky. Zněl takto:

„V dlouhém poli šumí větrů vání;
Jabloň, co tam růžobíle zkvítá,
Zlaté klasy vše přede mnou sklání,
Vše se kloní — nic mě neuvítá.

Po březovém háji větry hrají,
V předu háj ten dub stověký hlídá,
Jeho lístky cosi šepotají; —
Poslouchám — nic pro mne nepovídá.

Bublá potok stříbrnými hlasy,
Potok, jenž luh květný obepíná,
Jakby dávné vypravoval časy,
Přejdu, — slyším — nic mně nezpomíná.

Modrý blankyt nade mnou se klene,
Po něm větřík s oblakami hraje,
Dnes je v půlnoc — zejtra na jih žene,
V západ — východ — — nikdy v moje kraje.

Rozplašen můj národ; — bratr bratřím
Neznámý; pláčem si cestu krátím;
Dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím,
Věčně dál, — nikdy se nenavrátím.“

Po slovích: „rozplašen můj národ,“ vstala rychle Lea, a přejedši si rukou bledou tvář, poslouchala pozorně s okem nepohnutým, upřeným do šeré dálky, až ku konci písně. Když pak již i struny, i ozvěna umlkly, a opět hluboké kolem následovalo ticho, nesl se smutný její zpěv hlubokým oudolím:

„Jerusalem spustnul — ni místo neznáno,
Rozplašen můj národ, potupa mu zlá:
Kam by hlavu sklonil, místa mu nedáno;
Daleko prach otců, daleko vlast má!

Z nespatřené vyhnán! Palmy na Jordánu,
Kde východem slunce hlas hrdliččin zní,
Tam vy pozdravujte ode mne neznánu,
Jí rcete, že ještě chovám lásku k ní.

Láska má šla se mnou — po vysoké hoře,
Vyšší je té hory, přes kterou jsem šel;
Šel jsem přese moře — přes hluboké moře,
Hlubší toho moře přenesl jsem žel!“

Tiše stál starý žid; slzy se mu lily po vráskovité tváři, po šedivé bradě. Dlouho tak stál. — S podivením sepjal Bárta ruce, a polohlasné „Aj, aj!“ provázelo z úst jeho zpěv Lein·

Mezi tím zpěvem přecházely po druhé straně s kopce dvě vysoké postavy po pěšince od chaloupky k chaloupce mezi skalami až dolů do oudolí.

Umlkl zpěv Lein, a poslední zvuky jeho umíraly na protější straně ve skalách, jakoby nad zpustlým Jerusalemem v dřímotu upadaly v paprsku zapadajícího měsíce.

Starý vysloužilec, jakoby se byl ze sna probudil vytržený posledními slovy zpěvu, počal poznovu vypravovati: „Já jsem tam také byl na moři — ano — na moři. Tři dny jsme tam byli. — Oh! to je vám podívaná na moři. — Nic nevidíte, nic, než vodu a nebe — na mou věru! — A to bouchání z kanonů na tom moři! — To zní stokrát tak silně! — ne, ne, to bych lhal, ale pětkrát — ano pětkráte zajisté.“

Kdo ví, jak dlouho a co by byl ještě vypravoval, kdyby ho příchozí nebyli vytrhli. Byli to dva cikáni. Napřed šel malý, po maďarsku vystrojený chlapík; červené, vyšívané spodky, žluté botky a modrá, žlutými šňůrami ozdobená kazajka byly oděv jeho. Na hlavě

neměl ničeho; dlouhé však a husté černé vlasy dostačovaly, hlavu před všelikými nehodami povětrnosti uchrániti. Postava jeho byla nepatrná, malá; hlava, jakož i on celý, k pravé straně se schýlela. Jeho pravá ruka byla o poznání delší nežli levá, a ze zvyku nosil obličej ustavičně do země obrácený; leč obličej jeho byl krásný, obzvláště vysoké, hrdě sklenuté čelo a temnomodré oko, jehožto smutné časem zplanutí bezvolně k soucitnosti budilo. Druhý cikán, mnohem starší, byl celý modře a méně skvostně oblečen. Nad opálenými tvářemi hořely černé oči, co dvě hvězdy na večerním nebi. Mladší měl převěšený přes rameno cimbál lesknoucími se strunami potažený; starší nesl pod paždím hudební nástroj, podobný našim houslím. Byli cestující hudebníci. Mladý cikán, spatřiv vysloužilce a ostatní, as dva kroky ucouvnul, jakoby byl někoho jiného očekával; opět však se zpamatovav, tázal se, zda-li zde jest hospoda?

„I arci že; jen dál, pánové — jen dál — tady se člověk nejlaciněji opije — pořádně — na mou věru! Jen pojďte dál.“

Po takovém uvítání zazvonil Bárta o stůl skleničkou, a dívka přiběhla z chaloupky. Starý žid, jenž mezi tím opět po záhradce přecházel, časem u besídky se zastavuje a žalostně na dceru svou pohlížeje, přistoupil kvapně k příchozím a co by žádali, přívětivě se tázal, jednotlivá mezi tím mumlaje slova modlitby, z které ho řinkání skleničkou bylo vytrhlo.

Zatím Bárta dívce přikazoval: „Honem! honem dělej; tu ti pánové jsou po cestě, a to má člověk hlad, na mou věru!“

Mezi tím mladý cikán, složiv se sebe hudební nástroj, chléb a vodu přinésti poroučel; načež dívka, do chaloupky odběhši, brzo s chlebem a vodou se návratila. Starý žid již opět v modlení zahradu přecházel, pocestných si nevšímaje, buď mysle, že nejsou přátelé mnohého mluvení, buď soudě, že od nich velkého zisku nenabude.

„Chléb a voda? na mou věru! aj, aj! na mou věru!“ kroutě hlavou, divil se Bárta. „A to tenkráte na Rýnu byly jiné časy! Přišli jsme do chalupy, a měli jsme hlad — na mou věru!

To byl hlad, slona bych byl snědl. Aj, aj — — a myslíte, že jsem nejedl slona? — na mou věru, výborné je maso slonové a ještě lepší polívka z něho! aj — aj — jak? — pochybujete? — kdo se opovažuje? No — no, kde pak jsem zůstal? — Aha, v té chalupě; či — ne — ne — to bych lhal — tam jsem nezůstal — ne, nýbrž šel jsem ven. V chalupě seděla bába, slepá a hluchá, a kouřila tabák, — ano, kouřila na mou věru! Tam všecko kouří — všecko, já jsem tam viděl, či ne, ne — slyšel, že tam“ — teď něco zdlouhavěji vypravujíc rukou po tabuli šoupal, „ano, že tam — prase kouřilo. Proklatá potvora, fi — hahaha! jak? kdo se opovažuje? — no — no — kde pak jsem zůstal? Ano — ano před tou chaloupkou; či ne — ne — to bych lhal, tam jsem nezůstal, nýbrž šli jsme dál; to jest, dva vojáci, Bartoloměj Bárta, totiž já, a Franta Hrnčírovic. — Tenkrát ještě byl živ a na vojně, ano u tentonon se mnou. Toho zabili ve Francouzích u tentonon — jak tomu říkají, mám to na jazyku, je to zrovna za Rýnem — ano tento-

non. No tedy tenkrát, když byl ještě živ, měl hlad jako já, šli jsme do vesnice hledat, kde bysme něco ulovili. A tu vám jdem a jdeme okolo jakési díry a něco tam křičí. Ano — na mou věru — okolo díry, — byla tak veliká jako můj klobouk; či ne — ne, to bych lhal, as jako tuhle ta do mého rukávu. Posloucháme, co to tam křičí; — ta díra šla do nějakého chlíva, při samé zemi, a nemohli jsme rozeznati, co to tam křičí; jeli to kohout nebo slepice. I postaví se vám Franta před zeď, a já ke zdi. Franta volá, já vytáhnu šavli a číhám — ano — číhám; na mou věru; mlčím, ani nedýchám. Tu vám to vystrčí hlavu, hlavu tak velkou — no, tak jako můj klobouk — aj — aj!“ pije, po chvíli pokračuje dále — „na mou věru — na každém konci roh — na mou věru, aj, aj! — Já jsem se otřásl, ale sebral jsem se, ťal a jednou ranou jsem to uťal. Aj, aj. — Na mou věru, jednou ranou; tu se podívejte — tou šavlí.“ V tom hodil šavli na kamennou tabuli. „Ano, jednou ranou, a co jsem uťal?“

Cikáni až posud seděli tiše, na vysloužilce pozoru nemajíce. Starý cikán seděl právě proti němu v hluboké myšlénky pohřížen; časem kvapně rukou před sebe v povětří udeřil a oko jeho při tom z místa na místo poletovalo. Všecko jeho počínání jevilo náramnou nepokojnost. Mladši po krajině se ohlížel a hluboce vzdychaje jednotlivá slova mluvil řečí nesrozumitelnou.

Hozením šavle na tabuli jakoby ze sna probuzeni, pozorovali vysloužilce, kterýž pevně tabule se drže před nimi stál a rukou nataženou na šavli ukazoval: „Aj, aj — ano — ano — Franta to lap a šli jsme domů — a —“.

Starši cikán vstav odcházel ze zahrádky pěšinou do oudolí, a po chvíli ho bylo viděti v šeru po skalách a křovím v starý hrad lezoucího. Nahoře se ještě kmitnul v paprsku měsíce, který za vrcholky hořejších jedlí zašlý ještě bledé zříceniny a vysokou věž osvětloval, jejížto mdlý stín daleko po druhé protější stráni se táhl.

Mladý cikán však obrátiv se k vysloužilci, „zdali zde často bývá?“ se tázal.

„Já?“ řekl on, „já? každý den! To je viděti, že jste —“

„Jste známý v této krajině?“ táže se cikán dále.

„Já — já“ — odpovídal vysloužilec, „aj, já tu znám každou díru! já —“

„Jste tu dávno?“

„Já — co jsme přišli s jemnost pánem od Rýna — aj — aj, ano —“

„Je to dlouho?“

„Ano, pravda, to vy nevíte? to jest deset — patnáct — šestnáct — sedmnáct let — ano — na mou věru — sedmnáct let.“

„Já jsem tu také již jednou byl, nevím, jak tomu dávno,“ vypravoval cikán; „šel jsem tudy do Prahy s otcem, a stavili jsme se tu v hospodě na noc. Tenkrát zde byl jiný v hospodě, nějaká ženská —“

„A to je už dlouho, ano, asi patnáct — šestnáct roků to může býti — aj — na mou věru — to jste byl asi malý — ano — na mou věru, maličký!“

„Byl jsem asi čtyrletý, šel jsem s otcem“

— pravil cikán odpovídaje; „a nevíte, kam se podělá tato hospodská?“

„Ano, to byla podivná ženská — podivná,“ ujišťoval vysloužilec povděčen tomu, že nalezl někoho, kdoby poslouchal povídky jeho. A teď začal pověst svou s mnohými „aj — aj“ promíchanou, a sám sobě časem hlasitě se smál, jak tomu zvyklý byl, že se mu při vypravování posluchači buď divili nebo smáli. Byl již notně opilý a mezi vypravováním ještě notněji si připíjel, tak že se zdálo, že dnes konce povídání nenajde.

„Ano, podivná ženská — na mou věru — a jak — to já dobře vím. — Podivná byla a přišla sem, žádný neví odkud — žádný — já také ne — neb tu byla dříve nežli já. To si ale dobře pamatuju, velmi dobře, — když jsme přišli s jemnost pánem od Rýna, bylo to večer, pršelo jen se lilo, a tma byla jako v pytli. Já sem měl bílý plášť a seděl jsem na koni schlíplý jako myš; pán měl také bílý plášť, a jel napřed. — Jeli jsme lesem a měli jsme půl hodiny, jak pán pravil, do zámku, kamž jsme

již napřed zkázali, že přijedem. Tu vám stála v lese jakási ženština pod širokým dubem, jak mu říkáme, pod starým dubem, tam u kostničího kamene — v největším dešti. A jak my klusáme — ne, ne — to bych lhal, neklusali — jeli jsme krokem, ano krokem, pán napřed, já za ním. — A tu vám vyskočí ta ženská proti nám — čtyry sáhy zrovna proti nám — aj, aj!“ Mezi tím vzal skleničku a dlouho pil, jakoby chtěl cikánovi času dáti k podivení. „Na mou věru, čtyry sáhy, — a oči se jí svítily — jako dvě pochodně. Pak chopivši pánova koně: „Už je zde, už jsi zde!“ s náramným křikem volá. Pán však uleknutý vzal koně na ostruhy, já také — a pryč jsme letěli — bílé pláště za námi tím deštěm, pryč lesem, a ona se válela v blátě — ne, ne — to bych lhal, ne v blátě, ale v mokrém písku, nebo v lese pod kostničím kamenem jest samý písek.“

Pozorně poslouchající cikán při těch slovích kvapně vstal, zaťatou pěst tiskl na kamennou tabuli, a hlasité bylo slyšeti skřípení jeho zubů. Přejev si však kratší levicí tvář, opět se

posadil, a zdálo se, že pokojně poslouchá vysloužilce, takto dále vypravujícího:

„A když tak letíme čtvrt hodiny, tu vám —“ šoupaje rukou po stole, rychle pak zkřikl: „proklatá potvora! tu vám ta ženská letí proti nám — kudy tam přišla, nevím, a kudy my, také ne; ale zdálo se mi, že to opět na tom místě, totiž u kostničího kamene — opět pod starým dubem — a stojí vám tam, a zdvihá ruce do výšky, a bělá se, a jiskří očima a křičí; my však letíme ještě víc a letíme, a pozdě v noci — ne, to bych lhal — pozdě večer, ano pozdě večer jsme přiletěli do zámku, kudy? to nevím. Já jsem tu byl tenkráte ponejprv — ano ponejprv. Jemnost pán mě vzal s sebou z vojny od Rýna, a tak jsem nevěděl nic.“

V tom pohnul cikán rukou, jakoby se chtěl na něco ptáti; Bárta však nedaje se z vypravování vytrhovati, kvapně mluvil dále:

„Jemnost pán na to celý večer ani nemluvil, aj, aj — ano ani neceknul, a ponejprv mi řekl, abych šel k čertu, a mně se zdá, že plakal. A já, já jsem šel k čertu, a šel jsem, a

ptal jsem se, a šel jsem až do hospody. A přišel jsem zrovna sem a chci kořalku. Tu vám přišla hospodská — a jest to ta sama ženština, která byla dřív v lese; na mou věru, ta sama — a měla kluka asi čtyrletého při sobě. Já se jí ulekl a toho kluka — byl právě tak jako vy, sehnutý na pravo a do předu nakloněný, ano! a jiskřil vám očima, právě tak, jako vy teď; ano — a já se ulekl, vyskočil, utíkám — ona za mnou, a nevím, jak jsem tenkráte přišel do zámku. — Ráno se měla stěhovat ze vsi; jemnost pán to poroučel, a zkázal jí po mně, že se musí stěhovat, že on chlapce jejího nemůže vidět, a cosi kamsi ještě. Druhý den na to chlapec byl pryč — a žádný neví, kam se poděl — aj — aj!“

Opět pil, dávaje cikánovi čas k podivení; ten však hlavu skloniv do rukou, hluboce vzdychal.

„Po několik nocí na to,“ vypravoval Bárta dále, „toulávala se ona kolem zámku, až ji posléze jemnost pán přijal do zámku; já nevím proč, já nevím zač, nevím a nevím nic; ale

dobře to pamatuju, všecko jako dnes. Hahaha! Jak kdo se opovažuje? A tu vám bývali, ona totiž a jemnost pán, často spolu, to jsem vídal; a rozličné ženské chodívaly s ní k nám, já nevím, odkud, a opět od nás, já nevím kam. Každý myslil, že žádný nic neví, ale já — já — proklatá potvora, já jsem to všecko vyčíhal. Já jsem se ptával, co je to zač? — a co bývala dřív ta hospodská? — a tu vám žádný nic nevěděl, nežli že před jedenácti — to jest teď šest — sedm — osmadvadcet let — ano, osmadvadcet! že přišla do zámku, zrovna když se jemnost pán vrátil z Italie, a žádný nevěděl, odkud přišla, a že jí jemnost pán dal tady tu hospodu. Potom prý chodil jemnost pán k ní, a říkal jí Angelina, ano Angelina, na mou věru, Anglenina. Potom prý měla právě v ten samý den s jemnost paní syna, to je teď asi dvaadvacet let, ano dvaadvacet — ten syn prý měl znamení na prsou, jako prý krvavou ruku, a ona prý byla tenkrát tuze nemocná — tuze. Syn jemnost paní ale prý i s jemnost paní že umřel hned — ne, to bych lhal — hned ne,

ale za dvě hodiny, ano za dvě hodiny. Jemnost pán ale, pravili, že hned odejel do vojny a po čtyrech letech že se navrátil se mnou. To bylo všecko — ano na mou věru, všecko.“

Mladý cikán pozorně poslouchal celý povídkou zajatý. Časem hluboce vzdychal, ani jediné slovo však neprozradilo, co jeho smutku jest příčinou. S rychlostí se teď tázal: kde ta bývalá hospodská je?

„Kde je?“ odvece Bárta; „to ví vlk. To živobytí na zámku, jak jsem vám prvé vypravoval, to vám tak trvalo celých skoro devět — deset let, ano deset let. Já jsem si pak vlka toho všímal, a chodil jsem do hospody sem k židovi, jenž po ní tu chalupu dostal. Když jsem ale chodíval v noci domů, tu jsem vídal všelijaké ženské k nám a od nás chodit — ano, k nám a od nás — a jemnost pán byl velmi vesele živ. Bývalou hospodskou jsem potom málo kdy viděl, byla prý tuze divná ta Angelina — ano — tuze divná. Až asi před sedmi neb osmi lety ji zavřeli na zámku do věže — a ona jim utekla a žádný neví kam. Posledně

ji viděl ten den, kdy utekla, Honzík Loučkovic u starého dubu u kostničího kamene, a od těch časů o ní žádný neslyšel. Pryč byla — ta tam — na mou věru!“

Cikán seděl hluboko zamyšlen zrovna před sebe nepohnutě hledě v šero noční; smutné vzdychání a nesnesitedlná slova střídala se z jeho úst.

Starý žid v ustavičném modlení přecházel zahrádku, časem se u Ley zastavuje, která jako před svým odpovídajícím zpěvem seděla nepohnutá, ničeho si nevšímajíc, co se vůkol ní dělo.

Bárta dopověděv dlouho pil, a dopiv zvonil skleničkou o stůl, polohlasně si jednotlivá slova předříkávaje, jakoby se chtěl pamatovati, zdali nic nezapomněl: „ano — sedmnáct let — kostničí kámen — kluk.“ — Dívka přišla z chaloupky, však místo nalití povídala Bártovi, že hned bude desátá hodina; než on ustavičně cinkaje, dopovídal: „Jemnost paní — hospodyně —.“

V tom bylo slyšeti malý zvonek oudolím

hlas jeho se od skály ke skále odrážel, ohlas z dálky ještě dlouho odpovídal; — pak bylo ticho.

„Odpusťte, pane! — teď musím jít, ano jít. To u nás zvonějí v zámku, a to musí každý domů do zámku — až budou po druhé zvonit, bude jedenáct, ne to bych lhal — půl jedenácte; a to se zavře zámek, a kdo není doma, již do něho nepřijde; neb po tom čase se žádnému neotevře — žádnému, mně také ne — hahaha! No, dobrou noc! Holka, připrav tomu pánovi postel; slyšíš — po takové cestě," volal Bárta ze zahrádky vrávoraje, „po takové cestě, to se chce člověku spát; to já vím, a velmi dobře, na mou věru."

V tom byl v oudolí pod zahrádkou, a jen mumlání jeho bylo slyšeti. Časem v pověsti své „Na Rýnu" hlasitěji vyslovil „ano — na mou věru — na Rýnu!" — až když potok převrávoral, nebylo ho více ani viděti ani slyšeti, a hluboké noční krajinou nastalo ticho.

III.

Tam zagrzebane tylu set ciała, imiona.
Ad. Mickiewicz.

Nieraz na licach wody promień słońca świeci,
Choć spodem ciemna zimna fala wre i pieni;
Nieraz uśmiéch słoneczny twarz nam opromieni,
Choć już serce zbyt chłodne w przepaść zguby leci
Z Moora. Korsak.

Nieraz z łzami zlewając bezsenne pościele,
Licem pokój kłamiemy, ustami wesele:
Tak po baszcie sędziwéj młody bluszcz się wspina,
Z wierzchu kwitnie zieloność — cóż spodem? — ruina!
Z Byrona. Korsak.

Měsíc již zašel, a temné šero plížilo se krajinou. Skály i stromové v černých se míhali mrákotách zříceného hradu, temná věž strměla vysoko ve hvězdnatou říši. V protějších do kopce chatrčích rudí svítili ohňové a záře jejich táhla se z malých okének dolů v temné oudolí.

Nějaká postava lezla temnem nočním ze zříceného hradu. Časem stanula na vyvstávající skalině, časem po jednotlivém spouštěla se křoví. Teď stála v ouzké brance dolejší hradby a sesedši zmizela v křoví a jen hřmot padajícího kamení prozrazoval lezoucí. Byl to starý cikán vracející se ze zřícenin spustlých.

Mladší cikán seděl zamyšlen, rukama rozpálenou tvář si zastíraje. „Sám, sám tedy? — opět nic? — pryč? neznámý — domov žádný?“ — a jiná podivná slova mu plynula jednotlivě z polootevřených úst. Starý cikán volným krokem přicházel pěšinou z oudolí, a vešed v zahrádku usadil se beze slova promluvení za kamennou tabuli.

„Domov žádný — žádný! Vlast mi neznámá!“ mluvil mladší dále a pozdvihnuv cimbál svůj i uhodiv ve zvučné jeho struny hlubokosmutný počal hráti nápěv. Starý cikán též po chvíli vzal hudební nástroj svůj a u provázení zvuků cimbálových hrál ten nápěv dále.

Hlubokosmutný byl to nápěv, jako v tichém žalu lkaly jemné struny cimbálu žalost-

nou píseň, a co hlasitý pláč zvuků vzdálených nesla se hudba ta krásným údolím, truchlivou nocí.

U prostřed hudby počal mladý cikán píseň přednášeti, nezpívaje, nýbrž jen jakoby příběh nějaký vypravoval, brzo povýšeným, brzo hlubším hlasem, tu rychleji, tu zdlouhavěji, jakž toho rozměr hudby žádal.

Byla to píseň Nagy-Idai, *) a zněla:

---

*) Říšský sněm od roku 1556 prohlásil mnoho pánů Uherských za odbojníky, a Wolfgang Buchheim a Marcell Dietrich měli pronešený nad nimi ortel vyplniti, k čemuž 8000 pěšího lidu, 600 těžkých jezdců a rovněž tolik husarů obdrželi. Po dobytí hradů Ujwaru a Tarku přitrhli přes Perényickou pevnost Nagy-Ida. Obležené pevnosti hajitelé byli samí cikáni, kterýmž slíbeno bylo, jestližeby tu pevnost ubránivše, pána jejího zachránili, že celý ten okršlek kmenu jejich za vlastní připadne. Pro připověď tu cikáni tak statečně odporovali, že dobývající, mnohými nešťastnými outoky odstrašeni, umínili si od pevnosti odtrhnouti. Sotva však že odtrhli, vybíhali cikáni z pevnosti, nevčasnou radostí puzeni, po-

„Běhá jelen po lučinách,
Zabloudí srnka hustým lesem;
Ten na zeleném koberci,
Ta pod čalouny zelenými,
Ten dnes, ta zejtra naleznou
Rozložený rod — kmene cikánů.

---

smívajíce se odcházejícím a ujišťujíce, že kdyby jen několik dní ještě před pevností byli vydrželi, nedostatek prachu a potravy obležené by byl donutil, jim se vzdáti. Toto neprozřetelné počínání došlo zprávy u vojska odtud táhnoucího. I hned se obrátili, slezli a dobyli pevnost, a všickni cikáni za odměnu neprozřetelné chlouby a lichého posměchu od rozlíceného vojska byli zmordováni. Upamatování na toto krveprolití, které více než tisíc lidí život stálo, žije až posud mezi cikány v žalostném a velmi smutném nápěvu, nazvaném: „Nagy-Idai nota.“ Každý cikán píseň tu zná, a slyší-li ji, slzí, pláče, až posléz v hlasité lkání a v zoufalost upadne. Nevím, zdali pro upamatování na smrt bratří svých čili pro ztrátu zaslíbené vlasti. Neb ačkoli cikán jen s tíží odvyká toulavému životu a zřídka na jednom místě se osazuje, předce v něm jakás po neznámém domovu neurčitá žije toužebnost.

Nad nimi krouží dravý pták
Růžovým světlem nova jitra:
Sivý to orel — v dlouhém kole
Nad nimi krouží a povídá:
„Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj, rode cikánů?
Smutnější nežli jitra lkání!
Zdaž není krásný ten tvůj byt?
Modrý mu blankyt přístřeším;
Zelené hory stěny jeho;
Nebeská světla lampy jsou.
Východ i západ růžový
Purpurovými jsou čalouny,
Jimž obruby, květoucí větve,
V čele stěn jeho, temných hor.
Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj, rode cikánů?“
Odpoví smutná rodina,
Potoka odpoví mu lkáním:
„O, jak bych nebyl smutný já?
Kde každá zvěř svou peleš má,
Tam já cizincem všude jsem!
Každý mi pán, kde jen jsem stál;
‚Dnes zůstaň si, zejtra jdi dál!‘
A tak jsem prošel šírou zem.
O, jakbych nebyl smutný já?
Kde každá zvěř potravu má:
Mně nikdo pokrm nepodal.

Každý svou roli vzdělává:
Mně žádný mou zpět nedává,
Již mi, než jsem se zrodil, vzal!
O, jakbych smuten nebyl já?
Bez konce pouť, bez konce žal,
Pro mne jen cit ve srdci skal!
Kdo pokoj — lásku — vlast mi dá?“
Odpoví Nagy-Idai pán,
Lapena lva odpoví řváním:
„Já — obydlí — já — vlast vám dám!
Nepřítel vládne zemí mou,
Tamť pevný hrad, — ten braňte mi,
Ochraňte mě, a odměnou
Bude ten hrad i šírý kraj;
Ten domovem, ten vlastí vám!“
I vstane kmen a silou lva
Ubrání hrad. — Leč nešťastně
Vítězstvím svým se vychloubá.
Aj, hejna vlků — hluky vran
Zpět valí se, — nešťastný kmen
Jest přemožen, nešťastný kmen
Pod mečem sklonil hlavu svou! —
Tam pevný hrad mu domovem,
Poklidnou vlastí širý kraj.
Synové jeho v šírý svět
Jsou vyhnáni — u krásný byt!
Modrý mu blankyt přístřeším,
Zelené hory stěny jeho,

Nebeská světla lampy jsou.
Východ i západ růžový
Purpurovými jsou čalouny,
Jimž obruby, květoucí větve,
V čele stěn jeho, modrých hor! —
Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj — rode cikánů?"

Umlknul hlas vypravujícího a hudba opětujíc nápěv otázky poslední, obražená o daleké skály v temném ohlase zněla oudolím co vzdálené lkání. Mezi zpěvem přinesla dívka z chaloupky rozžatou svíci a postavivši ji na kamennou tabuli opět odcházela. Ač starší z cikánů hned ji zase zhasil, předce nebylo možno, aby Lea, která hned při počátku písně s jakousi tajemnou dychtivostí přistoupila, nebyla spatřila krásný obličej mladého cikána s tím hlubokým smutku výrazem v temném oku, a aby nebyla viděla jasnou slzu v zarputilé, skoro hrozné tváři staršího. I starý žid přistoupil blíže, dílem hudbou, dílem počínáním dcery své jsa lákán.

Po skončené písni padla Lea, hlasitě plačíc, mladému cikánu okolo krku, a slzy její

vřelé padaly po tváři jeho. Dlouho, dlouho plakala, on pak pevně ji kolem těla objav, přivinul ji na hlasně bijící srdce, a černé jejich vlasy temnou nocí v jedno setkané, tvořily hustý závoj kolem obličejů jejich.

S podivením hleděl starší cikán na ně, a starý žid s rukama sepjatýma, s tváří k nebi hvězdnatému pozdviženou stál před nimi, a i po jeho tváři se valily slzy, leč slzy radosti. Dosti se naplakavši sklesla umdlelá Lea k nohoum cikána, starý žid však ji pozdvihnuv odváděl dceru svou v tichý byt.

Cikáni zůstali samotni.

„Půjdeme!“ praví mladší.

Hned povstal druhý a ochotně se chystaje k odchodu, pravil: „S radostí dále, dále do širého světa; temnáť noc mi přítelkyní dobrou.“

„Zde nám nelze zůstati,“ praví mladý cikán, „aniž to radno; ale nedaleko odsud znám nocleh jiný, kde druhdy jen divoká zvěř svou peleš mívala.“

Zaplativše přišlé z chaloupky dívce, odcházeli ze zahrádky kolem nízkého plotu pě-

šinou dolů do oudolí. Blíže mlýna přešli po malé lávce potok, a brzy na to byli na pěšině do kopce druhé strany.

U první chatrče při pěšině byl první stupeň písčité skály hustým křovím porostlý. Nade křovím byla hluboká, temná díra v skalině této; opatrně lezl mladý cikán v tuto díru, zpovolna ho následoval starý, a oba zmizeli v temném otvoru. Na druhé straně tohoto kamene vylezli opět pod hustým křovím z rozevřené země a pak prolízali mezi skalami dále, ouzkými rozsedlinami a pod hustými větvemi mladého křoví. Byla hluboká tma, a husté křoví nad nimi od skaliny ke skalině srostlé nepřipustilo ani jediný zásvit hvězdiček na jejich porostlou pěšinu. Leč mladý cikán zdál se zde velmi dobře povědom býti. Starší byl v patách za ním.

Několikráte se prodrali uzounkou rozsedlinou, kde jen jeden po druhém šikmo se mohl prosmyknouti; mnohý již přelezli písečný kámen, a stáli teď na něco prostrannějším místě před vysokou skalinou. Hustým křovím kry-

tou rozsedlinou lezli teď vzhůru v tento kámen; nahoře vylezli po několika kamenných stupních uzounkou dírou pod šíré nebe, a stáli vysoko nad oudolím na rozlehlé skalině.

Hluboko pod nimi ležel krásný dol — jezero — židova chaloupka — zřícený hrad — a daleko, daleko táhly se skalnaté stěny, až v dálce nemohlo oko ničeho víc rozeznati, leč temné stíny na obzoru hvězdnaté oblohy.

U prostřed této skaliny, na které stáli, bylo rozlehlé dubové křoví. K tomuto se přiblíživ rozestřel mladý cikán větve jeho a pozorně kráčel houštím, krok po kroku nataženou nohou něco hledaje. Teď napomenul druhého k pozoru a sám lezl ostražitě mezi křovím nějakou rozsedlinou dolů. Starší slezl za ním asi dva sáhy hluboko, a oba stanuli v skalnaté kotlině asi dva sáhy dlouhé a sáh široké. Kolem nich strměla písečná skála, as dva sáhy vysoká, a uprostřed nahoře padalo malým otvorem v kotlinu tu bledé světlo hvězd. Vůkol při skalnaté zdi rozkvetal hustý bez. V pravo rozhrnul mladý cikán bezové větve, a malým

průlomem vlezli v temnou jeskyni. Kamkoli stoupli, všude cítili měkký suchý mech, rozestlaný pod nohami jejich.

„Zde jsme na místě,“ dí mladý cikán.

„Totě dobře uschovaný byt,“ odpověděl starší cikán; „jakž ty jsi se o něm dověděl?“

„Když jsme se před pěti lety v Uhersku na půl roku odloučili od vašeho pluku, ukázal mi Ligán tuto skrýši,“ odvece mladší, a uloživ hudební nástroj rozprostíral na zemi plášť. „Jak on se o ní dověděl, nevím; — přebývali jsme v této skryši celý týden, ve dne do vůkolních vesnic vycházejíce.“

„Vždyť jste šli ve východní kraje,“ namítnul starší, „a tam odtud jste se také vrátili.“

„My jsme cestou zašli na půlnoc, a pak teprv severními krajinami obrátili jsme se půlkolem do východních krajin.“ Tak jistil mladý cikán, a ulehl na rozestřený plášť v měkký mech.

„To není možné!“ odpověděl starší, taktéž si lehaje, „to není možné, abyste se v tom čase byli mohli vrátit z tak daleké cesty; a také

žádný z vás neřekl, že jste byli v krajinách těchto.“

„Žádný se nás neptal,“ řekl mladší, „a mimo co jsme se zde zdrželi, nezastavili jsme kroků svých, nýbrž ustavičně bez odpočinutí spěchali jsme, abychom vás ještě v Uhřích zastihli.“

„Podivno,“ mluvil starší cikán dále, leže blízko při otvoru jeskyně, „podivno, že Ligán nikdy o této skrýši nevypravoval našemu sboru, což předce učiniti byl povinen.“

„Myslil nepochybně,“ vymlouval jej mladší, „že není žádné popisování k nalezení této jeskyně dostatečné, nýbrž že každý, kdo chce skrýš tuto nalézti, musí do ní dříve od někoho veden býti.“

Starší se stavěl, jakoby slovům těm byl uvěřil, leč docela jiné myšlénky vystupovaly v jeho duchu.

„A proč ty jsi mě sem vedl?“ tázal se mladšího, a pozdvihnuv hlavu obrátil se k němu. „Zejtra opět půjdeme dále, dále — a nepochybně že nikdy více nepřijdeme v tuto krajinu.“

Mladší zatajiv hluboké vzdychnutí zdlou-

havě odpovídal: „Kdo ví, jestli vašeho spolku oudové nepřijdou v tuto krajinu, až já již nebudu mezi vámi; kdožby vám pak ukázal v tuto skrýš. — Kdo ví, jestli ty sám někdy nebudeš míti bezpečného místa zapotřebí, kdežbysi ukryl hlavu svou.“

„Dobře máš!“ zvolal hlasitěji starší, „dobře máš, až dosáhnu cíle svého, až pomstím — — ha! slyš! někdo mluvil?“

„To tvůj hlas se tak rozléhá dlouhou a vysokou jeskyní.“

„Mlč! — slyšíš? — opět!“

A opravdu bylo slyšeti temný dutý hlas, buď jakoby někdo z daleka mluvil aneb ze spaní chtěl rozpráběti. Cikáni tiše poslouchali.

„Chladná to noc,“ mluvil po chvíli zřetelněji dutý hlas; „chladná — chladná v tvém hrůzyplném lůžku.“

Umlkl a ještě dutěji zvučel ohlas po vysokém stropu: „Chladná noc; — to je noc tvá! — zejtra bude moje,“ mluvil chraptivý hlas nedaleko nich dále, jakoby ze sna, a něco hrozného leželo ve výrazu hlasu toho.

„Kdo mluví v temném doupěti?“ táže se mladý cikán.

„Hlas usnul v brlohu pomsty, aby ho nenašel paprsek měsíce!“ odpovídá zvolna hlas ten divný.

Slovo za slovem jen zdlouha následovalo, vždy však se zdál hlas ze spaní mluviti.

„Rozdělej oheň, Giacomo!“ pravil mladý cikán, k tomu cíli přinešené mu podávaje suché dříví, a lezl pak z jeskyně, aby více suchých větví nasbíral.

„Ano, rozdělej oheň — jestiť příliš chladno, zde — zde — zde — a v tvém srdci — ach!! — Však ne — ne — nerozdělávej oheň, mohlby zbuditi paprsky měsíce — — pakby,“ — šepotem, jakoby znovu tvrdě chtěl usnouti, mluvil hlas dále, — „pakby spatřili a překazili lásku naši — oh!“

Tato slova tak temně a mdle byla pronešena, že jich cikánům s tíží bylo doslechnouti, kdyby i hned chřestot, jejž ven lezoucí cikán působil, nebyl tomu překážel.

„Sedni blíže — tak! — Jak ta voda hučí —

Oh — tvá ruka jest studená“ — ozýval se dále hlas.

Mezi tím se vrátil mladší cikán s dřívím a starší třením větví jedné o druhou připravoval světlo.

IV.

Lutuwer . . . Panie, noc uchodzi.
Trzeba śpieszyć.
Mindowe . . . Tak prawda! zeszła twarz miesięca.
Pójdę, może mię nocy powietrze ochłodzi.
Słowanskiego Mindowe Act. III. 8. c. 1.

Mezi tím, co cikáni ještě v hospodě zůstali, vrávoral v tmavé noci starý Bárta oudolím k zámku asi půl hodinky cesty od hospody ležícímu. Cestu si krátil vypravováním o tažení proti Francouzům, a kolikrátkoliv některý z jeho známých poraněn v jeho povídačce padl, také skoro pokaždé Bárta padl nebo aspoň klopýtnul, až konečně klopýtnuv a učiniv pád nešťastný, valil se s vršku dolů k jezeru — leč dole šťastně zachytiv olšinu, jen po kolena do vody přišel. Mezi tím, co se s kopce do jezera

valil, zvonili v zámku po druhé. — On mocí sebrav se na nohy, chvátal, běžel, co mohl, křičel, volal, umlkl a opět zpovolna vrávoraje vypravoval dále francouskou válku; a když před zámek přišel, bylo již dávno zavříno.

Nebylo to ponejprv, co se mu to přihodilo, protož ho také žádný nepohřešil v celém zámku; a on byl také brzo hotov. Složiv klobouk pod hlavu lehl při zdi zámecké, přikryl obličej šátkem a mumlaje cosi o Rýnu v brzku usnul. Po celém zámku bylo ticho, jen v pokoji panském, právě nad spícím Bártou, hořelo světlo a otevřenými okny bylo slyšeti jednostejný krok přecházejícího tam pána.

Troubením a vyvoláváním ponocného z dolejší vsi, že dvanáctá odbila, probudil se Bárta snící o francouské válce. Chtěl cosi povídati, v tom ho ale zarazil hlas pánův.

Byl to Valdemar Lomnický, hrabě z Borku, někdy setník u pěchoty císařské, který teď z okna vyložen ouzkostlivě v pustou noc vzdychal. Uleknutý Bárta, aby ho pán nespatřil a se nedověděl, že v zámku nespal, přitlačil

se ke zdi, ani skoro nedýchaje. Štěstí proň, že noc byla dosti temná.

„Angelino!“ mluvil pán, „Angelino, prorokovaná pomsta přichází — já to cítím — tak ouzko mi, tak těžko — vše na mne doléhá. — — Emmo!“ pokračoval mna si rukou čelo a z hlasu bylo pozorovati, že se nedomnívá, aby hlasitě myslil, coby ani pusté noci byl nesvěřil. „Emmo! — kdyby možno bylo zpět se vrátiti; — já — vinný — jsem pochyboval o tobě nevinné, a ty jsi mně pomstu prorokovala, — všechny — Jitka — Lea — všechny!“

Po druhé hlásil ponocný půlnoc, a rohu zvuk rozléhal se dalekou krajinou, a nesl se vzhůru k zámku; neboť zámek nebyl již v dříve popsaném dolu, nýbrž stál nad oudolím na vysokém pahorku u prostřed roviny. Nedaleko pod ním k východu ležela malá víska a jednotlivá světýlka míhala se temnými stíny stromů v obkličujících je zahradách, nepochybně že obyvatelé k zejtřejšímu svátku činili přípravy.

Pán zavřel okno; svíce uhasly a opět bylo ticho. I ve vnsnici haslo světlo po světle, a brzy v celé krajině nebylo ani známky života lidského.

Bárta nedůvěřoval si ještě hodnou chvíli ani oči otevříti, strachem, aby ho pán nepozoroval. Zmuživ se posléz mrkal očima, prohlédl a když viděl, že nahoře tma a kolem ticho jest, posadil se na drnu a zpovolna pánovu řeč přežvykoval.

Mezi řečí hleděl v noční před sebou rozestřenou krajinu. Chladná rosa padala po polích, a sem tam polehovaly mlhy a noční páry po dalekých horách. Hvězdy se třepetaly bledým prosmykem, časem se čistila některá a jasné jiskry padaly k temné zemi. Sem tam nad bažinou při vzdálených lesích míhala se bledá světélka. V rybníku dolejší vsi skřehotaly žáby, a časem zaštěkal bedlivý pes, načež psi vzdálenějších vesnic odpovídali.

Bártovi jektaly zuby zimou, pánovy řeči přežvykujícímu.

„Angelina,“ mluvil polohlasně — „Ange-

lina? — tak se nazývala bývalá hospodská — aj — aj — ano — ano — baba — ne, ne, to bych lhal, tenkrát ještě nebyla baba — ne; a Emma? — kdo jest ta Emma? Tomu velkému obrazu, který vedle pána v modrém pokoji visí — ano, na mou věru — tomu s tím plačtivým obličejem říkají Emma; ano, onehdy mi poroučela panská, abych sundal s paní Emmy tu pavučinu — ano — ano — a to bylo s toho obrazu; — pán tam nikdy nejde do toho pokoje, do toho modrého, a to tam tak samá pavučina — ano, — to já vím, všecko vím, velmi dobře. — Kdo jest ta Emma ale na tom obraze? — snad paní? — nepochybně, sicby tam nevisela vedle pána — — no no — to snad žádný neví — já také ne. — A co dále? — mně se zdá, že také jmenoval židovu dceru? aj — aj, Leu? snad že ne? — kdo se? — no — no, kde pak jsem zůstal?“

V tom naproti němu ze křovin v kopci nád oudolím vysvitnul v dlouhém, dole ouzkém paprsku rudý požár, dole jasný tratil se nahoru čím výše tím šířeji, až posléze nejvýše

s noční tmou v jedno splynul. Bártovi bylo zima, a ačkoliv ještě ani dost málo nevystřízlivěl, předce si zpomenul, že se byl večer sešel s cikány v hospodě, a ti že mívají způsob, v šírém poli neb v lese při ohni přenocovati. I pomyslil, že to zde také tak bude, a žeby se tam mohl ohříti. Okamžením, že tam k nim půjde, uzavřev otevřel mocí zapadající oči, vstal a vrávoral za paprskem.

Tak vrávoral asi čtvrt hodiny, všelicos vypravuje. Notně ospalý vrávoral na nějaký kopeček při oudolí, — koukal, — paprsek najednou zhasl, — tma kolem. Bárta vrávoral s pahorku dolů, zakopl, a než pod šípkovým keřem dopadl v mech, znova usnul, a již se neprobudil, až „za nového jitra růžový ho zbudil den.“

Rudý ten sloup pocházel, jak vysloužilec dobře předzvídal, od ohně od cikánů rozdělaného; leč ne pro přenocování rozdělaný byl oheň ten, nýbrž, jak již dříve víme, aby poznali, odkud a od koho přichází hlas, který jim v jeskyni odpovídal. Štěstí bylo pro vy-

sloužilce, že požár ten zhasl; jistě by byl i ostatní cestu nadarmo konal, původ světla hledaje; neb byť i na kámen byl vylezl, z kterého jasný sloup ten vycházel, předce by byl k ohni tomu nemohl, neb světlo jeho jen malou, asi půl čtvrt lokte širokou a taktéž dlouhou skulinou v stropu jeskyně vzhůru prorážělo.

Cikáni o té skulině nevěděli, neb ačkoli zár ohně ven prorazila, predce světlo hvězd nebylo s to, aby nějaký svit u vnitř jeskyně zaslalo, sice by byli cikáni opatrněji jednali, aby přítomnost svou ve skalinách a skrýš tu neprozradili.

Co tedy zatím rudý paprsek na venku přítomnost jejich zvěstoval, podíváme se, co se v jeskyni dálo.

Sotva že o sebe třené větve a loučky počaly jiskřiti, přiložil mladý cikán kousek suchého sena, které ihned v jasný plamen se zňalo. Na to nakladli suché snětve a brzy plápolal veselý oheň celou jeskyní jasně zářící.

Byla to rozlehlá, skoro čtyrhraná jeskyně, stěny byly z většího dílu hladké, ve stropě však

bylo množství děr mechem zarostlých aneb hustým nahoře křovím a dolů až do jeskyně se plazícími kořeny dobře zakrytých. Jediná jen z nich, kterou totiž rudý požár vycházel, byla otevřena. Po zemi bylo nastláno suchým mechem; kolem v stěnách byly rukou lidskou dlabané výklenky a při zemi kolem stály kamenné stupně. Na jednom z těchto stupňů hořel od cikánů rozdělaný oheň.

Hlas, který až posud byl mluvil, umlkl; — hrozné a mrtvé bylo ticho, jen časem ze vzdálí některý noční pták přivítal dutým zvukem půlnoc. Ohromné stíny cikánů pohybovaly se po rudojasných stěnách a po vysokém stropu jeskyně. Obrátiv se v tu stranu, odkud hlas prvé přicházel, hleděl mladý cikán v temný kout, kdež, jak se podobalo, jakási menší jeskyně byla; nemohl však pro panující tam tmu ničeho se dopátrati.

„Vyjdi ven, kdo jsi mluvil k nám z brlohu svého?“ volal cikán.

„Zhas měsíc,“ odpovídal hlas z temného kouta, „zhas měsíc! — Co chceš? — co to

pravíte? — to mně? a ty dívky? mně? mně? — Já ne — to on! -- to on! — Aj, měsíc! — měsíc! — Sestupuje ke mně — dlouhou — bledou rukou — paprskem mi podává dítě, dítě! — Zhas měsíc! — Co ty dívky?“

Hlas se blížil, a z temného kouta vycházela shrbená postava ženská v rudé světlo.

Roztrhané šaty visely s ní, a nepochybně že šat s hlavy ve svém doupěti byla ztratila, neb přes vráskovité čelo a přes zohavenou tvář padaly jí jednotlivé šedivé kadeře. Hrozný byl výraz této tváře; hluboké vrásky byly temné stíny v rudě ozářeném obličeji, přes pravou tvář šla hluboká k uchu jízva, a v pootevřené hubě nebylo žádných zubů. Oči měla pevně sevřené, zdlouha kráčela v před, rukou před sebe sahajíc. Rudá zář oblívala celou postavu, a činila zjevení její ještě hroznějším. Daleko za ní táhl se její stín, jenž, čím víc se blížila, tím více rostl, až přistoupivši blízko k plamenu, za sebou celou jeskyni zastínila.

„Ty dívky!“ mluvila dále chraptivým hlasem, rukou na odkrytou hlavu svou ukazujíc,

„ta co v paprsku měsíce se topí, a již voda z dlouhých černých vlasů kape, tu já neznám, já ne — — to on! to on! Ta, co černý proužek kolem krku má, co své dítě s tou hlubokou ranou v outlých prsou zdvihá — tu já neznám, já ne, to on — to on! — Haha! svedená dívka! to mi něco nového povídáš? hahaha!“

Tak mluvila zpovolna se blížíc, a strašlivé blouznění se strašlivější pravdou se střídaly v řeči její. Teď přišla k samému plamenu.

„Stůj!“ zvolal mladší cikán, dotkna se její natažené ruky, „stůj!“

Zasáhnutá zastavila se, otevřela oči a spatřivši cizince sklesla na zem jeskyně v měkký mech.

„Já ne! já ne!“ volala úpěnlivým hlasem, „to on, to on!“

„Kdo on?“ táže se cikán.

„Já ne, já ne! já jsem ubohá bláznivá, smilujte se nad mou nahotou. Já jsem žebračka, chudá žena — ano! ano! — chudá žena! Řekla jsem bláznivá? to on! — to on! — já ne —

já mám hlad! o veliký hlad. Mě zebe, tuze mě zebe, tuze! já ne, já ne!“

Něco zašustlo a vykřiklo pod jeskyní; rychle vyskočil mladý cikán ven, avšak se hned opět vrátil.

„Pták to byl,“ pravil, „sova, tuším, nesla se sem k světlu, které nahoře skulinou vyráží. Musíme oheň zhasiti, sice prozradíme skrýši svou.“

Od bláznivé nemohli se ničeho více dověděti, na každou otázku jen „Já ne! já ne! to on,“ odpovídala, a ničím nebylo možno k jiné odpovědi ji pohnouti.

Mladý cikán zahaliv zimou se třesoucí ve svůj plášť, dal jí chléb, jejž s sebou z hospody přinesl. Ona pak zaobalivši se až přes hlavu v podaný plášť, lezla ve své temné lůžko, ustavičně: „Já ne — já ne!“ opakujíc.

Cikáni zhasili oheň a ulehli při samém vchodu jeskyně v měkkém mechu.

Dlouho ještě bláznivá v tmavém koutě svém hltavě jedla darovaný chléb, jednotlivá o paprsku měsíčném opětujíc slova, ba zas „já

ne, já ne," jako ze spaní volajíc. Cikáni však již ji neslyšeli; neb cestou a příhodami svými unaveni pevně spali, an již půlnoc dávno byla přešla. Bláznivá však malou chvíli pomlčevši, znova jako ze spaní počala rozprávěti; měsíc a láska byly předmětem jejích snů.

Strašná tato postava — hrozná její tvář, — a předce i v nesmyslu svém ještě slavila lásku. — Někdy se slova její v pololhlasnou spojily píseň, až posléz jemným šepotem chraptivý hlas tiše, neprobudíc spících cikánů, následující opětoval píseň:

„Viz! na vodách lodička se kolébá:
To milý můj!
On připlyne, a milenku ulíbá:
To milý můj!
Ach daleko — on daleko uplynul,
To milý můj!
Hlubokém on tam na moři zahynul,
Ach milý můj!"

Tišeji, vždy tišeji opětovala zpěv svůj a v bezových před jeskyní křovinách klokotal v slova její osamnělý slavíček.

V.

Lecz słuchajcie! odmiana wszystkiemu zagraža,
Odmiana choć nie zmiana — bo człowiek nie zmiena
Głosu wiecznego — prawdy głosu przeznaczenia!
Tak się rostlina každa na wiosnę przetwarza,
Tak potok zmienia wody, a przecież potokiem,
Tak upływa dzień za dniem, ginie rok za rokiem,
A czas jak świat odwieczny!

Stefan Garczyński.

. . . . . . bo co dłužéj zwlekać?
Czekać i czekać, i až grob wyczekać?

D. G. Magnuszewski.

Již bylo jasné jitro, a paprsek bílého dne zavíval skulinou v jeskyni. Světlo jeho táhlo se bledým sloupem k východu jeskyně a padalo za temnou stěnu. Slavík, jenž v bezoví před jeskyní od půlnoci zpíval, již umlkl, jiné ptactvo počalo hlasitě štěbetati. Čerstvý větřík províval jeskyní a pohrával vlasy na čele mla-

dého cikána, který se právě z podivných snů byl probudil.

Zdálo se mu ve snách, jakoby byl hledal matku svou, jakoby právě, kdy ji nalézal, byla najednou zmizela, že mu žádný nemohl o ní pověděti, a proto že se hořem tak zmořil, až posléz ani sám nevěděl, odkud přicházi, jakou a kdy matku měl, žádný že ho neznal a plačící že bloudil sám po dalekých lesích. V tom že tak smutného objala Lea, dcera starého žida, a ukazujíc k své chaloupce pravila: „Tam domov tvůj!“ On že plakal jako dítě na prsou jejích; a opravdu, když se probudil, stály ještě slzy na tváři jeho. On jakousi tajnou touhu k Lee cítil, která mu teď ještě milejší, lásky hodnější přicházela, než včera.

Vstal a v bledém paprsku bílého dne mohl všecko kolem sebe, ač slabě jen, rozeznati. Plášť, jejž v noci bláznivé půjčil, ležel před ním; starý cikán již také nebyl v jeskyni. Sebrav tedy plášť vyšel ven v jasné jitro.

Bezoví silnou rozesýlalo vůni a kapky rosné jasně se skvěly kolem po křoví i po zelené

půdě skalné kotliny. U prostřed ní seděl starý cikán, probuzení mladšího a dalšího odchodu nepokojně očekávaje.

Na otázku po bláznivé odpověděl starý cikán, že dříve, než on se probudil, nepochybně odešla, a divil se, jak mohla po této skalině odtud vylézti. Sebravše hudební nástroje, které v křoví pod skalním výklenkem ležely, lezli nahoru, a hustým větvím vyšli na kraj kamene.

Celá krajina ležela v jitřním světle před nimi; celý krásný dol se svými hustě porostlými skalami, se svým jezerem, zříceným hradem na protější skalině, se svými roztroušenými chaloupkami, celá daleká rovina se svými lesy, všemi poli, zámek na vchodu do oudolí, všecko leželo v růžové záři rozestřeno před zraky cikánů.

Po polích již bylo živo, ze všech stran spěchali vesničané po pěšinách k blízkému městečku, jehožto věže k západní straně z hustého strměly stromoví za borovým lesíkem, jejichžto zvony dutými zvuky zvaly na služby boží. Hluboce vzdychl mladší cikán, a kvapně

lezli po kamenných stupních se skaliny, aby je žádný zde nespatřil, a aby nebyla prozrazena skrýš jejich, jestliže se to bláznivou již nestalo.

Včerejší cestou kráčeli zpět, a vycházejíce ouzkými ulicemi tohoto skalnatého města, zaslechli za nízkým pahorkem vypravující hlas: „Ach — to vám byla noc! na mou věru — celá černá — ne — celá nebyla černá; nebo kus byl červený — a *jak* červený?! — a táhnul se vám jako dlouhý plamenný ocas od komety, jako ohnivé koště — aj, aj!“

Najednou mnoho tenkých hlasů: — aj, aj!“ — se vší silou křičelo, a když všickni umlkli, tu bylo ještě hrubý hlas, který dříve vypravoval, slyšeti, jak to „aj, aj“ několikráte po sobě opakuje.

Vystoupivše na pohorek spatřili cikáni vysloužilce Bártu na malém pahrbku pod šípkovým křem sedícího. Kolem něho stály děti rozličného stáří a pohlaví, to sedělo, ono stálo, to opět jiné menší drželo na rukou, a tak dále.

Mnoho šípkových keřů květlo vůkol po

vysokých mezích a silná vůně vála z nich celým tím jasně zroseným dolem.

„A tu já se vám ženu za tím, vytasím šavli —“

„A kde je šavle?“ táží se děti.

Bárta rychle sáhl po boku, šavle nebyla v pošvě. Dlouho se rozmýšlel Bárta, než si zpomenul, že ji včera v židově zahrádce před cikány na tabuli hodil, a pak zapomenul.

„Proklatá potvora!“ vykřikl hlasitě, „v židově zahrádce jest na kamenné tabuli.“

„A jak tam přišla?“ táže se jeden z hochů, „když jste ji tady vytasil?“

„A — proklatá potvora!“ zvolal Bárta, „jak jsem ji vytasil, vyletěla mi z ruky!“

„A letěla až do židovy zahrádky?“ ptaly se děti.

„Ano, do židovy zahrádky,“ opakoval Bárta, „zrovna na kamennou tabuli!“

„Ale jak jste to viděl, když noc byla tak tmavá?“ divili se posluchači jeho.

„Eh — eh — ten ocas tak svítil, to světlo, ano, ano; a teď držte hubu a nemaťte mě, a

poslouchejte! — Tedy vytasím tu šavli — ano, tu šavli — abych toho draka mohl zavraždit, který chtěl naši milou krajinu pohubiti, nebo jiného to nic nebylo, nežli ohnivý drak; — takový ocas nic jiného za sebou netáhne, nežli ohnivý drak, ocas jako pavezu — aj — aj!"

A opět všickni posluchačové jeho „aj, aj" vyvolávali, až posledně starý vysloužilec, co ohlas posluchačů svých, hlučné „aj — aj" několikráte opakoval.

Cikáni přistoupili blíže a poslouchali vypravování jeho.

„A když tak běžím, zakopl jsem a letěl jsem tudyhlenon dolů, a drak se ulekl, schoval svůj ocas, ztratil se a já jsem upadl — hahaha!" Celý dol rozléhal se smíchem dětí poslouchajících, a když pak již všecky umlkly, tu ještě starý vysloužilec co ohlas se dosmívaje, počal dále vypravovati: „Ráno bylo tuze zima; ráno si sednu, skrčím se, ano, na mou věru, skrčím se a sedím, a zůstal jsem — a zůstal jsem sedět; či ne — ne, tobych lhal, nebo teď vstanu, a půjdu, a půjdu — až přijdu —"

„Do židovny!“ všickni najednou vykřikli, jakoby to obyčejný býval konec všech povídek Bártových.

„Do židovny!“ doložil Bárta, a sebrav se na nohy, kráčel dolů k jmenovanému místu. Cikáni se přidali k němu a tak všickni tři ztratili se po pěšině v skalinách. Déti ještě dlouho za nimi „aj — aj!“ pokřikovaly, a kdykoliv umlkly, tu vždy Bárta své oblibené „aj — aj!“ po nich opakoval.

Když již dost hluboko mezi skalami došli, tak že se křovinami a pod větvemi březovými již nemuseli vyplítati a prodírati, tázal se mladší cikán Bárty, coby to bylo za bláznivou, kterou včera mezi skalami že potkali, předstíral.

Bárta hned k vypravování hotový posadil se na nízkém kamenu, nakroutil vousy a počal:

„Ah — já vím, všecko vím a velmi dobře. Ta bláznivá, — byla malá, shrbená? ne — To byla naše bláznivá žebračka.“

Když však cikáni namítli, žeby mohl po cestě vypravovati, vstal Bárta a postaviv mladšího cikána před sebe a staršího za sebe, po-

ručil, nyní aby stejným krokem po ouzké stezce kráčeli tak že budou oba moci slyšeti dobře, a pak počal velmi hlasitě vypravovati:

„Za čtrnácte dní bude tomu právě rok, co se sem se svým mužem, kdo ví odkud, přistěhovala. Aj, — na mou věru, to vám byl podivný muž, podivný až jak, ano, a ona taktéž. On býval také voják, rád mluvil, byl veselý jako já — jen že se celý den z hospody do hospody toulával, skoro ustavičně opilý, hahaha! — Ale něco vám povím, ano — to žádný neví, komu jsem já to neřekl. — Ano, každý myslil, že je to její muž — ona tenkrát ještě nebyla bláznivá — ale ošklivá, až jak, ano — poškrabaná, obličej potlučený — oh, až jak — každý to myslil — ale já jsem to všecko vyčíhal. On nebyl její muž — aj — aj — ano — nebyl, on s ní jen tak chodil, protože prý měla peníze a on je potřeboval, on mi to jednou povídal v židovně. — Ona prý chtěla, aby s ní šel, aby se vydával za jejího muže — on neví proč — žádný neví proč a já také ne! a potom prý si tady koupila tu chalupu. Ano, ona již ten-

krát byla tak podivná; to prý ona sama si obličej tak poškrabala — on mi to všecko povídal. Celý den prý sedávala v chalupě, v noci ale vždy chodívala nahoru údolím, tam ke kostničímu kamenu, a tam každou noc — ne — ne, to bych lhal, ne každou noc, jenom když měsíc svítil, ano — a to vám prý podivné věci mluvívala. Tam prý vždycky k ní — proklatá potvora — ano měsíc chodívával a dlouhou rukou, bílou jako sníh, prý jí podával nějaké dítě; a kdyby byla nešla ku kostničímu kamenu, tedy by prý byl vždy oknem k ní přicházel a pak prý by to byl mohl každý vidět. Tak to ale neviděl žádný, žádný, a já také ne. — Půl leta na to zemřel jí muž, ne — ne muž — ale ten, co s ní zůstával, právě když ona již nic neměla, leda v hospodě a ve vůkolí nějaké dluhy k zapravování. — Z chaloupky ji vyhnali, a neměla od čeho živu býti. Ničehož neměla, ani co by do oka padlo. — Víc a více čím dále na rozumu pamatena chodívala pak ve dne ke kostničímu kamenu — a tam sedající pod starým dubem žebrala na pocestných, a na noc

se vždy udělala neviditelnou. Potom již nikdy nesedala při měsíci pod starým dubem — ano, nikdy — neb teď se vám počala jeho záře náramně báti. Já to vím dobře — velmi dobře. Nebo jednou šel jsem z blízkého města domů, bylo pozdě večer — a zamračeno — až hrůza — aj, ano, až hrůza. Šel jsem lesem kolem kostničího kamene — tma bylo, a já jsem se, — ne — ne — to bych lhal, ne — já jsem se netřásl nikdy — nikdy. — Ale jdu a jdu, až přijdu k starému dubu. Jdu pomalu a dávám pozor, abych nikde do stromu nevrazil. Tu vám začne vedle mne nějaký hlas žebrati: já se — ne, ne, to bych lhal, nelekl jsem se, a chci jíti dále. Najednou se vám roztrhly oblaky — a zrovna nade mnou, ano, zrovna nade mnou stojí měsíc, a přede mnou pod starým dubem stojí bláznivá — a dá se do křiku — a běží — běží, vrhla sebou na zem, a ryje rukama v zemi a zakrývá si jí obličej, a já utíkám, a teň křik za mnou — a utíkám lesem — hahaha! jak? — kde pak jsem zůstal? — ano — teď se docela zbláznila, ano dočista. Ve dne, jako

vždycky, chodívá žebrotou a sedává u kostničího kamene, a v noci vždy zmizí, ano — proklatá potvora — pryč jest. Vůkolní lid se jí z daleka vyhýbá, neb na koho prý promluví, tomu jistě neštěstí nastává."

Mezi tou rozprávkou přešli potok, a šli pěšinou vzhůru k židovně.

Lea stála u plotu zahrádky, hledíc dolů k nim; oko její i ústa zdály se usmívati.

„Aj, aj," divil se vysloužilec, k ní vzhůru pohlížeje, a pro samé „aj — aj" ani k slovu nemohl přijíti, aby na otázku cikánovu, čemu by se tak divil, mohl odpověděti.

Tak došli do zahrádky.

Lea jim běžela vstříc a objavši mladšího cikána hleděla mu pevně v temnomodré oko.

„Zůstaň u nás!" zvolala prosebným hlasem, „zůstaň u nás, i my jsme cizinci v zemi této; stan náš budiž stanem tvým s námi. Můj otec tomu přivolil, ano — on si to přeje. — Zůstaň s námi!"

Starší cikán se zachvěl při slovích těchto, jakoby podivně působilo jediné slovo „zůstaň!"

na všecken život jeho. Mladý cikán zadiven sice, ne však proto, že tak s ním zacházela, nýbrž že sen jeho se vyjevil, hleděl v krásnou její tvář, nemoha slova promluviti.

Starý vysloužilec pro nesmírné podivení, ustavičně opakované „aj — aj“ ani skleničku kořalky požádati nemohl, až uslyšev zvonek na zámku, který ho obyčejně volával, rychle o skleničku zkřikl, přinešenou na kvap vyprázdnil, spěšně postavil a ihned odcházeje mezi samým „aj — aj“ za potokem v křovinách zmizel.

„Zůstaneš u nás?“ opakovala Lea prosebně svou otázku.

Mladý cikán již včera, nespatřiv ji ještě, Leu miloval pro soucitnost její; sen jeho rozmnožil rychle zkvětlou lásku; uzřevšímu však teď krásnou její tvář zdálo se, že nikdy se s ní nemůže rozloučiti.

Ona stála před ním ve včerejším východokrajinném obleku; černé kadeře vyvyšovaly milou bledost něžného obličeje; a ty černé oči, které se dnes poprvé usmívaly, neodložily ještě

dlouho trvající smutek, tak že se mladému cikánovi — v pravo starobylé zříceniny pevného hradu, v levo v růžovém světle jitra stupně písčité skály vidoucímu — zdálo, že patří ve tvář nejkrásnější dcery Sionské, slzami se usmívající nade zříceninami zpustlého Jerusalema.

I on byl, ač postava jeho nepatrna a v zrůstu svém zohyzděna byla, i on byl jinoch krásný, co se obličeje jeho dotýče. Černé kadeře, temné vousy byly ozdoby kolem krásné, význačné tváře, jež dlouhým cestováním temnorudě opálena tak smutně a půvabně se usmívala. Celé jeho chování, každé hnutí jevily náramnou živost a temnomodrého oka skoro divoké časem vzplanutí prozrazovalo, že milování jeho rovněž bylo si přáti jakož se ho i obávati, což však v srdci děvčete vždy jen větší budí lásku. S planoucí tváří hleděl v oko Leino a její se ztopilo v temnou hlubinu oka jeho.

„Zůstaň s námi!“ žádala Lea; on ji miloval a předce zdálo se, že ho něco táhne odsud.

„Zůstati s tebou? zde zůstati mám?“ volal smutným žalostným hlasem. „S tebou? — O, jakbych rád! — Mne nikam touha nevábí, kmen můj nezná vlasti nižádné, po nížby si zastesklo srdce jeho! — Zde zůstati mám? — Všecko mě tu k sobě vábí, zde se mi zdá, jakoby mne každý kmen, každý kámen znal, a vypravoval mi o dávných časech i o dnech dětinství mého! — a — předce —“

„Zůstaň s námi!“ žádala Lea; „proč toužíš, proč žádáš odejít odtud, ježto pravíš, že tě všecko k sobě vábí?“

I starý žid přistoupil, prose, aby u nich zůstal, a v prosbě jeho se zištnost s láskou k dceři podivně střídala.

„Zde stánek bude náš,“ skončil prosbu svou, „zde byt bude náš! — Dlouho-li ještě může býti přáno šedinám mým, abych bydlel mezi vámi a abych vládl jměním svým mezi vámi? A jestliže shromážděn budu k otcům svým a prach můj v cizí zašlapán bude zemi, kdož ochrání nešťastnou dceru Israele, kdož jí

ochrání jmění, které nashromáždil otec její ve strastech života toho?“

Při jmenování svého jmění vždy se bázlivě ohlížel, aby žádný mimo cikána neslyšel vyznání toto, a jeho hlas vždy tak seslábl, že ani cikán sám těchto slov nedoslechl.

„Žádný necítí s ní,“ mluvil dále, „žádný necítí, co doléhá na srdce její! Žádný nezná uvážiti její bol, než kdo bloudí, jako my, vzdáleni od vlasti své; kdož se ujme bídné dcery Sionské, až otec její usne povolán v lůno Abrahamovo? Potupenť národ náš, žádného práva nešetří se k cizincům! Kdo ochrání před potupou dítě zpustlého Jerusalema? Jako vlci v pohoří pustém číhají na nás, aby se rozdělili,“ ohlížeje se šeptal, „v rouno beránčí. K tobě důvěru mé dítě má, srdce tvé tě pozdravilo včera mezi námi. I ty jsi osiřelý, rozplašený národ tvůj nezná syna svého, není žádný, kdoby provázel milostí kroky tvé putováním pustým. Ty jsi zvyklý snášeti, tobě netřeba mnoho. — Dcera má tě miluje!“

Obejmutého držela až posud Lea pevně

ve svém náručí, jako by se bála, aby vzdoruje prosbě otcově neušel objetí jejímu. Leč on v uplakanou Leinu hledě tvář, sklesl v pestré kvítí k bosým nohoum jejím, a s neobyčejným národu svému zápalem: „Leo, ty mě miluješ?“ volal, objímaje kolena její.

„Ano — ano!“ odpovídá Lea, sklesší taktéž k němu, a klečíce v pevné vinuli se objetí.

„Kdyby láska tvá dosáhla výši milosti mé!“ úpěl cikán.

„Jen hloub želu mého vyrovná se výši lásky mé!“ odpovídá Lea.

„Hluboký zármutek obestřel srdce dcery mé,“ mluvil starý žid stoje před nimi, „jako v chladnou mlhu halí studené vody Cedronu hory olivové; a proud slzí jejích byl co silný pramen zdroje Siloah, hučící v oužlabí skalném; leč příští tvé zaplašilo mlhu s palmy na Jordánu, a slze její jsou rosa na rozkvětlé růži Jericha.“

„Leo! milenko má! choti má!“ volal cikán.

„Zůstaň u nás!“ opakovala Lea.

„Tedy mne přijměte skaliny ouzké v ná-

ruč svou, pěstujte mne co nemluvně v kolébce libé, šepotejte stromy mladistvé ve sny mé a udřímejte srdce mé, uspěte žal můj!“

Tak zalkal cikán v větoucí dol a v hlubokém utonul zamyšlení.

„Oblaženo bude opět stáří mé,“ pravil žid vděčně sepjav třesoucí se ruce, „a šediny moje bez útěchy nezůstanou v poslední čas dnů mých. Již nebudeš opuštěna co hrdlička ve skalách Arabie, veseliti se budeš po pahorcích květoucích co srnka na horách Beter, a hlas tvůj bude co hlas zpěvce na vinicích v Engady. — A i tobě bude blaho mezi námi; v okolí jest vesnic bohatých, hudbou jmění tvé se zvýší jako cedr na Libanonu!“

„Zůstaň s námi!“ prosila Lea.

„Ano, ano! zůstanu s vámi! Kamž by mě vedla pouť má? V pustý, citouprázdný svět, kde žádný nezná žalů mých, nerozumí srdci mému — neciti se mnou žádný! — Zde domov můj, otčina má, vlast má! zde láska mě uvítá, milost zdržuje a soucitnost provází! Zde zůstanu, mezi vámi!“

Starší cikán vzav hudební nástroj svůj a obrace se od nich: „Mějte se dobře!“ pravil, a odcházejícímu ze zahrádky svítily se zraky podivnou citlivostí. Vráskovitý jeho obličej jevil jakousi touhu, lásku, mstivost, a mnoho jiných vášní střídalo se v něm v strašlivé směsici v divém sporu a pošedivělými vousy a vlasy.

„Ty nás neopouštěj!“ volal mladší skočiv za ním, a zachytiv ruce jeho zamezil mu odchod. „Ty nás chceš zde opustit, kde já doufám nalézti, po čem jsem dlouho již toužíval?“

„Pryč, pryč! touha má, pomsta má neznají zůstání, pokoj žádný, odpočinutí žádné!“ — odvece starší.

„Tak dlouho jsi hledal nadarmo, a teď ještě doufáš, že nalezneš, co tak dlouho nadarmo hledáno. Ty jsi byl otcem mým!“

„Právě proto, že tak dlouho nadarmo jsem hledal, nevyhasla touha pomsty mé, leč rozňata nanejvýš pudí mě dál a dále —“

„V stáří tvém —“

„Právě že málo jen dnů zbývá ještě životu mému, tím více třeba namáhání, dosíci dlouho hledaného cíle! pryč, pryč, do —“

„Otče, pamatuješ na noc, kdy jsem poprvé přišel k vám? Opuštěné dítě bloudil jsem lesem hustým; z daleka mi zářily ohníčky co hvězdy naděje; já spěchám za nimi. Kolem ohňů sedí sbor neznámý. Kmen to cikánů. Deštěm schřadlého ty jsi zavinul ve svůj plášť, a k svému přijal si mě ohni. Něco nevyslovitelného, jak jsi pravil, vábilo tě ke mně a taktéž i mne k tobě. Ty jsi slíbil, že mne neopustíš, a já — já jsem bez tebe nemohl býti. A teď chceš ode mne — teď mne chceš opustiti? Zůstaň s námi!“

Starší cikán mlčel.

„Každého dne svobodno ti jíti do okolí, můžeš i déle se pozdržeti, jen se vždy opět navrať k nám!“

Starší ještě mlčel.

„Kdo ví, zdali zde nenalezneš —“

Starší cikán se zachvěl; jakoby blesk přelétl nějaký paprsek citu obličej jeho a jakoby

dříve již byl o tom přemýšlel, zvolal: „Pozorovals? myslíš? — ah — ty nevíš! — ano, zůstanu!“

Obrátiv se složil housle své, vzal mladšího plášť, sám žádného nemaje, a přes plot přeskočiv během spěchal v dol, oudolím vzhůru, až zmizel u záhybu skalním.

VI.

— — o, bodaj wieczną ciérpial męką,
Kto potępienia mego jest przyczyną,
Niech wieczne wieki piekło łzami gasi,
I nigda łaski niebieskiej nie zyska
Jak ja niemogę — — — —
Seweryn Goszczyński.

Tak zůstali cikáni v krajině této. Ve dne chodívali po vůkolních vsích a hospodách podle obvyklého jim života, na noc se mladši navracel v židovu chaloupku, starší však ještě i po nocích jiné, tajné konával cesty. Vysloužilec Bárta navštěvoval jako posud každého večera židovnu, a býval-li vesel, když oni truchlili, dá se lehce pomysliti, že nebyl truchliv, když oni než jindy byli veselejši. On, starý žid a dívka služebná, všickni milovali

mladšího cikána, starého však počínání, ač zřídka kdy ho vídali, v každém budilo tajnou hrůzu.

Mladý cikán celým srdcem a vším plamenem první lásky miloval Lei, jak jen mladému, již rodem a vychováním rozohněnému cikánovi bylo možno, který poprvé nalezl člověka, jenžto s ním stejně cítil. Může býti, že ještě jiná plamenné lásky byla příčina, která později pokračováním v příběhu zřejměji se pozná. Lea jeho taktéž i z těch samých příčin milovala, a byla, či se jen zdála, den ode dne veselejší.

Leč náramná žárlivost cikánova kalila nejen jeho ale i její blaženost. Jest to úkaz nezřídký, že čím plamennější jest láska milencova, tím ohnivější i jeho žárlivost. Tak i zde. Někdejší smutek Lein byl cikánovi nanejvýš podezřelý, a časem někým ze spoluobyvatelů chaloupky pronešená slova, kterýchž cíle dopátrati se nemohl, podporovala domněnky jeho. U příležitosti takové horoucími na Lei dotíral slovy, leč ona přisahajíc, že mimo něho nemi-

luje žádného, ujišťovala, že on první jest i jediný, který lásku její získal. Po takových rozprávkách předešlý zármutek se navrátil v její obličej, a cikán, domnívaje se, že pochybování jeho smutku toho jest příčinou, slzavě ji za odpuštění prosíval, slibuje, že nikdy již nebude pochybovati. Nadarmo; již zejtra opět nepatrné slovíčko vzbudilo jeho žárlivost, malicherná myšlénka uvrhla jej zpět v nevyhaslý plamen strašných pochybování.

Bylo to asi po třech nedělích od příchodu jejich, když cikáni na večer od sebe se rozloučivše a každý za svou spěchaje příčinou v rozdílné strany se rozešli. Mladší kráčel hlubokým dolem, hustým borovým lesem k židově chaloupce a právě se blížil k starému dubu u kostničího kamene.

Nejprostrannějšíť to rovné místo v celém na několik mil dlouhém, ostatně ale velmi ouzkém údolí. Po pravé straně jest příkrý, vysokými sosnami porostlý vrch, při jehožto patě silně hučí neviditelný potok, který z rozevřené vyřítiv se skaliny padá v husté, nízké křoví.

Prostranné to místo jest okrouhlé, celé mechem porostlé, a mimo ouzký průchod v levo kol a kolem hustě zarostlé křovinami, přes něž vysoké husté sosny přehlížejí. Středem vede široká písčitá pěšina. Ta u prostřed roviny kolem starého širokého dubu se rozdělivši, dále se opet v jednu širokou stezku spojuje. Dub ten jest rozlehlý sice, ale ne vysoký, nýbrž zhrbatělý nahýbá se k půdě, z které vyrostl. Nesmírným stářím již celý jest vydutý, a rozvrtaná, i místem propálená kůra jeho strašlivé tvoří podoby. Koruna jeho jest celá přes nízký mechem zarostlý kámen k západu skloněna; k východu však stojí jen dvě dlouhé větve na koncích svých toliko zazelenalé, tak že se zdá, jakoby dvě dlouhé zhrbatělé a zkřivené ruce daleko před sebe zelený podávaly věnec.

Pod nimi v duté kůře jest vytvořený hrozný obličej lidský, jehož vypálené duté oči v temné noci shnilotinou modravě se třpytí. Pod obličejem jest v dubu veliká dutina, co doupnatá skrýš divé zvěře, a dlouhý bílý mech visí přes ni, jako dlouhá brada hrozného obličeje.

Ve vydutině té jest písečný kámen, na způsob sedadla vystrouhaný a celý mechem obrostlý. Jest to sedadlo bláznivé žebračky.

Od toho dubu vede jiná užší pěsinka v levo k ouzkému průchodu, za kterýmž náramně rozlehlý, křovím obrostlý stojí kostniči kámen. Jest to písčitá, rozsáhlá, asi půl sáhu nad křoví strmící skalina, na níž déšť, a možná že i ruka lidská, samé jakoby lidskych hnátů a lebek vytvořily podoby, od čehož se jí tuším takového jmena dostalo. Přes tuto skalinu musel přelézti, kdo pěšinou touto chtěl jíti. Za kamenem pak byla ouzká, dál a dále — čím výše vzhůru se táhla — širší stezka.

Stezka tato vedla mezi písčitými stěnami, které taktéž jakoby lebkami a hnáty byly posety, vzhůru výš a výše až nahoře do hustého lesa. Po lebkách stěn těchto chvělo se buď zelené křoví co péra na přílbici, buď červenavé kvítí, slze panny zvané, věnčilo lysé lebky. Pěšina tato byla málo ušlapána, znamení, že málo kdo se osmělil tuto stezku voliti, obzvláště v noci se žádný stezkou touto přes

kostničí kámen lézti neopovážil, a každý raději širokou pěšinou dolem více než půl hodiny si zašel. Šla totiž o tomto místě pověst, že po této úzké pěšině mezi vysokými, lebkami a hnáty posetými stěnami straší; drkotající lebky a hnáty že se pohybují na svých místech, a kdo zde bílou postavu spatří, toho že brzká očekává smrt.

V posledních časích obzvláště žádný tuto cestu nevolil, leda starý cikán, chtě se s mladším sejíti, aneb bláznivá, když se navracujíc ze své žebroty putovala k doupěti svému.

V tom místě u starého dubu sešla se Lea s cikánem. Byl pozdní večer, silně a nakvap se soumračilo; nebo slunce se ztopilo do hustých černých mraků, vystouplých na západním nebi. Okraj mraků ještě vroubila zlatá zář, dolejšek jejich však, kde na dalekých spočívaly horách, časem rozkřížil bledý blesk, a lehce bylo souditi, že po dnešním parném dnu mocná se na noc přivalí bouře.

Lesem, kvapícím temnem stísněným, silná se plížila vůně. Hluboké, bezdušné bylo ticho;

ani dost lehounký větřík nepohnul kvítkami u vysokém mechu a na břehu potoka. Jako temné stíny stály vysoké borovice za hustým křovím, které rovinu tuto kol a kolem broubilo.

U prostřed ve své strašlivé postavě stál starý dub, a ve vydutině jeho ještě seděla žebrající bláznivá. Oči k oněm dvěma nad sebou nataženým větvím majíc obráceny, nesrozumitelná šeptala slova. Nebylo lze rozeznati, zdaž se modlí aneb tajná v slovích jejích bloudí kletba.

Z hustého křoví v prostoru vystouplému cikánu běžela Lea s radostným zvoláním vstřic, již dříve na planinu při starém dubu přišedši.

Chtěla mu kolem krku padnouti; on však vztaženou naproti ní rukou ji zadržev: „Zpátky!“ hlubokým, třesoucím se hlasem zvolal. Bylo na něm znáti, že cestou velmi spěchal, neb sotva dychajícímu silně a rychle zdvihala se a padala ňádra.

„Zpátky ode mne!“ zvolal, „zpátky! to jsem očekával!“

„Milenče?!“ uleknuta vykrikla Lea.

„Jak sem přicházíš?“ táže se kvapně cikán.

„Tobě vstříc jsem vyšla!“ odpovídá Lea.

„Dnes? — právě dnes? — proč ne jindy?“

„Nevěděla jsem nikdy, kterou se budeš vraceti cestou. Včera jsi pravil —“

Ó, výborně! tak mě nezklameš! Lea!“ doložil bolestně, „proč jsi lhala, že mě miluješ? proč jsi mě nechala jíti v širý svět? Bylbych nepoznal blaženosti, po níž nadarmo dychtiti budu!“

„Opět tě sen tvůj —“

„Nemáš mi nic říci?“ zvolal divoce cikán, „v ničemž mě za odpuštění prositi? v ničemž!?“

„Já nevím —“

„Nic nevíš? — Opravdu!?“

„Nic!“ odpověděla Lea žalostně.

„Lea! Lea!! nic nevíš!?“

„Opět tě —“

Teď cikánova divokost nejvyššího dosáhla stupně. Pevně chopiv Lei za ruku, divoce jiskřícíma očima hleděl jí v ubledlou tvář a na celém těle se třesa dutým volal hlasem: „Ó, rci jen, že jsi mě tak časně neočekávala — přiznej se! — Lea, kdo byl onen ve skvostném

mysliveckém oděvu, bílé péro houpalo se mu na zeleném klobouku. Černé vousy —“

Lea, ač již více takových prudkostí jeho výrazů byla svědkem, náramnou hrůzou se chvěla, a velké slzy se jí lily po bledé tváři.

„Černé vousy,“ opakoval cikán, „dvojku na rameně, kráčel nahoru lesem —“

„Valdemar Lomecký! to on, to on! já ne — já ne!“ zvolal nad nimi hlas.

Bláznivá stála na sedadle svém a rukou vysoko vyzdviženou držela se suchých větví.

Bez vykřiknutí, ano beze všeho zvuku a hlasu sklesla Lea v mech pod starým dubem.

„Lea! Lea! pro Boha!“ volal mladý cikán; ona však zdvihši se, ubíhala rychle k domovu. Mladý cikán kvapil za ní; již daleko se míhal šerem bílý její šat. „Lea! Lea!“ volal cikán spěchaje za ní, až pak v dálce umlkl jeho hlas. Hvízdaje si, přelízal starý cikán po chvíli kostničí kámen, a přeskočiv kráčel, ničehož kolem sebe si nevšímaje, za nimi v tmavou houšť. Chechtající se bláznivá zůstala sama v temnu lesním.

Hlubší a hlubší valila se tma ve klín hlubokého dolu a vysoké borovice kolem mizely v mrákotách. Starý dub se zdál v temnu tomto příšerná co postava seděti u prostřed pusté planiny, a zdvihajícím se vichrem pohybovaly se nejdelší jeho dvě větve k východu co daleko sahající ruce. Smutná skučela vichřice mezi kostničími stěnami přes kostničí kámen, a mladé křoviny se houpaly, co temné chochole bílých přílbic, po kamenných lebkách.

Chechtající se bláznivá seděla pod houpajícími se větvemi ve vydutině starého dubu v hluboké tmě. Strašlivý obličej v kůře dubu svítil shnilýma očima temnou nocí. Ona však ustavičně temné kletby šeptala a daleký hrom burácel z hluboka v strašlivá kletby její slova. Časem mdle osvítil bledý blesk širou prostoru, tak že jen z polovice starý dub, kostničí kámen a vůkolí jeho bylo viděti — a vždy opět černější a černější se sevřela noc.

VII.

Samotna — dziewica
I oczyma i westchnieniem
Dosięga twarzy xiężyca.
Szuka aniołków po niebie.
Rączkami białą pierś gniecie:
„Xiężycu! weź mię do siebie,
Źle mi na świecie! . . . .“
Alex. Dunin-Borkowski.

Szeptał, szeptał swą powieść — a w twarzy rycerza
Czarna, czarniejsza chmura, coraz się rozszérza;
I znow nagle rospaczą zaciemnione lica,
Zapał gniewu i wzgardy jak piorun oświéca;
Aż w n m powstała wreszcie ta ponurość dzika,
Co patrzy w jeden przedmiot — w trumnę przeciwnika,
Kruszy najświętsze węzły w ogniu swego piekła,
Aż w nim powstała wreszcie ta chciwość szalona
Krwi — krzyku — dzwonów — płomień popsutego łona,
Co domowéj niezgody rozpala pochodnię.
I w własném swojém gnieździe — zbrodnią karze zbrodnię.
Malczeski.

Czasem widnokrąg pęka od końca do końca,
I anioł burzy nakształt niezmiernego słońca,
Rozświéci twarz, i znowu okryty całunem
Uciekł w niebo i drzwi chmur zatrzasnął piorunem.
Pan Tadeusz przez A. Mickiewicza.

Již se náramně sešeřilo; mračno se valilo na kvap od západu, a co padající nebe blížilo

se k žíznivé zemi. Temnota hustá tížila skaliny a stromoví a plížila se kolem zřícené věže; než starý Bárta nic méně předce seděl u židovy chaloupky a časem křižující se blesk ukazoval ruce jeho cestu k plné sklence, jest-li některé „aj — aj," mezi vypravováním již opilému vyklouzlo z úst.

Právě, pohlížeje k mračivému nebi a k zříceninám v šero zahaleným, končil svou pověst, kterou mimo něho žádný neslyšel; a poprvé snad dnes s tím doložením končil, „že půjde a půjde, až přijde — ze židovny."

Vstal, přitiskl sklenku k ustům a vyprázdniv ji, čímž se — dle vlastního vyjádření — dorazil, motal se ze zahrádky. Mezi dvířkami letí mu bílá postava vstříc. Vrávoraje valí se na stranu. V patách za postavou tou, byla to Lea, běží mladý cikán, „Lea! Lea! tedy předce!" zoufanlivě volaje. Lea skleskla při kamenné tabuli v trávu.

Starý Bárta přivrávoral také k stolu a skleničkou o tabuli zazvoniv ukazoval přiběhší dívce na skleslou Lei.

Ta jakoby již uvyklá takovým vyjevům, pozvedla dceru pána svého na drnové sedadlo ke kamenné tabuli, a Lea hlavu na ruce složivši hlasitě plakala.

„Lea! Lea!“ vzlykaje volal cikán klečící u nohou jejích. Hlas jeho byl hrozný, jakoby z hlubokého uvadlých prsou hrobu přicházel. „Lea! tedy předce pravda, předce mě neklamalo tušení mé? — Lea! jen jediné slovo!“

Plačíci neodpovídala; on však sebrav se kvapně povstal. Strašné předsevzetí, jistotu zvěděti, proměnilo najednou chování jeho. Jako jízlivý blesk přelítlo divoké usmání rty jeho, rukou sáhl po čele a po prsou; a pak, jakoby zaražený tázal se služebné dívky: „Co jest jí? — Judito, rci, co jest jí?“

„Já nevím;“ odvece dívka, „taková bývala, nežli jste přišli k nám — tak bývala, ale — proč? to já nevím!“

„Taková bývala,“ opakuje cikán, „a vždy taková bývala, již od narození svého?“

„Ne — to ne! — Ona bývala veselá, veselejší, než já, ale —“

V tom se náramně zablesklo, a celá, dříve temná krajina byla viditelná. Dívka se zarazila; cikán však stál nepohnutý s rukou v prsa zarytou, a ustrnulé oči beze všeho světla na dívku maje upřené. Bárta v trávě povalený, namáhaje se vstáti hlasitě vykřikl, a žehnaje se zpět se svalil. Lea mezi tím povstavši prosebně k dívce ruce i oko pozvedla, než příliš slabá opět sklesla; což však ani nepohnutý cikán, ani dívka k vysloužilci obrácená nezpozorovali. Blesk zhasl a ještě hlubší než před ním byla tma.

„Ale, ale —“ důrazně spěchal mladý cikán.

„Ale jednoho času, jest tomu osm let,“ pokračovala dívka, „přišla u večer Angelína, hospodyně ze zámku, bývalá hospodská; a tajně promluvivši s pánem, odvedla Lei. Kam, nevím.“

Hluboce vzdechla Lea; bylo to vzdechnutí jako umírajícího.

„My jsme nepokojně očekávali návrat její. Netrpělivý otec jí několikráte v ouzkostech vyšel vstříc; — nadarmo; ještě ouzkostlivější vždy se navrátil.“

Cikán stál jako zkamenělý. Dobře, že hluboká tma halila tváře jeho, zděšena by sice byla prchla dívka před obličejem jeho.

„Po půl noci,“ mluvila dále Judita, „po půl noci přiběhla sama, prostovlasá, roztrhaná, sama na sebe zuřící. „Nešťastný národ náš, kdo obrání vyhnance v cizí zemi!“ byla polomrtvá slova její. Více nemluvila, nevyjevila nikdy. Jestli jí kdo na ten čas byl připomenul, jako dnes bylo chování její, a od té noci nepřišlo usmání v bledou její tvář, nýbrž beze slova promluvení sedávala tamto při chaloupce s okem v dálku upřeným, jen někdy smutnou si zpívajíc píseň.“

„Kde že byla? — co tam dělala, neví žádný, docela žádný?“ volal cikán, nucenou tichostí zmirňuje slova svá. Horké slzy se mu valily po opálené tváři, a horká krev se prýštila ze zbouřených prsou pod sevřenými v ně prsty.

V tom volal nemocný starý žid v chaloupce, a Judita spěchala v nízkou světnici.

„Žádný že to neví? každé dítě to ví,“

počal vysloužilec mezi vypravováním na nohy přišed a ke stolu dovrávorav, „ano, každé dítě to ví — já jsem jim to řekl, sám to všecko vyčíhav. — Zaporučili mi to sice, dostal jsem, že jsem nemlčel, výprask, na mou věru! Ale kdyby mě hned zas položili, ven to musí; a bez toho pán dnes ještě není doma, šel přes pole, do městečka a nepřijde domů, až — až — ano ráno.“

„Tedy žádný neví!“ vzdychal, nevšímaje si Bárty, cikán a obracel se jako k odchodu.

„Ou! ou! stůjte!“ — chopil se Bárta cikána, obávaje se, aby jeho vypravování neušel. „Žádný neví — já to vím — všecko —“

„Mluv! mluv, co víš, pro Bůh!“ chopiv Bártu za prsa křičel cikán.

„No, no! držte mě — ano — ano,“ pokračoval Bárta s mnohými přetržkami a v nepořádku. „Ano! držte mě — se mnou se bez toho všecko točí — a jsem slabý na nohy — ano od těch časů, co jsme byli na Rýnu; o tenkrát jsem ještě uměl utíkati, — na mou —“

„Mluv! mluv! co víš o Lei?“ volal cikán, přistaviv vrávorajícího ku kamenné tabuli.

„Ano — ano! — takto vám to vysvětlím. — Tedy vracím se vám jednou domů; bude tomu ode dneška za dva měsíce osm let, já jsem si to zapsal — vracím se odsud domů, nebo viděl jsem, jak stará Angelína odvedla Lei, a chtěl jsem věděti kam; nebo já musím věděti všecko — ano — všecko, a velmi dobře. I pospíchám domů — a tu vám bylo pozdě, brána zavřena a já jsem byl venku a nemohl jsem se nikterak do zámku dostati. I myslím si „co je víc“ — a lehnu si na zemi, jak líhám vždy, když přijdu pozdě a nemohu do zámku. A tu vám ležím, chvílkami dřímám, a chvílkami hledím dolů ke vsi, kde se již ani světýlko nemihalo. Nade mnou byla pánova okna — a v těch také bylo tma — a ticho — ticho — ne — ne, to bych lhal, ticho ne; neb najednou bouchly dvéře, až okna zařinčela, slyším ženský křik, hrozící hlas mužský a mezi tím chechtot: jak se mi zdá, byla to stará hospodyně, bývalá hospodská!“

Bez sluchu a bez pozornosti stál cikán v zamyšlení: tato slova však jej zbudila ze strašných myšlenek k strašné jistotě.

„Angelína!“ vzkřikl, a opřev se o tabuli, hlavu k samým ústům vysloužilce přiložil, jakoby oslablé ucho jeho nebylo s to, aby všeho doslechlo.

Bárta seděl na kamenné tabuli.

Umlkši povstala Lea v hrozných rozpacích. Podepřená o tabuli daleko se napnula, a oko její zářilo plamenem zoufanlivým, jako zabraňujíc dalšímu vypravování. Časem zvedla prosebně pravici proti Bártovi zády k ní obrácenému: leč zemdlelá vezdy opět sklesla a nemohla ani slova promluviti. Ona se domnívala, že žádný o tom neví, neb se žádným nemluvivši nikdy neslyšela, co Bárta každému již byl vypravoval — a teď — měl to onen slyšetí, kterého jediného milovala, a jehožto nynější smrtící cit lze jí bylo si představiti; neb dobře znala nesmírnou jeho citlivost, žárlivost a divokost. Blíž a blíže mezi tím přicházela bouře; častěji se mezi vypravováním blýskalo, ostatně

však byla pouhá hluboká tma, tak že nebylo ničeho možno vůkol rozeznati.

„To trvalo hodnou chvíli, já jsem se třásl jako osyka,“ mluvil Bárta dále, „nebo, kdyby mě byli dostali, že nejsem doma . . . a najednou se vám rozlítnou okna, strašlivé vykřiknutí na to, — a tu vám vyletěla Lea z okna — aj — aj — ano z okna, — proklatá potvora — z okna deset sáhů vysoko — ne — ne — to bych lhal, — devět, — ano devět, — zrovna přede mne, a běží odtud. Já jsem se sebral a pryč stranou, aby mé žádný neviděl. Co se potom stalo, nevím — nic nevím — ale povídal jsem o tom —“

Polomrtvá Lea sklesla zpět ve světle siného blesku, a odvlékla se na obvyklé jí místo k chaloupce. Časem bylo slyšeti zoufanlivé stenání z hluboka jejích zbouřených ňader. Po chvíli následovalo předcházející blesk hrozné rachocení hromu, a dlouho opětovaly skaliny strašlivý jeho hřmot. Cikán neslyšel ničeho více, zkamenělý díval se pustým pohledem v čirou noc, a žádná slza neulevila hluboké bolesti prsou jeho.

„Ano — povídal jsem o tom, na mou věru — tu mě zebrali a musil jsem říci, že jsem přišel pozdě, a vyflákali mi, a zaporučili mi — ano — ale pán není doma —“

„A žádný, žádný se neujal!“ mluvil do sebe cikán.

„Neujal?“ chopil se, poslední slovo zaslechnuv, řeči té Bárta, „neujal? — koho? snad ne jí — židovky? — ano — tobych žádnému neradil, a proti komu? — proti jemnost pánovi? ano — aj — aj —“

„Valdemar Lomecký,“ mluvil cikán dále.

„Ano tak se jmenoval náš — či jmenuje náš jemnost pán, Valdemar Lomecký hrabě z Borku. — Ale dnes, dnes ho nenajdete doma, šel přes pole do méstečka navštívit přítele, a nevrátí se, až na noc, ano na noc. — Noc? — kolik pak máme hodin?“

A jakoby se byl zpamatoval, hleděl Bárta kolem sebe. „[illegible] již je noc? To není možná! he — hola!“ Hledaje skleničku, kteroužby zazvonil, vrávoral kolem stolu, a vrazil do ustrnulého cikána.

„Co to? kdo tu?“ táže se Bárta.

„Valdemar Lomecký!“ hrozným hlasem zvolal cikán. „Tak jako že nebes hněv se snáší nade hlavou naší: tak rychlá jako blesk, tak hrozná co jeho hlas bude pomsta má!“

Silný, za dlouhou chvíli trvající rozsvítil se blesk. Celá krajina, temné stíny stromů, hrozné postavy po skalní stěně, věž zříceného hradu, protější stupně skal — celý dol planul v siné jeho záři.

Zuřivě vyvalené oko cikánovo polou osleplo. Vlasy měl naježené, s pravicí k nebi vypnutou stál při kamenné tabuli, levicí drtě svůj hudební nástroj; struny praskaly a umírající hlas jejich, jakoby mluvil: „Rozplašen můj národ,“ naposledy se ozval.

Naproti němu na druhém stole stála hrozná postava bláznivé a u nohou jejích starý cikán. Hluboce vzdychala v besídce Lea, a Bárta, v trávě povalený, hrůzou hlasitě vykřikl.

„Hahaha! to já ne! — já ne — to on! — to on!“ chechtala se bláznivá, „hahaha! to on! pomsta! pomsta!! pomsta!!!“

„Pomsta!“ dutým hlasem opakoval starý cikán.

Teď zhasl blesk, a čírá tma zahalila celý dol. Ničeho nebylo viděti; jen hluboký a rychlý dechot mladšího cikána rozléhal se nastalým tichem uleknuté krajiny.

Po chvili náramně burácel hrom, a „To on, to on!“ volala bláznivá v jeho strašné rány. „To on! já ne — já ne — hahaha! tento jinoch! hahaha! to on! to on! mne svedl — já nesměla býti samotna — já ne — já ne —! On jich svedl více — já jen pomstu chystala jsem jemu!“

Teď ještě zdaleka opětoval ohlas hromové rány.

Po chvíli, jakoby k sobě přicházejíc mluvila s navrácenou pamětí bláznivá: „To on! to on! ztroskotal blaženost tvou, mladý šílenče! — I já jsem byla v náručí svých rodičů šťastná, v náručí milence — daleko — da — hahaha! — to on! já ne — já ne! svedl mě; já svedla jeho; to já mu ji dodala; to já! — to on jí mocí vzal, násilím, co já mu dobro-

volně obětovala — to já! — a tou chaloupkou — tou chtěl mi splatiti — tou — tou — hahaha!“

„Angelíno!“ vykřikl cikán a sklesl zpět pod kamennou tabuli.

Opět osvítil jasný blesk hrozný tento výjev, silné hřmění následovalo, potom opět hluboká tma, hluboké ticho.

„Angelína! ano — ano to jsem já!“ volala bláznivá.

Starý cikán sebou trhl, jakoby mladšímu chtěl přiskočití ku pomoci; leč jakoby nemohl z místa opět zůstal státi. Mladší sklesnuv vinul se po zemi, a hledaje slov nesrozumitelné vydával zvuky.

Opět hluboká tma.

„Ano — to já! to já!“ pokračovala bláznivá. „Ano já Angelína přivedla jsem mu milenku tvou! — Běduješ? pro ni — pro ni —“ Načež v hlubokých myšlenkách pohroužena doložila: „Oh — pro mne snad také tak bědoval, kdy loďku jeho houpala voda pod mostem Rialto — Giacomo můj! kdy —“

Opět se silně zablesklo a celá krajina byla viditelná.

Rukou levou oči zastírajíc pravou v polední ukazujíc strany, stála šeredná postava bláznivé ještě na kamenném stole.

Bolestí se vztyčil mladý cikán, ustama beze zvuku pohybuje; pravou rukou ukazoval na rozhalená prsa, na nichž znamení, jako krvavorudé k přísaze vyzdvižené ruky jasně se skvělo v sinavém světle blesku. Leč divoce již byl přiskočil, toto spatřiv, starší, a uchopiv bláznivou vlékl ji ze zahrady ustavičně, „já ne, já ne! to on! to on!“ volající a mezi tím se chechtající.

„Stůj! ta nešťastná jest matka má!“ v největší bolesti vši sílu sebrav vykřikl cikán, za nimi spěchaje; a „matka má! matka má!“ opětovaly skály bleskem ještě ozářené krajiny.

To vše se ještě stalo, nežli blesk uhasl; teď však opět hluboká se shlukla tma, těžké krůpěje počaly padati z černého mračna, a daleké skály ještě „matka má! matka má!“ odpovídaly ohlasem temným.

VIII.

„Pokój umarłym! nieboszczka spoczywa snem anielskym, nie budź ją. jéj tu nie dobrze było na tym świecie, czemuż ma się wracać?"
Lucian Siemieński.

„Otworzcie . . .!" wołano ze dworu.
Lucian Siemienski.

Bártovi, který mezi tím v trávu povalený usnul, a jednotlivá slova o Rýnu opakuje nepokojně z strany na stranu se obracel, padly dvé nebo tři dešťové krápěje právě na obličej. Tím probuzen a po dlouhém namáháni na nohy se postaviv, počal okolo sebe sahati, pamatuje se, kdeby byl. Zasáhnuv stůl jezdil rukou po kamenné tabuli a namakav skleničku počal jí řinkati o stůl. Žádný nejde, dlouhé pusté ticho, hlubokáť noc. Vrávorá stranou a: „Na Rýnu,

na Rýnu, tam bylo lépe," kojí se vzpomínáním. „Jak jsem zařinkal, hned tu byli!"

V tom se zablesklo, ale jen mdle.

Při blesku zahlidl Lein bílý šat na obvyklém jí místě při chaloupce, a vrávoral k ní v besídku. Skleničku nesl s sebou, nepochybně že ji chtěl žádati, by mu ji opět naplnila. Dovrávorav tam škubal jí, žádaje kořalku. — Ona se nehýbala, neodpovídala. „Vstaneš, neb nevstaneš? — Lea, vidíš — já sem jdu každý den — aj — aj — ano každý den, jen k vůli tobě, — na mou věru; — když jsem byl na Rýně..."

Opět se náramně zablesklo a celá krajina byla viditelná. V světle blesku spatřil Léinu mrtvou tvář. Bledý, bolesti plný obličej v sinavém světle blesku hrozně vyhlížel. Oči mrtvé a v smrti ztrhané, jedno daleko v nekonečené říše napnuté, druhé něco málo přivřené; zuby zaťaté, rty pootevřené měla a kolem obličeje padaly, co černý závoj, rozervané její kadeře. U velikých krůpějích stály kapky dešťové neb smrtelný pot po mrtvém čele, po celé tváři.

Opět se setmělo. Hrůzou jatý počal vy-

sloužilec náramně křičeti, a vrávoraje co mohl rychle ze zahrádky spěchal.

Umlkl — umlkl i ohlas dalekých skal. Silně zahřmělo; rozléhal se strašný hromu zvuk oudolím, dlouho odpovídaly skály; pak slabá z dálky ještě hrměla ozvěna, a opět dlouhé pusté bylo ticho. Hlubokáť noc.

V tom zanášel nad oudolím vichr hlas velkých zvonů; nepochybně že se ve vůkolních vsích a v městečku proti mračnům zvonilo. Smutní byli zvukové dalekých zvonů.

Vykřiknutím hrůzyplným ze strašných snů probuzený, vyběhl — ač velmi byl nemocný — starý žid z chaloupky, a za ním dívka nesoucí rozžatou svíci. Přistoupivším k besídce zjevilo světlo, polévající bledý obličej Lein rudou září svou, příčinu zkřiknutí vysloužilcova. Zaskučel vichr, zhaslo světlo, a: „Já — já jsem prodal, — já jsem usmrtil dceru svou!“ zvolav klesl starý žid k nohoum jejím.

Blesk teď svítil za bleskem, a „dceru svou, dceru svou!“ spolu s hromobitím opakovaly skalní stěny.

Hustěji a častěji počaly padati kapky dešťové v těžkých krápějích, až se šíré mračno v náramný rozpustilo lijavec.

Při ustavičném blýskání, jako o pomoc volaje, zněl silně a bez přestání zvonek zámecký, a zdálky proti bouři zvony vůkolních kostelů. — — —

Hrozná to byla noc, hroznější však ještě noci té, co pod temnem roucha jejího bylo spácháno. S malými prestávkami zněl zvonek zámecký temnotou noční, zněl bouří litou, zněl hučením deště a ještě posud se rozléhal jeho hlas krajinou, která, jako prestrašená přešlou bouří, v hlubokém trvala tichu a mlčení. Byly asi tři hodiny s půlnoci.

V ouřední světnici na zámku míhalo se množství světel, a všickni ouředníci byli shromážděni. Jeden po druhém střídali se u zámeckého zvonku; nebo všecka čeleď byla vyslána hledati pána v bouři snad zbloudilého.

Jako obyčejně byl vyšel k večeru Valdemar Lomecký do blízkého města navštíviti svých známých. Pokaždé se vrátil, nežli desátá ho-

dina byla minula; a dneś minula desátá, přešla půlnoc a on až dosaváde nevrátil se. Nadarmo jej očekávali věrní jeho. — Byli ujištěni, že v bouři zabloudil; neb věděli, že mu nemožno jinde, nežli ve svém zámku, v pevně uzavřených pokojích svých, pokojně spáti; věděli, že věřil, jestli že jen jedinou noc nebude spáti v zámku svém, že bude ta poslední života jeho. Protož ustavičně se rozléhal hlas zvonku zámeckého po vůkolních lesích, aby zbloudilý dle hlasu nalezl cestu do svého zámku.

Když však půlnoc minula, tu starostliví vyslali poslední čeleď, aby se šli ptáti do blízkého města, zdali nastávající bouře tam pána jejich nezdržela, a jestli tam, aby jej vyprovodili do zámku zpět. Teď však byly tři hodiny s půlnoci a žádný se nevracel. Ustavičně ho ještě důvěrně zvali zvukové zvonku nadarmo v bezpečné stěny.

Teď bily tři hodiny a silně zatloukl někdo na zámeckou bránu. Rychle sběhl první písař a za ním se hrnuli ostatní po schodech, každý se světlem v ruce. Otevřeli bránu a židova

děvečka Judita lomíc rukama a naříkajíc vrhla se k nohoum jejich. Uvedli ji do světnice a tu jim vypravovala, že právě teď skonal již déle nemocný pán její, starý žid, litostí nad smrtí dcery své; a že jí tak ouzko přicházelo tam o samotě, že slyšíc hlas zvonku a uzřevši světla na zámku, sem spěchala o tom dáti zprávu. Dále vypravovala, jak se cikáni, Bárta a bláznivá dlouho na noc zdrželi v zahrádce před jejich chaloupkou, a pak jednou maně vyšedši slyšela, kdy mladší cikán někomu krvavou přisahal pomstu. Co však dále se dělo, že neví, poněvadž, volána od nemocného pána, musila se do chaloupky vrátiti.

Hluboké mlčení následovalo na vypravování její. Přestrašeni seděli všickni do země hledíce po různých koutech světnice. Svíce dohořívaly jedna po druhé a hasly, a umdlení dlouhým bděním a starostí začal dřímati jeden po druhém. Židova jen děvečka bděla oplakávajíc smrt pánů svých. Zámecký zvon mlčel.

Přešlo půl hodiny, bylo půl čtvrté; leč venku ještě byla hluboká tma pod šerým ne-

bem. I v zámku bylo tma; všecky svíce dohořely a všickni přemožení mdlobou pevně spali.

Náramné tlučení na zámecká vrata rozléhalo se zámkem, a ustrašeným hlasem volal někdo venku: „Pro Boha! otevřte! honem otevřte!“

Všickni se vzchopili, hrůza obešla jednoho každého a ve tmě se hrnuli ke vratům.

Otevřeli, a Bárta bez šavle, bez klobouku, jejž podruhé ztratil, tisknul se rychle mezi ně. „Pro Bůh! zavřete, zavřete, honem zavřete!“ ouzkostně volaje.

Rychle zavřeli bránu a držíce třesoucího se Bártu za ruce vedli ho nahoru do světnice. Rozžali nové svíce, a „Co se stalo? co jest?“ ptali se ustrašeného vysloužilce.

„Co jest? — co se stalo?“ počal tento. Hrůzou byl hlas jeho celý změněný; oči měl na vrch hlavy vyvalené a zmoklé vlasy se mu ježily. „Co jest? ten tam jest! probodnutý naskrz veskrz; ten tam, celý pryč — do smrti ten tam!“

„Mluv! co víš?“ poručeli všickni.

„Co vím?“ odvece vysloužilec. „Ano, vím,

všecko vím, a velmi dobře; na mou věru, všecko."

„Můj pán! můj ubohý pán zemřel!" plakala Judita.

„Jak? kýho vlka? Judito!" volal Bárta, „starý žid že umřel? to není možno!"

„Ano! ano!" lkala opět Judita.

Ouředníci vidouce, že na ten způsob od Bárty se ničeho nedovědí, tázali se ho zrovna: „Co víš? mluv! neviděl jsi pána?"

„Pána? — viděl — viděl jsem," odpovídal Bárta, a znova se třásl hrůzou; „viděl jsem — a jak — celý byl — celý, ale probodený veskrz naskrz, celý ten tam, do smrti ten tam!"

„Jak? kde? mluv!" byla všeobecná otázka a poručení.

„Byl jsem — hm — byl jsem..." vypravoval tázaný.

„Kde jsi byl?" ptá se vrchní.

„Hm — byl jsem navštíviti — tuhlenon," pokračoval Bárta, ukazuje na Juditu, „hm, tuhlenon nebožtíka žida." A nedaje se déle mýliti, počal obyčejným způsobem mluviti: „Jdu

a jdu lesem, nemyslím nic, a ustavičně jdu a jdu lesem, a nevím, jak jsem tam přišel. — A když tak jdu a nemyslím nic, tu mi najednou letí sám čert přes cestu — ano sám čert — prosím za odpuštění — sám čert, a mumlal cosi o pomstě.“

„Kde jsi ale pána viděl?“ táží se všickni.

„Hnedle to povím!“ odvece vysloužilec, a teď vypravoval všecko co, ano ještě více než co viděl, jednotlivými „aj — aj,“ a „proklatá potvora!“ svou pověst protkávaje.

IX.

A tak w całym obszarze uspionéj natury,
Jam nie spał i wiatr nie spał i gwiazdy i chmury.
Stefan Garczyński.

Mury, moje mury!
Co oczerniewacie.
Że pana nemacie;
Pana wam zabili.
K. W. Wojcicki.

— — z grobowca dobywają łona
Trupa, za głowę ciągną i ramiona,
Z pleśnią — okrytego iłu;
I patrzy: twarz mu jak ropa sinieje,
I ciało w szacie, jak we złocie tleje,
Rany niewidać.
Józef Dunin-Borkowski.

V opilství, pak bleskem a hromobitím přestrašený, jakož i předešlými výjevy polekaný Bárta chybil, vyšed ze zahrádky, každodenně nastoupenou stezku, a místo v pravo do oudolí, kráčel v levo vzhůru pod zříceným hradem po

skalnatých stupních a hustým křovím výš a výše, až nahoře nad oudolím přišel v hustý borový les na ouzkou pěšinu. Po obou stranách pěšiny bylo hustě sázené stromořadí z mladých modřínů; stezka však byla rovně a nepřetrženě celým dalekým lesem tažena, tak že Bárta, ač ustavičně se strany na stranu vrávoral, předce nemohl se stezky ani v pravo ani v levo sejíti. Častokrát na hladké, jehličím vysoko postlané stezce upadl; než ustavičně slyše zvonek zámecký rychle se vždy opět vzchopiv vrávoral dále.

Hromobití se rozléhalo lesem; vichr skučel smutně hustinou a dřeva praskotem se lámala při lesní stezce.

„Podivno — aj — aj,“ počal si vypravovati, „to jest divné — aj — aj — to jest nemožné — jak? — kdo se —? no — no.“

Opět se silně zablesklo, on se sklonil a spěchal dále.

Postava lidská přelétla přes cestu, a „Milenku — milenku, mi svedl! Pomsta, pomsta!“ zvlykajíc, zmizela v prostranném houští.

Za ní chechtající kmitla se přes cestu bláznivá Angelína, a též v onom se ztratila houští.

Uleknutý Bárta potácel se dále, a hustě nad ním šustěly krůpěje dešťové v chvějících se stromech. Tak pobloudiv vrávoral pěšinou touto asi hodinu, až dešť utichl.

Teď kráčel hlubokým, širším ouvozem; z obou stran do kopce stály nízké stromy, a nohy mu vázly v mokrém písku. Potrhané oblaky poletovaly po nebi a časem zachmuřený nad noční krajinou zašeřil plný měsíc. Jednotlivé ještě kapky s šustem padaly s vůkolních stromů. — Teď byl přinucen zdlouhavěji kráčeti; pozorněji stavěl nohu za nohou, aby neuvízl v hlubokém mokrém písku. Leč nadarmo; notně opilý několikráte uváznul, a dostav převahu, musil z mokrého písku vstávati. V takovýchto nesnázích těšil se, jak obyčejně, vypravováním, a vravoral ustavičně dále.

Čím však dále přicházel, tím více se oužil ouvoz, až jen ouzkou byl stezkou mezi skalními stěnami. Výš a výše rostly stěny, tak

že posléz sotva bylo lze dohlidnouti nebe a hluboká tma panovala ouzkou rozsedlinou. Zastaviv sahal kolem sebe, a studené kulaté skaliny, co umrlčí lebky, dotkla se ruka.

Rychle utrhl; — teď vyšel měsíc zrovna nad rozsedlinou z černého mraku, a Bárta spatřil po skalnatých stěnách samé umrlčí lebky, hnáty, drobné stromky a tak dále. Byl v hluboké stezce ku kostničímu kamenu. Měsíc se skryl v šeré mraky. A opět bylo tma.

Hrůzou jatý běžel dále, chtěl křičeti, a nemohl; od jedné stěny se odraziv vrávoral k druhé, a tak od stěny k stěně, hroze se dotknutí jedné jako druhé strany, běžel stále mezi hroznými stěnami dolů ku kostničímu kamenu. Ouzkostí a strachem polo vystřízlivělý zapomenul na Rýn a všecka svá vypravování.

Asi po půl hodině uděšeného běhu stál bez klobouku a bez šavle u kostničího kamene. Ouzkostí nevěděl, má-li jej přelezti, neb ne. Naposledy se sebrav lezl vzhůru, aby se dostal přes kostničí kámen na pěšinu k starému dubu.

V tom zaslechl jakýsi zatajený chechtot na druhé straně kamene. Uleknut se zhrozil, dílem však se zradoval, doufaje, že lidskou společnost nalezne. Pozorně vylezl a umínil si dříve vyzvěděti, kdoby byl na druhé straně.

Hrůzou se chvějící stál na kostničím kameně a přes husté křoví hleděl ouzkou pod sebou stezkou v prostoru kolem starého dubu.

„Hahaha!“ znělo to vítězně a vesele přes roští od starého dubu, „to on! to on! já ne — já ne!“ a v šeru zachmuřeného měsíce, jenž nad kopcem druhé strany šerým mrakem k větvím prohlížel, viděl nějakou postavu, ana kolem dubu proskakujíc rukama tleskala.

Jiná postava kopala nějakou jámu a byla již téměř celá v ní sehnuta, ještě hlouběji ji vyhrabujíc. Strašlivá podoba starého dubu daleko nad jámu natahovala skřivené ruce, a v dutých očích obličeje jeho modravě svítila shnilotina.

Teď opět vystoupil měsíc ze šerého mraku a jasný papršlek jeho ozářil větve starého dubu a veškeré prostranství.

„To on, to on! já ne — já ne!“ plesala kolem dobu poskakujíc bláznivá Angelína, někdejší hospodyně a hospodská.

U jámy leželo něco v plášť zaobaleného. Bláznivá přiblíživši se lehkou rukou pozvedla plášť — byl to plášť mladého cikána. Pláštěm tím byla přikryta krvavá mrtvola Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku, pána starého Bárty. Po jeho mysliveckém oděvu leskly se zlaté šňůry v záři měsíce. Ano byl to Valdemar Lomecký aneb mladý cikán; zlaté šňůry na oděvu více nenosil ve vůkoli žádný.

Leknutím div neomdlel vysloužilec; docela vystřízlivělý lezl pozorně zpět, a mezi stěnami běžel tichým krokem v hlubokém písku k domovu.

Měsíc nad rozsedlinou jasně svítil; po stěnách svislé krůpěje a létající jiskry třpytily se modře v světle měsíčném, a kamenné lebky se míhaly pod křovím v ověnčujícím je kvítí a v mechu.

Ustavičně běžel, vichr mu kamenným oužlabím skučel nad hlavou; za ním, nad ním

i před ním rachotily kamenné hnáty, a lebky dutými zraky, v nichž modravě svítící hnízdily mušky, na něj mrkati se zdály.

U východu z rozsedliny o něco klopýtnuv, těžce upadl a sebrav se shledal, že jeho vlastní klobouk mu ležel v cestě. Uchopiv jej bez oddechnutí dále běžel, až v hustém zmizel lese.

Tak běžel, až k ránu přiběhl, jak jsme dříve slyšeli, do zámku, a tam co viděl vypravuje, končil takto svou pověst:

„Ano — ano — jámu pro něj kopal, hlubokou jámu, zrovna pod starým dubem u kostničího kamene.“

„Pochodně rychle, pochodně!“ volal vrchní.

Rozžali světla, a zanechavše v zámku jednoho starého písaře a Juditu, spěchali s Bártou k naznačenému místu, nesouce rýče, motyky a jiné nářadí ku vykopání jámy. Kromě že Bárta nevolně s cesty zabloudil k židově chaloupce, kde ticho a pusto bylo, přišli bez zdržení a zastavení ku kostničímu kamenu pod starý dub.

Tu rozsvítili více pochodní, a rudá zář se

rozložila po hrozné postavě starého dubu a širou prostorou.

Nedaleko dubu nalezli krvavé známky a stopy lidské a opodál rychle narovnaný mech zakrývající nově vykopanou zem. Sám vrchní chopiv se motyky, počal kopati, a jeden z ouředníků vyhazoval nakopanou zem. Šest pochodní svítilo kolem hlav pracujících. Hluboké bylo ticho; jenom Bárta, hrůzou se třesoucí, časem cosi mumlal o francouské válce a o Rýnu.

Po nedlouhém kopání přišli na mrtvé tělo. Z jámy vyzdvižené položili pod starý dub, a všecky pochodně sešly se nad obličejem jeho. Byla to Valdemara Lomeckého mrtvá tvář. Oči měl otevřené, ústa pevně sevřená, obličej klidný. Jeho smrtelný boj asi dlouho netrval. V prsou posud vězela dlouhá dýka vlaského díla; a ruka, která mu tuto ránu zasadila, byla zajisté zběhla u vraždění způsobem tímto, neb jedinou ranou byl usmrcen, kteráž mu zrovna v srdce byla zaražena. Skvostný myslivecký šat byl ubláceny a zkrvácený, zlaté šňůry se leskly v záři pochodní, zcela byl v tom obleku

jak jej před večerem Lei popisoval cikán na tomto samém místě, domnívaje se, že tu byla s ním.

Rozepavše těsný oděv jeho a rozhrnuvše košili nalezli na nahých prsou dýkou na srdce přibitý papír. Vytáhli dýku a prudkým tokem se valila z rány s vodou smíšená krev. Na svrchu papíru bylo velkým písmem psáno: „Hned po mé smrti ať se otevře.“ Rychle z větví starého dubu spletli nosidla a naložené na nich nesli mrtvé tělo v smutném průvodu do zámku.

Čtyři ouředníci nesli mrtvolu Valdemarovu; vrchní a ještě jeden šli před nimi s rozžatými pochodněmi. Ostatní dva, pomohše jim mrtvolu přendati přes kostničí kámen, šli ozbrojeni hledati po vůkolí bláznivou a stíhati vraha. Bárta, jinou šavlí zaopatřen, šel vytasiv ji s nimi.

Na východě se již bělal pruh nového dne, a světlo jeho mísilo se v záři pochodní, rudě barvící písčité lebky a hnáty kostničích stěn, jejichžto středem se průvod ubíral k zámku. Jednotlivé těžké kapky padaly s listí stromů lesních a s křovin po skalnatých stěnách.

Sotva že poodešli ostatní s mrtvým tělem mezi skály za kostničí kámen, obklíčilo pusté šero prostoru vůkol starého dubu, a se šerem i hrůza objala prsa zůstalých ku hledání vraha. Starého dubu mokré listí se chvělo v ranním větru, a bílý mech — šedá brada hrozného obličeje — poletoval jeho váním. Jasně se skvěly vyhnilé jeho zraky.

Třesoucí se počal Bárta: „Co je na plat v takové tmě hledati někoho? — ano — ano — hledati? ve tmě? aj — aj. Kdyby stál vedle mne, a dal mi jednu — ano jednu, nebudu věděti, odkud přišla. Na Rýně také jsme hledali vyzvědače, na mou věru, také v noci, ale vzali jsme k tomu . . .“

„Pochodně? — ne?“ tázal se ho starší písař.

„Ne, ne, to bych lhal — jakpak pochodně!“ odvece Bárta, „toby byl vždy z daleka utekl — či ne — ne — to bych lhal — ne zdaleka, ale daleko by byl utekl — ano daleko, vida nás přicházeti. Ale člověka jsme si vzali, ano, a ten věděl, kde asi je, a znal cestu, aj — aj — ano!“

„Za to my máme vás s sebou,“ pravil starši písař, „vy jste nám jako světlo!“

„Ano — světlo!“ přisvědčil Bárta. „Světlo, to jest to pravé, tak již mi pan professor říkával! já jsem taky študoval — ano až do barvy!“

Ač rozesmutnělí, nemohli se písaři smíchu zdržeti.

„Hahaha!“ smál se s nimi Bárta; „jak? kdo se? No — no — no — kde pak jsem zůstal? ano v té barvě — či ne, nezůstal, dostalť jsem trojky, — jednu, dvě, tři, ano tři — čtyry trojky, a tu se vám můj nebožtík tatínek — ano, tatínek rozzlobil, že jsem nedostal čtverky, ano — čtverky a strhl mě se študií, ano!“

Opět se smáli, a Bárta pokračoval: „Ano — strhl mě, a poněvadž jsem byl hodný klacek — dal mě na vojnu.“

„A proto jste byl to světlo?“ ptal se mladší písař.

„Ne — proto ne — to bych lhal; ale pan professor mě jináč nejmenoval, nežli *dumen*, ano *dumen*, a to já vím, to jest tolik jako světlo.“

„Snad *lumen?*“ prohodil starší.

„Ne, ne, *dumen* — ano *dumen!*“ jistil jim Bárta; „a mluvíval na mne po německu, a já jsem mu ani slova nerozuměl — aj — aj — no, což jest to divného? ani slova!“

Teď byli v hustém borovém lese, právě kde se pěšina vzhůru do kopce táhla, vedouc k blízkému městečku. Najednou zůstal mladší písař státi, a jakoby mu něco bylo napadlo, zastaviv své společníky, radil k návratu.

„Myslím, abychme se vrátili, zasypat tu jámu,“ pravil, „mně to teď tak napadlo; neb vrátí-li se vrah a nalezne jámu otevřenou, prchne tím spíše, uvidí-li, že jest zločin jeho vyzrazen.“

„Tofby byli měli již dříve pochodně shasiti při průvodu,“ odpovídal starší, „a vykopávání se mělo státi soukromě. Však nic méně, vraťme se.“

Vrátili se a počali zahazovati jámu. „Já bych soudil,“ mluvil mladší, „že to učinil ten mladý cikán, o němž židovka vypravovala, že někomu přisahal pomstu; neb z pomsty jest ta vražda

spáchána. Vrah, kdyby spolu byl loupežník, jistě by byl dříve svlékl s pána bohatý oblek, anebo aspoň uřezal zlaté šňůry a knoflíky; tu ale i kamínek ve sponce, připínající bílé péro na klobouk, byl v jámu spolu vhozen. — A proč se mstíti?"

Pokrčil ramenama, a mlčel. Zaházenou jámu, jako dříve byla, přikrývali teď mechem.

„To bylo z pomsty, na mou věru," přisahal Bárta, „já jsem sice sprostý člověk, ano velmi sprostý — ale hádati umím. To bylo z pomsty, to bych hádal, — a ten mladý cikán měl mrštnou ruku, a ta rána byla dobrá, a ten čert, co mi letěl v lese přes cestu a mluvil o pomstě — aj — aj, ten byl po čertech podobný tomu čertovému cikánu; a já jsem si hned — — Chval každý duch!" počal najednou Bárta silně se třesoucím hlasem, a ouzkostí si nakrucuje vousy dal se do hlasitého pláče.

Vysoká, tmavá postava přicházela z lesa přes rovinu k starému dubu; zlaté ozdoby se jí leskly na prsou, jako mrtvý pán je nosíval, a právě tak býval jeho krok.

Zvolna se blížila postava tato, a čím blíže přicházela, tím menší se zdála býti. Všickni tři se schovali za starý dub. Teď zůstala postava státi před samým dubem.

Byl to mladý cikán. Těsné červené, zlatem vyšívané spodky a modrý, zlatými šňůrami ozdobený kabát byly oděv jeho. Ňádra měl rozhalená a pravou ruku schovanou na nahých prsou. Mlče postavil se před starým dubem a hleděl před sebe v zem.

„Není zde,“ pravil, a opět zůstal nepohnutý.

Zvolna jej obstoupili ouředníci, ze zadu stál Bárta.

„Půjdete s námi na zámek!“ poroučel jeden z písařů.

Obrátiv se kráčel mladý cikán bez promluvení stranou k zámku; okolo něho ouředníci. Vzadu šel Bárta s tasenou šavlí, a ustavičně si stěžuje — že to není ta, kterou tak výborně uměl šermovati, připomínal činy, které s ní vykonal ve francouské vojně.

X.

> Wieczność jest kołem, wieki jego sprychy . .
> Cóż życie nasze? Czasu punkcik lichy!
> Z koła wybieżéć, nadaremna praca,
> — — — — — — — — — —
> — — — — — — — — — —
> Bądźmy zégarem na płonącej wieży,
> Ogień się wzmaga, już po dachu wije,
> On czeka końca i godziny bije!
>
> Wiersz w dzień nowego roku.

Bylo k ránu, a v ouřední světnici seděli opět ouředníci sbromážděni, všickni, mimo vyslané ku hledání vraha. Vrchní při malém stolku a před ním ležel list nalezený na prsou mrtvého pána, s nápisem: „hned po mé smrti ať se otevře.“

„Mrtvý pán jest složený v zámecké kapli,“ počal vrchní, „a protož míním, abychme dle vůle jeho jednajíce, přečtli nalezený u něho list.“

Všickni přisvědčili, a on přistaviv blíže svíce vzal do rukou list a otevřel jeho obálku. Bylo to dlouhé psaní; přeběhl je na kvap okem a pak počal čísti:

„Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím aneb čísti slyšicím tímto listem své pozdravení vzkazuje a svou poslední vůli. Aby však bylo uvěřeno listu tomu, vidím se přinucena zde postaviti, co jsem za života svého tajiti hleděl, ač jsem dobře věděl, že i mojí poddaní o tom všeliké mají domnění. Nežádám, aby se mírně soudilo o mně, aniž chci, aby se dle okolností posuzovalo jednání mé. Chybil jsem, a veřejné vyznání budiž trestem viny mé, a dílem snad i pomstou vlastní, neboť jsem ubezpečen, že zhynu příčinou syna svého. —

Bylo pozdě na večer — asi půl leta po navrácení mém z cesty do Vlach — když jsem s těhotnou manželkou svou Emmou, maje ji v podezření nevěrnosti, seděl na skalině před besídkou v zámecké zahradě. Sám nevěrný — — pročbych nevyřekl vinu svou? — Když ote-

vřený tento se bude čísti list, tu již smrt má zmírnila poklesky mé, a hrob již vyrovnal, co jsem zavinil jednáním svým.

Sám nevěrný, a snad právě proto měl jsem ji v podezření; snad pouhé myšlénky to byly jen, a nevím až podnes .... Poněvadž snad okolnosti následků později psaných byly příčinou, vidím se přinucena, chtěje manželce své za spravedlivé učiniti, všecky okolnosti obšírně a věrně vypsati. Zamyšlený hleděl jsem ve vzdálené hory, z nichž hustá se valila pára, tak že s zatmělou oblohou jedno býti se zdály. Zdaleka hučela boure. Emma seděla podle mne. Jak dlouho jsme tak, slova nepromluvivše, zde prodleli, nevím; neustále jsem jen pozoroval, jak víc a více se blíží bouřlivá noc, až posléze celé hory v šedé roucho tak byly zahaleny, jakoby v místech oněch jen jediný se byl rozložil oblak od temné země až vzhůru k ještě temnějšímu nebi; a předce žádný z nás si nedůvěřoval k odchodu napomenouti. — Již byla hluboká tma a vichr skučel bolestně větvemi pod námi stojících

stromu, když podle mne sedící Emme nebylo déle možno snesti toto hrůzy plné mlčení. S bolestným hlasem se mne tázala:

„Ty mě máš v podezření, že jsem nezachovala tobě věrnost, jakou jsem ti slíbila před oltářem Nejvyššího?“

Já neodpovídal.

„Ty se domníváš, že dítě, které pod srdcem nosím, jest plod hříšného obcování s někdejším přítelem tvým?“

Já mlčel.

„Živým Bohem zapřisahám tě, rci, na jakém domnění zakládáš podezření své, aby možno mi bylo ospravedlniti se v očích tvých?“

Já mlčel; slova ta zbudila strašné myšlenky v duchu mém. Na nejvyšší stupeň zoufalosti přivedena mlčením mým povstala, a s pravicí k zamračenému nebi vyzdviženou vznášela se nastávající nocí přede mnou, jakoby hrobový stín, opustiv hrůzyplné lůžko, přišel strašlivou mi zvěstovati příhodu. Vítr plápolal bílým rouchem jejím, a strašnou přísahu zanášela bouře daleko ze rtů jejích.

„Tedy slyš přísahu mou, že jsem nikdy nezapomněla na česť tvou ani svou, a věrnost má že vždy pevná zůstala tobě! — Zpotvořilý buď plod můj, odporný co tato noc zrakům lidským, buď záhubou vlastní i všeho, co jsem kdy milovala, a hodina porodu jeho buď života mého poslední: jestliže jsem křivě přisahala tobě!"

„Záhubou buď mou, jestliže jsem tobě nevinně ublížil!" zvolal jsem já, pevně, jak se mi zdálo, ubezpečen o pravdě domnění svého.

V tom silný zasvítil blesk, jakoby se nebe bylo otevřelo, a všecky hory i ty nejvzdálenější byly viditelné v jeho oslepujícím světle, jako černé vlny; pak opět temná sevřela se noc, a již opět neviditelné hory opětovaly tisícerým rachotem strašné hromové rány. Hlasité vzdechnutí zaznělo z neznámých úst mezi námi, jakoby bylo vyšlo z těla jejího. — —

Uplynulo pět měsíců od této doby, a ztrnulé oko manželky mé po spatření zpotvořilého plodu svého již nic nespatřilo více. Byl to syn; pravá jeho ruka byla o něco delší než levá, jakož i celý byl k jedné straně sehnutý. Tělo

bylo červeně kropenaté a zrovna u prostřed prsou jeho bylo krvorudé znamení jako k přísaze vyzdvižené ruky. I mne, když jsem toto znamení ponejprv spatřil, obešla hrůza a strach nikdy necítěný, strach před nemluvnětem tímto osadil se v prsou mých.

Matka jeho navrácena byla zemi, z které pošla; však ani syna jejího nemohl jsem trpěti na blízku sebe. Právě v témž čase Angelína — hospodská ve vsi, která ode mne ve Vlaších svedena, mě až sem následovala — mrtvého porodila syna, snad též syna mého: a z uplacení nevědomě podstrčen byl jí znamenaný syn, kteréhož ona napotom vždy za vlastního držela, jakož i po úmrtí osob při tom oučinkujících žadný o tom nepochyboval. — Hrozno bylo mi bydleti na otcovském zámku; strašná pomněnka ustavičně mi na mysl uváděla nastávající pomstu. Ujel jsem do vojny, v bitvách pohledávaje, ne-li poklid, tedy aspoň časem zapomenutí zběhlých věcí přešlého času. Nadarmo. — Po čtyrech letech jsem se opět navrátil do pustého domova, a přepadl mě strach,

když jsem poprvé opět hospodskou a znamenaného syna uzřel. On musel z okolí mého. Nevěda jiné pomoci, vypovídal jsem hospodskou do širého světa, hojnou jí dávaje náhradu. Ona jí povrhla. — Psal jsem jí, že mi nelze bydleti na blízku syna jejího. Ona tomu věřila, ač z jiných, nežli toho v pravdě byly, příčin. Žádal jsem ji, poroučel jsem jí, aby se s ním vystěhovala z okolí mého. Může býti, že láska materská nedá se vynutiti ani zklamati; neb Angelína — ač nevěděla, že není syn její — nemilujíc podstrčeného syna zavedla jej, a vyjádřila se, že nechce býti než mně na blízku.

Nemaje teď čeho se obávati, přijal jsem ji do zámku svého; syn byl vzdálen. Ač nevím, kde se zdržuje, ač žádný mimo mne, toto píšícího, nezná příhody tyto: předce jsem pevně té víry, že on navrátiv se jednou, příčinou bude zahynutí mého. — Po znamení na prsou a po delší pravé ruce, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán. A byť i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem přesvědčen, že přinucen přísahou

matčinou aneb mou, bezvolně tak bude jednati o bezživotí moje.“

Tak četl vrchní celý list; pozorně a s hrůzou poslouchali ouředníci. Několikráte přestal čísti, a teď končil, dočítaje závěrek listu, v slova tato:

„I u práva listem tímto žádám za odpuštění jeho, a poslední vůle má jest, aby se — poznán jsa — jediným stal dědicem statků mých. Z té příčiny psal jsem . . .“

V tom se rozlétly dvéře a mladý cikán stál mezi nimi. Oděv jeho byl pobláceny a roztrhaný, pravici měl za ňádry schovanou. Obličej jeho byl bez barvy a temnomodré oko náramnou jevilo smutnost. Písaři, kteříž jej přivedli, a Bárta následovali ho v ouřední světnici. Zaražen složil vrchní list skoro přečtěný.

„Na mou věru, jemnost pane!“ pravil Bárta, schovávaje šavli do pošvy, „jistě že to ten, co zabil našeho pána.“

Starší písař vypravoval, jak ho nalezli.

„Jsi ty vrah Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku?“ kvapně vstav, tázal se vrchní.

Cikán se zachvěl, leč neodpovídal.

„Na tebe jest všecko podezření; komu si přisahal pomstu?“ ptal se vrchní.

Cikán neodpověděl.

Počali se ho vyptávati; písař měl přichystaný papír k zaznamenání jeho odpovědí. Nadarmo, cikán nepromluvil ani jediného slova.

„Však mi ti rozvážeme jazyk,“ pravil vrchní, a poručil, aby ho dovedli do kaple k mrtvole zavražděného pána.

XI.

Dziś . . . gdzie w przód wesołość i pienie,
Głuche milczenie.
Julian Ursyn Niemcewicz.

Bylo již k osmé hodině; posavád však nebylo příliš světlo po vůkolní krajině, nebo ještě bylo celé nebe zataženo a znova padal hustý déšť v drobných krůpějích po polích a lesnatých horách. Z lesů se valila hustá pára a vůkolní vesnice nebylo lze rozeznati.

Hustým borovým lesem s kopce dolů k oudolí na začátku popsanému kráčelo několik mužů v hlučném hovoru o přešlé noci rozmlouvajících. Široké klobouky, černé pláště, nebo staré haleny chránily je před deštěm, a kdykoliv na skalnatou půdu přišli, rozléhalo se klapání dřevenků jejich hlubokým borem.

„To byla noc! na mou duchu, dávno nepamatuji takové hřmění,“ pravil rychtář, v předu toho sboru spěchaje, „ano, je mi už přes padesáte let, a mohu na mou duchu říci, že jsem takové ještě neslyšel.“

„Já také ne, já také ne!“ rozléhalo se borem.

„Bylo to roku . . . ano před pěti lety to bylo,“ počal jeden z nich, „jak to spálilo kostelní věž ve Lhotce, to to bylo také hodné; ale včerejšímu se to ani dost málo nevyrovná. U nás se třásla okna, že jsem myslil, každou chvíli že vypadnou z rámu.“

„U nás také,“ zase odpovídal sbor.

„Mně to zaneslo několik došků se stodoly,“ mluvil jiný.

„A mně vyplavil příval všecko nářadí ve dvoře,“ zas jiný vypravoval: „no — děkujme Bohu, že jsme to přečkali.“

Teď se lesem sešly dvě stezky v jednu a po druhé stezce předešlým několik mužů přibylo.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravovali příchozí.

„Až na věky!“ děkovali předešlí.

„Kam pak se ženete?“ zněla otázka.

„Do města,“ byla odpověď. „Pro déšť není ani pomyšlení, aby se mohlo v poli pracovati, tedy jsme se vydali do města, chceme něco nakoupiti.“

„A my též tak,“ pravili druzí. „Půjdem společně.“

„Dobře!“

A opět si vypravovali, jak v jejich vsi bouře hospodařila.

„Asi k půlnoci trochu to utichlo,“ dopovídal jeden z přišlých; „vyšel jsem před chalupu, ale někde ještě ustavičně proti mračnům zvonili. Nemohl jsem rozeznati, zdali to bylo ve Smílkově, anebo z města vítr tak hlas zanášel. Asi po čtvrté hodině dalo se zas do deště a zdá se, že ani dnes nepřestane.“

Dutěji než dříve rozlehl se nyní borovinou hlas vypravujícího v krátké ozvěně; a po chvílce vstoupili v dol, v prostoru u kostničího kamene.

Pod starým dubem, jako jindy, seděla žebrající bláznivá, a na okolojdoucí: „To on,

to on! já ne!“ pokřikovala. „Mám hlad, jsem žebračka; to všecko měsíc — o já vím — nenechte mě tak v dešti — o hladu!“

Jeden z nich rozvázav pytel, jejž přes rameno na holi nesl, vyndal a podal jí kus režného chleba; někteří následovali příklad jeho, a brzo měla bláznivá několik krajíčků v klíně, které i hned hltavě počala jísti. — Přešli, a ona opět zůstala sama v doupěti starého dubu.

„Dávno-li jest tomu asi,“ tázal se rychtář, „co tady ta bláznivá žebrá?“

„Já se věru nepamatuji, dávno-li tomu; mně se zdá, že tomu není ještě ani rok,“ odpovídal jeden.

„A teď tu sedí každý den,“ mluvil rychtář, „prší — neprší, ona jest tu vždycky. Kdykoliv jdu s řízením na ouřad, vždycky jí něco vezmu s sebou. I dobré jitro, Jakube!“ pozdravoval za řečí k nim se přidávajícího vrátného ze zámku, který s houfem sedláků z druhé strany přicházel a toutéž cestou teď s nimi šel dolem. „Odkuďpak tak časně?“

„Což pak nevíte?“ odpovídal Jakub, vysoký stařec. Černá manžestrová, černým beránkem vykládaná čepice seděla mu na pravém uchu; krátká kazajka a krátké spodky z beranic byly jeho oděv. Vysoké boty měl celé ublácené, a dlouhá hůl, o kterou se — těžkým krokem spěchaje — podepíral, taktéž byla všecka ublácena.

„Jak pak bych mohl vědět?“ praví rychtář; „a s tolika sousedy jste se vydal na cestu?“

„Tedy nevíte nic?“ ptá se Jakub.

„Nic, docela nic,“ odpovídá rychtář.

„Nic, co se stalo na zámku?“ táže se vrátný.

„Copak se stalo?“ ptá se rychtář.

„Povídejte! povídejte!“ volá sbor.

„Pán se nám ztratil,“ vypravoval Jakub; „což jste neslyšeli v noci zvonit?“

„Já jsem slyšel,“ praví jeden, „ale myslil jsem, že to proti mračnům.“

„I Bůh chraniž, na pána jsme zvonili,“ jistil Jakub, čepici s pravého ucha na levé přeloživ, „na pána jsme zvonili, kdyby byl

zabloudil, aby šel po hlasu. Teď jsme byli v městě, tam také není; a teď jdeme s pořízenou.“

Mezi rozprávkou přišli až pod židovu chaloupku.

„Což, Jakube, abysme se zde zastavili na snídaní?“ napomínal rychtář.

„Pojďme,“ přivolil Jakub.

„Zdržíme se,“ napomínali někteří.

„I jen pojďte, sousedé; jen stoje vypíjeme skleničku,“ dokládali jiní, a všickni se hrnuli pěšinou vzhůru k chaloupce.

Po druhé straně oudolí na kopci nahoře bylo viděti přecházející lid, a služebníci, kteří byli vysláni hledati pána, vraceli se po pěšinách nad oudolím.

· „Do světnice se nevejdeme,“ smál se Jakub, pozoruje sbor, který teď přes dvacet mužů obnášel.

„To ne,“ pravil rychtář. „Zůstaneme v dešti, aspoň zas brzo půjdeme. Jděte, Tobiáši! zavolejte na ně!“

Tobiáš šel do chaloupky. Po chvíli vyšel,

celý uděšený. „To je pěkné hospodářství, pojďte, podívejte se; žid je nebožtík, dcera také umrlá!“ volal na zůstalé.

Všickni se hrnuli do chalupy, a kteří se tam nevešli, tlačili se k oknu.

Pod oknem na podlaze světnice ležela mrtvá Lea. Ruce měla křížem přes prsa přeložené, oči zavřené, a bílý oděv byl celý mokrý a listím i květem posetý, které vichr vyraženým oknem spolu s deštěm tam zanesl. Černé vlasy — turbanem, který podle ní ležel rozvinutý — nekryté, lpěly celé promoklé na bílém mrtvém čele, po ramenou, po šíji a bílém oděvu.

Na posteli na druhé straně ležel mrtvý starý žid, otec její, oblečený, jako když poprvé cikáni sem přišli. Nářadí, cínové mísy a lampy, protahujícím vichrem rozmetané, ležely po světnici. Všickni hleděli ulekáni na smutné divadlo, beze slova promluvení. V tom vysoký muž v roztrhané haleně, vysokou beranici přes uši vtaženou maje, vstoupil mezi ně.

„Jakube!“ volal, „honem do zámku! jen

jděte již. Náš pán je zabit. Vraha přivedli. Já běžím do města se zprávou.“ A ukazuje na ublácené krátké boty, které měl přes punčochy natažené a pod koleny uvázané řemínky, doložil: „Musím běžet, ani kalužiny nešetřím.“ A již mezi řečí byl daleko od nich.

Jakub spěchal celý uděšený rychlým krokem do zámku.

Volajíce na přecházející po druhé stráni, spěchali všickni za ním, a po druhé straně kvapící jim, „že již vědí,“ odpovídali. Mnohý zul dřevěnky, aby rychleji mohl běžeti k zámku.

Celý dvůr v zámku byl již lidem naplněn, množství ženských i mužských, starých i mladých, hemžilo se vůkol kaple, a vysloužilec Bárta jim, kde co věděl, vypravoval. Ustavičně přibývalo lidu. Teď přišel vrátný, a s ním celý sbor sedláků. Všecko se za ním hrnulo ku kapli; leč kaple byla zavřena. Hlomoz a hluk rozléhal se po dvoře. Nejméně po páté již Bárta přicházejícím co věděl vypravoval; a tak pořáde znova začínal, jak jen něco lidu přibylo.

To vše se dálo mezi tím, co vrchní list

četl a co přivedeného cikána nadarmo vyslýchali. Teď se otevřely dvéře u ouřední světnice, a cikána vedli přes dvůr do kaple. Náramná tlačenice byla ve dvoře, obzvláště u dveří do kaple. Všecko se chtělo do kaple podívati. Leč ouředníci všedše s cikánem do kaple, zavřeli za sebou dvéře, a Bárta musil ke dveřím se tlačící novou šavlí svou odháněti, a vypravováním zběhlých věcí, ustavičně v to pleta podobné příhody z francouské války, ukracoval sobě i tlačícím se dlouhou chvíli.

Byla sice ouzká, ale dlouhá kaple zámecká. Okrouhlá okna byla po obou stranách zastřena. Nahoře před jediným oltářem ležel na marách zavražděný Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, černým zastřen suknem. Venku bylo pošmourno, v kapli temno; neb zastřenými okny se sotva dosti mdle světlo prodíralo. Na oltáři byl jednoduchý kříž vyvýšen, a bílé plátno bylo složené přes něj převěšeno, jakoby právě byli Krista sňali se dřeva umučení jeho. Z každé strany kříže byl pozlacený angel, klečící na modlitbách, černým závojem zastřený.

Všedše tam zavřeli za sebou dvéře, a paprsek, jenž se tam otevřenými dveřmi byl vedral, uhasl opět, a šero obklíčilo znovu oltář i máry.

Cikán několik kroků postoupil k mrtvému tělu; hlouběji však zaryv za ňádra pravici, opět zůstal státi.

Ouředníci zůstali u samých dveří. Vrchní poručil přinésti světlo. Rozžali pochodně, a rudá zář přelétala po náhrobcích zde pohřbených Lomeckých hrabat z Borku, a barvila kříž i modlící se angely.

„Jsi vrah muže, jehož mrtvola teď leží před očima tvýma?“ tázal se vrchní.

Cikán neodpověděl.

Odhrnuli sukno; bledá byla, ale tichá tvář Valdemara Lomeckého. Skvostný jeho myslivecký šat byl poblácen; čisté však bílé péro vedle něho ležícího klobouku klonilo se přes prsa zlatými šňůrami zdobená, a zakrývalo hlubokou ránu jejich.

Zachvěl se cikán; dva rychlé kroky přistoupil blíže a po jeho nad hlavu vyzdvižené

pravici valila se krev u vřelém potoku na tvář k nebi obrácenou. Poprvé spatřil obličej muže, jehož jen za svůdce milenky své považoval, muže, jenž docela zničil mír i blaho v prsou bez toho již na vždy nespokojených.

Nový křik povstal ve dvoře; tlouklo se na dvéře u kaple, a navracující se služebníci přiváděli staršího cikána, jehož v lese před nimi se skrývání přicházelo jim podezřelé. Přišedše do zámku a dověděvše se, že pán jest zavražděn, byli ubezpečeni, že tento jest vrahem pána jejich.

Uvedli oba zajaté v ouřední světnici. — Tvář cikána staršího byla docela proměněna. Neobyčejná tichost byla v očích, v čele i v celé tváři vyznačena; všecka předešlá hroznost zmizela s vráskovitého obličeje, a všecky vášně, kterýchž se dříve na něm střídaly proměny, zdály se vymřelé v prsou jeho. Žádnou nespokojenost, žádný strach nebylo na něm pozorovati. I on, jako mladší, na žádnou otázku neodpovídal.

Po malé hodině přišli z města od hrdel-

ního soudu vyslaní ouředníci, aby vyšetřili všecky okolnosti, a s nimi přišlo něco vojska. Ohledavše rány zavražděného a zapečetivše mohovitost i jmění pozůstalé, vraceli se se zajatými do města. Vrchní, odevzdav jim u zemřelého nalezený list, následoval je s některými ouředníky, aby mohl potřebné dáti zprávy. Bárta šel při zajatých, vypravuje doprovázejícímu je vojsku své příhody ve válce. Vůkolních vesničanů provázelo je nesmírné množství do města, nedbajících na déšť, dosaváde trvající.

XII.

Więc dalszy opór na což mógł się przydać?
W radę uderzą.
D. G. Magnuszewski.

O jak długo sen okrutny
Dręczył mój dziecinny wiek!
Prześpiewałem młode chwile,
Na tych łąkach rwałem kwiaty,
Wszystko mię bawiło mile:
Bo nieczułem žadnéj ,straty.
·Ałojzy Skarzyński.

Byly tři hodiny s poledne. V soudnici blízkého města scházeli se radové a přísedící. Déšť již přešel, a roztrhanými oblaky časem prohlíželo slunce na zelenou krajinu, zasýlajíc i v soudní světnici gotickými okny zemdlelé světlo. Byla to velká v podobu hvězdy stavěná síň, se všech stran byla v ní nízká goticky klenutá okna, jenom se strany půlnoční

byl jediný vchod. S goticky klenutého stropu visela stříbrná lampa. Nade jižním oknem zrovna proti dveřím byli znakové města, nad ostatními okny plápolaly korouhve rozličných barev. Kolem oken po stěnách visely štíty, brnění a tak dále. Proti dveřím stála dlouhá žlutým suknem pokrytá tabule, za kterou scházející se radové v dlouhou řadu se sázeli: a na ní bylo množství papírů, kalamářů, per, posýpátek a tak dále sem tam rozloženo a rozestaveno. Zámečtí ouředníci a vrchní též byli přítomni.

Bily tři hodiny a představený vstoupil v síň. Uklonili se radové, on zasedl na své místo a na dané znamení přivedli drábové bláznivou Angelínu v soudní síň. Nalezena u starého dubu, byla i ona bez průtahu zajata a do blízkého města odvedena.

Zdlouhavým krokem, opírajíc se o dlouhou silnou hůl, kráčela teď ve střed síně; drábové zůstali s obou stran dveří. U prostřed zůstala státi, zdvihla hlavu a nepohnuté oči hleděly nízkým oknem v dalekou krajinu. Hlavu měla

šátkem zavázanou a jen některá šedivá kadeř vinula se po vráskovité tváři a po obnažené, nehodami času a povětří osmahlé, vyzáblé šíji. Hořejší půli těla kryla jen hrubá roztrhaná košile, a mimo to byla celým oděvem jejím jen jediná červená sukně. Od pravé k levé straně měla přes rameno na ouzkém popruhu převěšený vak, v němž se několik kousků suchého chleba a něco ovoce nacházelo. Po každém kroku zůstala na bílé podlaze šlépěje bosých ublácených nohou. Celá postava prozrazovala pevnou tvrdošijnost.

Písař přihotovil péro, a první otázka představeného: „Jestli byla včera v židově chaloupce?“ zůstala bez odpovědi. „Já se táži,“ opakoval, „zdaž jsi byla včera večer v židově chaloupce?“

Bláznivá nepromluvila.

„Mám tě učit odpovídat?“ ptal se dále.

Ona mlčela nepohnuta.

„Přineste lavici!“ poroučel představený drábům.

Bláznivá padši na kolena: „Já ne, já ne,

to on, to on!“ silným volala hlasem; „já ne, já jsem chudá žena, bláznivá, ubohá žebračka; proč mě necháte hladem mříti? Smilujte se nad mou bídou, ustrňte se nad mou nahotou! Almužnu! almužnu!“

Slovo „almužnu“ hrozným, zvláštně zvučícím hlasem bylo vyřknuto, načež hluboko umlkši, sklopila hlavu.

„Mluv!“ kázal předseda, „byla jsi v židově chaloupce?“

„Já ne, já ne, to on! to on!“ odpovídala bláznivá.

„Co on, kdo on!“ tázal se předseda.

„To on, to on! mne svedl — je svedl — všecky, všecky, já ne! to on, to on zahnal dítě mé, jemu, jemu je mrtvý měsíc podává!“ A opět mlčela.

Vida předsedatel, že tímto způsobem s ní ničeho nepořídí, počal se jí zrovna ptáti: „Kdo zavraždil pana hraběte Valdemara z Borku? Ty o tom víš, ty jsi byla při tom, při kopání jámy!“

Angelína se vztyčila, upřené na stěnu oko

zplanulo hrozným bleskem a na celém těle se počala náramně třásti; leč neodpověděla.

Představený dal znamení, a drábové uvedli oba cikány v síň.

„Který z těchto?“ tázal se představený.

Bláznivá pozdvihla zraků a vrhši se starému cikánu kolem krku: „To on! to on!“ na mladšího nataženým prstem ukazovala.

„Tys tedy vrah hraběte z Borku?“ ptá se předseda.

Mladší cikán, pravici až posud za ňádry schovanou maje, pokročil, leč nepromluvil slova.

„Pravice jeho byla zkrvácena, když ho přivedli před mrtvolu hraběte!“ dosvědčoval vrchní.

„Okaž pravici!“ poroučel představený.

Cikán stál nepohnutý.

„Drábe!“ kázal rukou kyna předseda.

Dráb přistoupil k mladšímu cikánu a rozervav oděv jeho obnažil pravici i ňádra cikánova.

Cikán stál nepohnutý. Pravice byla hluboko v prsa zaryta, krev se valila po ní i po

prsou z rozervané rány. Zrovna u prostřed prsou měl krvorudé znamení jako k přísaze vyzdvižené ruky.

Ustrnuli přítomní ouředníci, a: „Vrah otce svého!“ rozlehlo se jako jediné vzdechnutí ze všech úst velikou síní.

„To syn můj! syn můj!“ volala bláznivá Angelína, spatřivši znamení toto. Vrhla se na hrdlo jeho, a „To on! to on!“ volajíc na staršího nataženým ukazovala prstem. „To on! to on! Ne já, ne můj syn! — můj syn! to on! to on!“ A od cikána k cikánu běhajíc neustále bezsmyslná volala slova, až unavena mezi oběma v středu síně sklesla, a „Syn můj! syn můj!“ došeptávajíc bez sebe ležeti zůstala.

Povystoupiv a zkrvácenou pravicí na sklesłou Angelínu ukazuje, počal mladší cikán:

„Ano! tato jest matka má! Proč déle skrývati rod svůj? Bez ceny jest pro mne živobytí. — Ona jest matka má; chaloupka, již židovou nazýváte, byla kolébky mé přístřešim, a vysoké skály u starého hradu byly

stěny domova dětinství mého. Leč čtyrletého asi vyvedla matka má v jedné noci daleko, daleko. Dva dni a dvě noci jsme kráčeli vpřed; v třetí noci usnul jsem pode stromy v klíně matky své, — a ráno jsem byl samoten v hlubokém lese. Žádný noodpovídal pláči mému, volání mému; celý den jsem bloudil, a nenalezl jsem východu žádného. — Přišla noc. Unavený, hladový potácel jsem se hlubokým dolem, až najednou z daleka uzřel jsem rudou zář a brzo na to vysoké ohně. Přikročil jsem blíže. Kolem ohňů leží shromážděné množství v divném zmatku. Štěně cucá svini, sele visí na vemeně feny. Děti a ženy leží polonahé v zrosené trávě, nemajíce kromě svých hustých vlasů žádného okrytu. Kolem ohňů zarostlí mužové leží. Strašná bída! — Byl to sbor cikánů. Opuštěného mne přijali mezi sebe, a tento," — okazuje na staršího cikána — „stal se mým otcem a cvičil mě, čemu sám se byl naučil, totiž ve čtění a psaní. — Mnoho let bloudil jsem s nimi v ustavičném boji s počasím, povětřím a živly. Před půl letem jsme

se oddělili s průvodcem, teď otcem mým, od jejich sboru; bloudili jsme v kraji tomto a náhodou jsme přišli před nějakým časem v toto oudolí. Hned jsem poznal krajinu tuto, neprozradil jsem se však ani před průvodcem svým. Od dětinství zde známý nalezl jsem na nocleh skalnaté doupě, a v něm — neznaje v ní matku svou — bláznivou tuto. Doptával jsem se po matce, nadarmo. Mimo co mi starý vysloužilec vypravoval o ní, jako o bývalé hospodské, nevěděl o ní žádný. Zamiloval jsem — ha!" Tu zakryl si zkrvácenou pravicí smutné oči a hluboko umlkl. Rychle následujícími na sebe příhodami byl docela zapomněl na Lei, teď však vypravováním se zpamatoval a náramný přepadl jej žal celou až posud tajenou silou. Plakal poprvé ode čtyr let; leč žádných již slzí nemajícího krůpěje krve polily zbledlou tvář.

„Mluv jen dále i o ní," napomínal vrchní; „ona již nežije."

Strašné vzkřiknutí zaznělo z úst cikánových; pak opět hluboko umlkl. Po chvíli však

opět k sobě přišed pokračoval u vypravování takto:

„Včera teprv prohlásila se poprvé bláznivá, kterou žádný více neznal, za svůdkyni mé milenky, za bývalou hospodskou a já jsem v ní poznal matku svou.“

Umlkl cikán, a Angelína vstávajíc — jakoby z hlubokého se probouzela sna, jakoby ztracený se jí vracel rozum — srozumitelně pravila: „To můj syn! můj nešťastný syn! a já původ neštěstí jeho!“

„A ty jsi vrah hraběte Valdemara z Borku? Všecko svědčí proti tobě!“ zvolal užaslý předseda i vrchní.

Cikán neodpověděl.

„Zde čti!“ poroučel předsedatel, podávaje mu od vrchního obdržený list, jejž nalezli u zavražděného hraběte. To tě snad pohne k vyznání strašlivé viny své!“

Jako ve snách přijal cikán podaný list, a rozloživ jej, hlasitě a srozumitelně počal čísti:

„Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím aneb čísti slyšícím tímto listem své

pozdravení vzkazuje a svou poslední vůli.“ — Tak četl cikán — ustavičně jako v hlubokém spaní, bez citu, bez proměny hlasu — celý list, až přišel k slovům: „Pravá jeho ruka byla o něco delší než levá.“ Při slovech těch počal se náramně třásti, a hlubokým, hrozným hlasem četl pomalu dále, až při slovích: „On musil z okolí mého!“ sevřela se bezvolně zkrvácená jeho pravice; čta však později: „Po znamení na prsou a po delší pravé ruce, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán,“ rozevřenou přitiskl na popsané znamení na prsou.

Chvíli se zamlčev v hlubokém utonul zamyšlení. Pak zkrvácenou pravici povznesl a přitiskl ji na čelo co mramor studené, a znamení na prsou bylo pod stiskem krvavé pravice zcela zakryté.

Vždy slaběji a slaběji četl: „A byť i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem . . .“

Již nečetl dále. Pevně držel sevřený list a oči nepohnuté hleděly v něj. Byl jako socha kamenná, vyobrazující nejhlubší smutek, předchůdce zoufalství.

Starší cikán stál nepohnut. Pozorně však poslouchala bláznivá. Ze začátku byla pokojná; dále však poslouchajíc vrhla sebou na zem a vinula se co červ po vykládané podlaze. Časem sevřenou pěstí se bila v čelo, v prsa, leč ústa její nevydávala zvuku. Až při slovích: „Byť i sám vrahem mým byl,“ rychle se vzchopila a pozdvihši hlasu svého zvolala: „On ne, on ne, on není syn můj! on — to on — já ne — já ne, to on jest vrah otce svého!“ A prstem na mladšího ukazujíc, „to on! to on!“ volajíc vrhla se na prsa staršího cikána.

Ten však odstrčiv ji předstoupil do prostřed síně. Pokojný a mírný byl jeho obličej, všecka někdejší hroznost a vášnivost zmizela z něho, a mstivý plamen vyhasl v zraku i v srdci jeho.

„Tatoť jest někdejší milenka má!“ pravil, okazuje na bláznivou Angelínu; „svůdce jejího hledal jsem po třicet let. Včera jsem ji poznal, neb se jmenovala sama; a pomstiv se na svůdci jejím zavraždil jsem otce tohoto mladíka. — Zde tento list budiž svědkem proti mně.“ Vyn-

dal svinutý list, a podal jej soudcům. „A až odpraven budu za zločin svůj, budiž list tento památkou a snad ospravdlněním tomuto jinochu, aby mě neproklínal pro smrt otce svého, ježto jsem já mu více otcem byl, než roditel vlastní.“

Hlasitě přečtli soudcové list; ještě jednou se tázali staršího cikána, zdaliž tomu tak, jak v listu psal a jak se teď vyznává?

„Takť tomu,“ přisvědčil cikán, „list tento již dávno napsán, dříve, nežli jsem znova poznal svůdce milenky své. Tenkráte jsem nemyslil ještě, že bude svědčiti proti mně.“

Mlčel. Hluboké ticho.

Soudcové rozhodli, a jednosvorný úsudek byl:

„Za tři dny budiž provazem odpraven!“

Bez sebe ležela bláznivá u nohou jeho; a jako dříve ustrnulý, nepohnutý, co socha kamenná stál mladší cikán. Pevně držel sevřený list otce zavražděného, a oči nepohnutě hleděly v něj. Polohlasně šeptal bez paměti, bez smyslu jednotlivá slova:

„Otec můj! — otec matku svedl — ne, on zavraždil matku mou; matkou — ne matkou svedl milenku mou — svedl milenku otce — matku mou — a otec můj zavraždil otce mého!“

XIII.

Przed daleką drogą,
Powrócę jeszcze — w rodziców mieszkanie.
Juliusza Słowackiego Marja Stuart.

Ufaj! od Boga mi dane,
Mam prawo rozgrzeszać, co się krwią zmazali.
Juliusza Słowackiego Mindowe.

Mladý cikán byl za nevinného uznán, prohlášen za mladého hraběte Valdemara z Borku, a dle vůle otce jeho přiřknuto mu dědictví veškerých statků. On zůstal nepohnutý, nemluvil, nechť s ním cokoliv činili. Teď ohlásili před radnicí shromážděnému lidu, že se nalezl syn zavražděného hraběte, a hlasité plesání shluklé luzy rozléhalo se městem. Pak vyvedše starého cikána, oznamovali drábové, tento že jest vrah hraběte z Borku, a třetího dne, že

bude na hrdle trestán. Hlasitě opět zaplesal shromážděný lid.

Ještě ten večer uvedli v slavném a hlučném průvodu mladého cikána, teď Valdemara hraběte z Borku, co pána do zámku, kde ještě dnes ráno co cikán, co zajatý, stál u mrtvoly, neznaje v ní zavražděného otce svého. Čtyrmi koňmi jeli zdlouha hlubokým dolem, napřed i vzadu množství lidu: „Zdráv buď pán!“ volajícího. Vrchní a jeden ouředník seděli s mladým Valdemarem ve voze.

On však s očima sklopenýma seděl, nepozvedaje hlavy a nevšímaje si vůkolí svého. Teď jeli dolem za potokem blíže jezera; nad nimi stála židova chaloupka, nad tou starý hrad. Na starém hradě i kolem po stráních i v židově zahrádce bylo množství diváků. Napřed spěchav, aby všemu lidu, co věděl, oznámil, stál Bárta na kamenném stole v židově zahrádce, a plným hrdlem vypravoval shluklému kolem sboru dnes zběhlé příhody.

Teď jeli s mladým hrabětem zrovna pod nimi.

„Vidíte, to jest někdejší mladý cikán, aj — aj — ano mladý cikán; teď ale již není cikán, teď jest mladý pán Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, syn zavražděného pána. Křičte! Ať žije pán!“ volal Bárta.

„Ať žije pán!“ zněl hluk všeho množství, a skály: „Ať žije pán!“ odpovídaly.

Z hlubokých myšlenek probudil známý Bártův hlas mladého Valdemara. Pozvednuv hlavu pohledl vzhůru. Poznal židovu chaloupku, a sepjav ruce složil je na zničené srdce, hluboko k zmrtvělým prsoum přikloniv hlavu. „Ať žije pán!“ zdaleka ještě odpovídaly skály. Hlas zvonů ze zámku a hrubé střelby silné rány rozléhaly se hlubokým dolem, až vjeli do zamku.

Mladý Valdemar zavřel se do svých pokojů, a žádný se neosmělil promluviti k němu, ani ze strastných myšlének jej probuditi. Po celou noc bděli služebníci u dveří bytu jeho.

Ráno byl zavražděný hrabě spuštěn do hrobky otců svých pod kaplí zámeckou. Množství lidu opět bylo ve dvoře zámeckém; v kapli však byli jen ouředníci a syn zavražděné-

ného. Tlačící se množství mohlo jen otevřenými dveřmi, přecházejíc kolem nich, ještě jednou se podívati na zavražděného pána. Bárta a starý Jakub strážili dvéře.

Na večer byl pohřeb Lein a starého žida. Při zapadajícím slunci neslo několik sousedů rakve jejich vzhůru do kopce na hřbitov židovský. Jediná Judita a starý Bárta šli s nimi.

Jasné jitro vstávalo nad hory. Třetí den nastával, v němž starý cikán měl býti vyveden. Bláznivá Angelína měla jej až ku spravedlnosti doprovázeti a pak na vždy zavřena býti v dům bláznů. Starý cikán se připravoval k poslední té cestě; byl pokojný. Obličej od času rozsudku nad ním pronešeného docela neproměněný, leč vlasy jeho ve dvou posledních dnech docela sešedivěly. Chodil volným krokem dlouhou, temnou síní ve věži soudního domu. Podlaha síně té, stěny i strop byly z temného čtverhraného kamene; zrovna proti goticky oklenutému ouzkému vchodu bylo malé u vnitř velmi uzounké, venku však něco širší okénko, to jediné v celé dlouhé síni.

Stranou stál dubový stolek, na něm malý černý křížek, a podle tohoto ležela kytka z bílých a červených růží. Za stolem seděl starý klašterník cikána k smrti připravující. Bylo sedm hodin; v osm měl býti vyveden.

Mladý Valdemar, hrabě z Borku, někdejší společník jeho, přišel se s ním rozloučiti.

Kněz odstoupil a oni — mimo za otevřenými dveřmi přecházejícího strážníka — byli samotni. Beze slova promluvení stáli proti sobě; starý Giacomo hleděl prosebně ve tvář mladého Valdemara; tento upíral oči v kamennou podlahu. Dlouho tak stáli proti sobě a hluboké ticho bylo v dlouhé síni.

Konečně přistoupil starý cikán.

„Čas ubíhá,“ pravil slabým hlasem, „než mine hodina, budu smířen se světem; a čin — zločin můj snad brzo bude zapomenut se mnou. Před sebou jsem ospravedlněn, a před tebou mě snad ospravedlní list můj, který tobě odevzdalo právo. Společnice činu mého, někdy milenka má, bude trestána se mnou. — Ona musí viděti smrt mou, a já ji viděti v smrti.

Pak ji navždy zavře kobka temná; temnější zavře mne.“

Mlčel; ticho bylo v temné dlouhé síni, jen zdaleka bylo slyšeti hlomoz shromažďujícího se množství ku popravě cikána.

„I s ní jsem smířen,“ pokračoval cikán; „Bůh, jenž viděl v srdce mé, odpustí vinu mou; i ty mně odpusť!“

Valdemar nemohl pro bolesť srdce odpověděti. Opět bylo ticho.

„Ty neodpovídáš, což mi neodpustíš?“

Ticho. Z vedlejší síně bylo slyšeti hlas bláznivé. „Já ne, já ne! To on, to on!“ volala v hlasitém lkání.

„Já jsem ti byl otcem,“ mluvil Giacomo, „když tvůj otec tebe opustil; já jsem ti byl společníkem, přítelem, dokud jsi ještě byl cikánem; nejsem ti ničím více?“

Opět ticho; temný zvuk bubnu bylo slyšeti zdola.

„Čas ubíhá; již se blíží, aby mě vyvedli ven za město; musím jíti.“

Opět hluboké, dlouhé bylo ticho.

„Zde viz!“ zvolal cikán, a přikročiv k Valdemarovi táhl ho k blízkému jedinému oknu.

Slabostí sklesl Valdemar u samého okna. Zdvihnuv se však na kolena hleděl ouzkým, goticky sklenutým oknem ven do šíré krajiny.

Slunce stálo nad vysokými, v dálce se modrajícími horami, jejichž okrouhlé homole u velikém kole dalekou ourodnou rovinu vroubily. Daleké pole se po ní střídaly s mladými lesíky a jednotlivými vesnicemi. Blíže za městem u prostřed zelené rozlehlé lučiny stál vysoký, okrouhlý zelený pahorek. Po něm se tlačilo nesčíslné množství vůkolního lidu. Na nejvyšším jeho vrcholku stály dva mladé stromky, u prostřed nich strměl čekan, a kolem toho se míhaly zbraně strážného vojska. Množství lidu ustavičně se táhlo po pěšinách z města k popravnímu pahorku.

„Zde!“ volal cikán, „zde viz! Než mine hodina, uhasne tamto na pahorku mého žití jiskra poslední. Nechtějte, nechtějte, milostivý pane! nechtějte, abych bez odpuštění vašeho sešel s tohoto světa!“

V tom vstoupil kněz a s ním mistr popravní v síň; přede dveřmi zůstalo něco vojska. Mladý Valdemar podal cikánovi ruku, mluviti nemohl.

„Mějte se dobře, milostivý pane!“ zvolal silným, ale třesoucím se hlasem starý cikán, „mějte se dobře, a jestli jednou v jižní přijdete stranu, pozdravujte — mou Venecii!“ Dvě veliké slzy valily se mu po vráskovité tváři. „Dobrou noc! synu můj! dobrou noc!“ pravil slabým hlasem, a kráčel ze síně. Kněz a mistr popravní následovali jej.

Dvéře se zavřely a mladý Valdemar — polou bez sebe, skloniv hlavu na kamennou stěnu — zůstal klečeti sám jediný v temné síni. Zdola bylo po chvíli slyšeti temný hlas bubnu; pak bylo opět hluboké ticho. Valdemar klečel ustavičně jako v trapném snu u ouzkého okna.

Asi po čtvrt hodině probudil ho silný hlomoz. Bylo viděti z okna dlouhý průvod táhnoucí za městem po lučině. Dvěma řadama stálo množství z města i z daleka přišlého lidu.

Mezi nima šlo v předu průvodu něco vojska při temném zvuku černě pokrytého bubnu, na to přišly dvě řady jezdců. Obklíčen dlouhým kolem vojska kráčel za nimi zdlouhavým, ale pevným krokem starý Giacomo, v rukou držel malý křížek a kytku z bílých a červených růží. Po jednom boku kněz, po druhém mistr popravní. Za ním vedli dva pacholci bláznivou Angelínu uvázanou na dlouhém provaze; která do výšky vyskakujíc, ba v kole se točíc a sem tam pobíhajíc: „Já ne, já ne, to on! to on! — kletba má! mé dítě v rukou měsíce!“ volala, časem opět podivné písně vysokým a chraptivým hlasem zpívala. Byl to pohled strašlivý. — Pak přišly opět dvě řady jezdců, a něco vojska zavíralo tento hrozný průvod. Znova sklesl Valdemar na chladnou kamennou půdu temné síně.

Tak došel průvod vrcholku popravního kopce. Jezdci zůstali dole a blýskajícími palaši rozháněli lid na pahorek se tlačící. Nahoře se rozevřelo kolo a starý cikán přistoupil k čekanu. Obličej jeho byl bledý, ano spíše

by se bylo mohlo říci šedé barvy. Odříkával s knězem modlitbu Páně. Po skončené modlitbě přistoupil dle tamějšího způsobu k přítomnému soudci, prose za milost.

„U Boha jest milost!“ odpověděl soudce.

Brunatně se zarděla tvář cikánova, opět zbledla; a opět rudá červenost se střídala s bledostí v obličeji jeho.

Prosil po druhé, a opět: „U Boha jest milost!“ odpověděl soudce. Prosil po třetí a takovátéž byla odpověď.

Vysoko naběhla žíla na čele cikánově, třásl se na všech oudech, obličej jeho byl bledý na smrt. Polohlasně se modlil s knězem opět modlitbu Páně. Veškeren lid měl oči vzhůru k němu obrácené a hluboké ticho bylo nesmírným zástupem.

Mistr popravní hodil oprátku na hrdlo zločince a obnažil prsa jeho. Všecky vlasy stály vzhůru na hlavě cikána; vousy se rozježily a daleko ven vystoupily oči jeho. Vysoko vystala žíla čelní a veliké krůpěje potu padaly s bledého čela.

Hlasité vzdechnutí znělo mezi lidem, a nešťastník se houpal na vysokém hřebu. Strašlivé vykřiknutí znělo shora, lidský jazyk nemá významu pro ně — a bláznivá sklesla pod šibeničnim kůlem.

Vzali ji a odnesli ji do domu bláznů. Trest její byl nejstrašlivější a však i nejzasloužnější. Od těch časů neměla spokojené chvíle, ustavičně viděla popravu milence svého, kteréhož dříve opustivši a zklamavši, k zoufanlivému činu a tudy k hanebné smrti přivedla; až — v zoufalství roztrhavši pouta — zubama si rozervala žíly, a tak životu hroznému hrozný učinila konec.

XIV.

„W kraj cię uwiozę daleki,
Gdzie nas w miłości nie zganią;
Ty będziesz żoną, ty panią,
Ja tobie wiernym na wieki."
Augustyn Bielowski.

Sam jeden posród tylu, wichrzę się po swiecie,
Može nawet powieki obca dłoń mi stuli.
O bracia! czem kraj własny jeśli nie czujecie,
Opuście go na chwilę a będziecie czuli.
Stefan Garczyński.

Tak pněl cikán až do večera na vyvýšeném čekanu; kolem něho stráže a množství diváků; pod ním rozestřený ubrus, na tom dvě kapky krve a něco drobných peněz.

List, který soudcům byl podal na osvědčení viny své, a který pak mladšímu cikánu byl odevzdán, zněl takto:

„Až chladná země skryje v lůno své nešťastníka, poskytujíc mu poklidu, který nadarmo hledal na povrchu jejím: vysvětlí tento list příhody mé, a ospravedlní pomstu mou, jestliže dosáhnu cíle dávno žádaného.

„Já nejsem rodilý cikán; jsem Vlach z Mestre rodem a Venecie byla pro mne domovem. Byl jsem gondolierem. As dvacítiletý zamiloval jsem dívku Venetskou a spokojený jsem se houpával v časích těch ve loďce své pod Ponte Rialto. Tam bylo stanoviště moje, a dívka má bývala u mne. Jednoho dne — bylo to v neděli ráno — přišla ke mně milenka má.

„Giacomo!“ prosila mne hlasem milostným, „Giacomo! já mám v Mestre navštíviti tetku svou, a doručiti jí od rodičů svých některé dary; za to obdržím od ní něco vína a ořechů. Ty mě tam musíš dovezti; před polednem se opět vrátíme.“

„Já jsem byl k tomu tím spíše volný, an právě několik městských jinochů do Mestre převeženo býti žádalo. Společník můj postavil se v předu loďky, já vzad. — Po chvíli

jsme byli v lagunách, a v krátkém čase stápěla se za námi Venecie v obkličující ji vodě.

„Připlouli jsme do Mestre; v přístavu loděk bylo žitíplné hemžení, neb nějaký cizinec byl přijel do města. V kupách po náměstí stojíce rozmlouvali tamější obyvatelé o rozličných věcech; uzřevše však vůz, obklíčili příchozí, jakož tam jest obyčej. Hlučně se hádali gondolieři, kdoby měl cizince do Venecie vezti. Byl to mladý štíhlý muž; ozdobný šat jevil bohatého jinocha. On mluvil čistě vlasky. I já jsem se vmísil mezi gondoliery, a promluviv naň, žádal jsem ho, aby se dal v mé loďce převezti. On se podíval na mne a připověděl, že se mnou popluje do Venecie. Kvapně požádal jsem milenku, aby na rychlo odbyla řízení své, nežli se složí věci cizince s vozu do loďky. Ona odběhla; brzo však se vrátila; leč nepřinesla žádného ovoce pravíc, že nenalezla tetku doma. Co jí náleželo, že zanechala v jejím bytu, a teď že se vrátí s námi.

„Po chvíli jsme byli v loďce. Cizinec a oba jeho sloužící byli u vnitř okrytu; dívka

má zůstala u mne venku na loďce. Já a společník můj, očekávajíce hojnou náhradu, veslovali jsme silně, a po čtvrt hodině minuvše průplav, byli jsme v lagunách. Cizinec vystoupil k nám. Zatím se byl převlékl. Žluté přiléhající spodky, vysoké boty, zelená kazajka zlatými šňůrami bohatě ozdobená byly oděv jeho. Krk měl obnažený, jen bílý límec, kolem hrdla přepjatý, přiléhal na jeho šíji. Na hlavě měl bílým peřím přiozdobený klobouk. Byl to krásný muž.

„Až podnes ho ještě vidím před sebou a vzpomenutí naň — — však — ne co cítím, nýbrž list k ospravedlnění svému chtěl jsem psáti, protož dále.

„Byl krásný muž. Již v Mestre jsem se obával mu říci, aby jel se mnou, rozvažuje, že milenka má popluje s námi. Ziskuchtivost však přemohla nastávající žárlivost; — teď jsem toho pykal. — Bylo teď k jedenácté hodině; slunce stálo skoro nad námi. Před námi vystávaly věže a palácové Venecie z obkličujících ji vod, a zvuky zvonů plouly po hladině vodní.

„Cizinec rozmlouval s milenkou mou, a dotazoval se na vystupující věže, paláce a tak dále. Ona mu odpovídala. Já jsem se třásl. Tak jsme připlouli až do velkého průplavu, cizinec vystoupil z loďky, poručil sloužícím, aby jeho věci donesli do hospody *di grand Bretagne*, kamž jim společník můj měl ukázati cestu. On sám chtěl se ještě podívati do města a žádal, aby milenka má jej dovedla až na náměstí sv. Marka. Já jsem jej chtěl dovézti v loďce až na místo, ujišťuje, že mezi tím mnoho znamenitých paláců uvidí. Plat za převezení z Mestre sliboval i za toto dovedení velkou náhradu. Chtěl jsem ho sám dovesti, aneb jíti s nimi; ale společník můj se služebníky již odešel a loďka nemohla zůstati osamotnělá. Ona též chtěla jíti s ním, pravíc, že bez toho musí k rodičům s pořízenou.

„Má žárlivost rostla, nechtěl jsem tomu připustiti; před cizincem však toho nedaje na sobě znáti, dělal jsem, jakobych ji poučoval, kudy má jíti. Mezi tím jsem rozvažoval, jakby as velká mohla za dovedenou vypadnouti od-

měna. — Ona se posmívala mé žárlivosti, já vyhýbaje se její výčitce, pravil jsem, že jest žádostiva odměny. Ona však, že odměna, kterou dostane, bude mou, připověděla; a opět zvítězila ziskužádost nad žárlivostí mou; přivolil jsem, a brzo zmizel cizinec s milenkou mojí v úzké ulici za *Ponte Rialto.*

„Sotva že odešli, zmáhala se bouře ve prsou mých. Několikráte jsem chtěl opustiti loďku a běžeti za nimi. Několikráte již jsem byl z loďky na pevné zemi a opět vskočil jsem v loďku. Jednou již jsem byl na *Ponte Rialto;* a opět jsem se do loďky navrátil. Opět jsem vystoupil na most, přebíhal jsem po něm, a vida konečně přicházeti společníka svého, kynul jsem mu rukou k člunu a spěchal jsem k náměstí sv. Marka.

„Bylo k polednímu. Množství lidu se valilo z chrámu sv. Marka. Před chrámem, až k přístavu a až ku protějšímu paláci všude množství lidu. Proběhl jsem všecko. Několikráte jsem se po milence poptával známých, kteří s ovocem množství to probíhali. — Žá-

dný ji neviděl. Proběhl jsem *Palazzo ducale;* byl jsem v přístavu — mezi ovocníky — v zahradách Napoleonských; nebyla nikdež. Běžel jsem do domu jejího. Ještě nepřišla. Spěchal jsem do hospody *di grand Bretagne.* Ptal jsem se. Cizinec již byl v hospodě, ve svých pokojích. Žádný však neviděl, aby s ním byla přišla nějaká ženština. Chtěl jsem do jeho pokojů, než zpamatovav se, vrátil jsem se do jejího bytu. Již byla doma!"

V místech těchto bylo z listu pozorovati, jak upamatování na starého cikána působilo. Třesoucí se ruka jevila zatajený vztek a plamennou žárlivost; taktéž i sloh prozrazoval jakousi rozčilenost. Bylo též znáti, že zde následovala nějaká u psaní přestávka, a že snad o několik dní později následovalo pokračování v příběhu tom, a sice takto:

„Byla doma; pravila, že jsem asi sotva odsud odešel, když ona přišla domů. Dala mi peníze, které obdržela od cizince za dovedení ku chrámu sv. Marka, a za poukázání cesty do hospody. Odměna byla hojná, a předce

jsem se domníval, že mi všecky obdržené peníze neodevzdala; proč jsem to myslil? nevěděl jsem sám. Na oko jsem byl pokojný, ve mně však burácela nedůvěra.

„Jednoho večera ploul jsem s několika cizinci na půlostrov Lido. Slunce zacházelo za Venecii a dlouhé rudé pruhy táhly se po nebi i po hladině vodní. — Naproti nám ploula jiná loďka; zpěv bylo slyšeti z otevřeného v okryt její vchodu. Zdálo se mi, a nebo viděl jsem cizince, jehož jsem z Mestre do Venecie převezl; a ženská postava byla v této loďce. — Zdaž to nebyla milenka má? — Hluboký bolestný cit málem by mi byl rozbořil prsa. Vesloval jsem zdlouhavěji; leč když jsme blíže k oné loďce přicházeli, zavřely se dvířka okrytu jejího. U vesla stál člověk neznámý. Očima jsem chtěl proraziti okryt cizí loďky, volal jsem zoufanlivě, aby otevřel záclony okrytu; leč neznámý se mi smál a minuli nás, aniž jsem čeho byl spatřil. — Vesloval jsem — musil jsem — dále k východu; loďka jejich ploula k západu ku Venecii. — Horké slzy ka-

nuly po tváři mé, hleděl jsem za nimi, až zmizeli v průplavu mezi *Palazzo ducale* a vězeními pod mostem vzdechů.

Na ostrově Lido seděl jsem samoten, a hleděl jsem k východu, an právě plný měsíc z temného moře vycházel. Bez smyslu slova, bez cíle přísahy šeptem jsem zasýlal vstříc za mořem vycházejícímu měsíci. Stříbrné vlny obrážely se o temný břeh.

Asi za hodinu plouli jsme zpět k Venecii. Cizinci vystoupili z loďky u dogany, a já jsem ploul k přístavu. Vjel jsem v průplav mezi *Palazzo ducale* a vězeními pod most vzdechů; nevěda sám proč. V dlouhém paprsku táhlo se světlo měsice ouzkým průplavem a po vysokých nade mnou stěnách. Zpíval a plakal jsem a nevěděl jsem co, nevěděl jsem proč. Upevnil jsem loďku a vystoupil jsem na pevnou zemi. „Proč ke mně nepřišla odpoledne?“ byla myšlénka, která mě trápila. „Ráno byla u mne; proč nepřišla odpoledne? — Vždyť skoro vždy ke mně chodívá odpoledne. — Proč ale právě dnes nepřišla?“ Ty a podobné ná-

mitky se budily ve mně. Nemoha se konečně zdržeti, spěchal jsem do jejího bytu. Byla doma. Zdálo se mi, že jest dnes oupravněji oblečena, než jindy. Pozdě jsme se rozloučili. Já jí činil výčitky; ona plakala, že jí nevěřím. Uvěřil jsem opět, ač ne docela. Šel jsem, a celou noc jsem strávil v loďce na otevřeném moři. Druhého dne šel jsem odpoledne do bytu jejího, abych se přesvědčil, zdali doma jest. Od té strany, od zahrad Napoleonských přicházel cizinec, jehož jsem tak tuze nenáviděl. Ve mně se zmáhala strašlivá bouře. Spěchal jsem, ano běžel jsem k bytu jejímu. Příbuzní její všickni byli před domem. Kvapně se ptám, je-li doma? Řekli že je. Vešel jsem do světnice.

„Na stole byly pohozeny ozdoby vlasů jejich, její šátek a tak dále. Ona ležela na posteli. Spala, aneb se stavěla, jakoby spala. Já ji zbudil a planoucí na ni upřev zrak, ptal jsem se, zdali zde žádný nebyl? — Ona pravila, že žádný. Ptal jsem se důtklivěji. Plakala opět, že jí nevěřím.

„Já jsem odběhl; ve mně pálal strašlivý

plamen nejžhavější žárlivosti. Noc jsem strávil v strašném průplavu *d' Orfana;* bylo to na hrobě nešťastného otce. Ráno jsem opět byl pod *Ponte Rialto.* Ona nepřišla; myslil jsem, že se hněvá. Odpoledne jsem zůstal pod *Ponte Rialto.* Ona nepřišla. Byl večer. Déle jsem nemohl vydržeti, běžel jsem do bytu jejího. Táži se po ní. Ráno časně odešla a nevrátila se posud. Běžím do hospody cizince. Ráno odploul s nějakou ženštinou do Tersti, a žádný nevěděl, odkud jest. Já jsem byl zničen. — Zejtra ráno ploula jiná loď do Tersti; k ní jsem se dal za plavce, aby mě převezli na druhý břeh adriatského moře. Jitra jsem se nemohl dočkati. — Posledně jsem se v loďce své kolíbal přístavem Venetským. Z rána jsme vyplouli; protivný vítr nás zdržel a teprv třetí den byli jsme v přístavu Terstském. Jak možno rychle, spěchal jsem Terstem, vzhůru, dolů; nadarmo. Až k večeru na dotazování své slyšel jsem, že nějaký cizinec, který ode mne popsanému byl podobný, s nějakou dívkou jel vzhůru po silnici k Lublani. Spěchal jsem vzhůru po sil-

nici. Na Občině zastavil jsem krok, ohlížeje se, kterou se obrátiti stranou. „Kam spěchám? Zdaž je dohoním?“ tázal jsem se hlasitě sám sebe.

„Hluboko pode mnou ležely zahrady Terstské, vinice Občiny a kvetoucí kaštany, jež vzhůru do kopce nad nimi stály. Při moři se bělela stavení Terstská, za nimi se táhlo daleko pohoří mořské. Hluboká mlha valila se po hladinách moře; slunce již dávno bylo stopeno v ní. Zdálo se mi, že musím skočiti dolů, do bezedné hlubiny tichých vod. Sepal jsem ruce; bezvolně zvedl jsem pravici k večernímu nebi a strašlivá přísaha pomsty nesla se z úst mých nade temné moře. — Ještě jednou pohlédl jsem dolů, a naposledy spatřil jsem moře; od těch časů neviděl jsem je více!

„Spěchal jsem dále a dále v širý svět, bez cíle, bez konce!

„Posléze jsem se octl ve sboru cikánů, a až podnes bloudím cizou mi zemí, daleko, daleko od krajů svých, povržený, neznámý; nic — nic mi nezůstalo z časů předešlých, než

strašlivé upamatování, než plamenná pomsty žádost, nic — nic!

„O Venecie! Venecie! dobrou noc! —

„Temná noc, chladná noc mě obklíčila teď v pustém lese, domovu mém. — Lodičko má! kolíbáš-li se ještě na vlnách při *Ponte Rialto*, či již snad rozkotána se rozplýváš v jednotlivých prknech ven — ven — v daleké moře? — Samoten teď sedím při dohořívajícím ohni, dopisuje tento strastiplný list; kolem mne spí druhové moji; nade mnou tuhnou hvězdy ubledlé. Všecko spí; tichoť dalekým lesem, já jen nespím, já a pamět má a pomsty žádost horoucí. — Kdy usne pamět má? — Kdy uhasne moje žádost pomsty?“

Až potud list starého cikána.

Teď již usnula pamět jeho; teď uhasla pomsty žádost horoucí. — Na vysokém čekanu usnul i on, hluboký mír chovala prsa oběšence. Mrtvé oko bylo obráceno v strany jižní, hlava jeho skloněna ku krajům otčiny jeho. Bledá tvář jeho byla pokojná. Lehký větřík — ode

strany jižní zavívaje — přelétal od krajů jeho rodných a pohrával mu se šedivými vlasy. Venecie! byla mu poslední myšlenkou, a jeho hrobem cizí bude země.

XV.

Patrz na młodzieńca, w saméj krasie wieku
Ledwo zabłysnął na obszarach świata,
Już pierś jeho lodowata.
Tonąc w brudnych uciech steku,
Żyje samotny śród ludzi.
Korsak.

Duch strętwiały pamięć straci,
I za — umrze sam.
— — — — — — —
Bez nadziei, bez swobody,
Rozstawal się — — — —
Ludwik Jabłonowski.

Malá rovina byla mezi nevysokými pahorky nade vchodem často dotknutého oudolí. Dozrávajícího obilí zlaté klasy skláněly se kolem ní v lehkém vání večerního větru, a šepot jejich — co tichá večerní hudba k zpěvu přelétajících mušek — kolébal se v zamyšleném snění nade nízkou travou, ježto nové hroby starého žida

a dcery jeho přikrývala. Porůznu na této rovince vyhlíželo z polouschlého drnu šest hrobových kamenů, obyčejných na hrobech hebrejských, a tři mladé stromky se kolíbaly v dlouhém stínu po truchlivé půdě.

Zapadajícího slunce zbrunatnělá tvář vysýlala jednotlivé plamenorudé paprsky hustými klasy na tichou rovinu, a jednodenních mušek míhavá hejna houpala se nad kvetoucími mezemi v okruh hřbitové půdy. — Hluboko zahrabané srdce obklopilo hluboké ticho, a hluboké ticho sídlilo na umírajícím paprsku slunce nade říší smutku.

Mladý Valdemar — v šatu, v jakém poprvé byl přišel v krajinu tuto — seděl či spíše ležel hlavou na mezi k východu této rovinky opřený, a u něho rozlámaný hudební nástroj jeho mezi houpajícími se slzami panny. Zásvit loučícího slunce dlel na smutném obličeji; — leč paprsek jeho nenalezl žádné slzy v očích opuštěného. Případnostmi tak strašnými, jaké potkaly jej v dnech těchto, umořeni vymřeli citové jeho; tak se aspoň zdálo. Pokoj hro-

bový — zdálo se — v srdci jeho si rozbil blahodatný stan.

Loučil se s první a poslední milenkou života svého, a smutek jeho byl mírný. Nezáviděl jí odpočinutí neskončené po strastech tak bouřlivě zmítaného života; neb i jeho vyvrhla strašlivá bouře — rozkotavši koráb, jenž jej měl do zaslíbené uvesti země, i jeho vyvrhla na ostrov hlubokého ticha; byl vyzdvižen, povýšen nade všecky vášně a náruživosti dnů lidských. Pohlednutí na obličej jeho bylo by v okamžení tomto utišilo bouři v prsou jednoho každého, který ještě tonul ve vlnách zbouřeneho žití. Zdálo se, jakoby v krásném obličeji jeho smutek jen ze zvyku dlel, jen z obyčeje bydlela truchlivost v půvabných tazích a tichost mírnila známky její jako převěšený závoj.

Ač mladá, předce na nejvýš velebná v okamženích těchto byla jeho tvář. Ústa jeho se nepohnula; ani v nejtišší šepot nerozplouly se myšlenky jeho. Temnomodré oko, v hluboký blankyt obrácené, stíhalo lehké obláčky, kteří co bílí beránci plouli po milostném blankytu ve-

černího nebe, až tam, kde v jasnějších planulo barvách proměnujíc se víc a více, až na obrubě rozsáhlých polí se zapadajícím sluncem v jednu temnorudou zplynulo zář. Zdálo se mu, že duch Lein v posledním vzdechu se rozplynuv, obklíčil v modrém povětří a růžových červáncích kouli zemskou a že časem i duch jeho — taktéž se rozplynuv — v jedno se spojí s ním u velikost Božskou.

Tak seděl asi půl hodiny; bylo to poslední loučení.

Jemu nebylo možno v krajině této zůstat; buď pro příhody zběhlé v krajině této, buď že toulavému zvykl životu, a nebo z jiných příčin, nevím. On učiniv své poslední pořízení, uspořádal všecky záležitosti, a žádnému nic nevyjeviv, umínil co mladý cikán se vrátiti v širý svět. Zde jediné na hrobě Leině byl se rozloučiti, aneb upevniti v úmyslu svém.

Dole před židovou chaloupkou seděl u večerním tichu krásného dolu starý Bárta. On a Judita obdrželi židovu chaloupku, která po smrti židově zpět byla připadla vrchnosti. Bárta

se o ni hlásil, a z ohledu na jeho službu, kterou v bitvách nebožtíkovi hraběti byl prokázal, jakož i z příčiny, že ji, kdyby zpět připadla vrchnosti, měl přislíbenou — také ji obdržel. Byl však dle vůle mladého pána povinován, každého příchozího, kterýby chtěl u něho přenocovati, zdarma vyčastovati, k čemuž ročně ze zámku jisté peníze měl vykázané.

Teď seděl blažený Bárta před svojí chaloupkou, ve své zahrádce. Skleničku před sebou maje rozjímal, jak všem příchozím a hostům svým strašlivé příhody francouské války před i za Rýnem, na i v Rýnu, bude hlásati, co zatím Judita v chaloupce při malém ohníčku večeři připravovala, časem k němu vycházejíc.

Vypravujícího Bárty hlas rozléhal se v okolí.

V tom bylo — nad ním po pěšině kolem starého hradu do oudolí vedoucí — zdlouhavé ale silné kroky slyšeti, a jednotlivé kameny valily se hustým křovím s náramným rachotem v dol. Žádného však pro husté kolem stezky křoví nebylo viděti.

Teď umlkly kroky; pocestný nepochybně kráčel po měkké půdě. Bárta poslouchal.

Ticho bylo dalekým krásným dolem; brunatné nebe bylo nad ním od jedné jeho stěny k druhé rozepato, a v temnějších barvách stínily stromy po skalinách a dolem kol jezera, po jehožto hladině se bělely lilie vodní. V temné křovině u potoka časem milostně zaklokotal slavíka zpěv, a s protějších skal, kde plačící břízy se skláněly nade střechami spustlého města, ozývalo se osamělé kukačky jednozvučné volání.

Lehký kouř poletoval nad chaloupkami, malé ohníčky svítily z jejich otevřených dvířek, a se zpěvem hnali pastevci stáda svá v tiché stáje.

Bárta poslouchal. Teď bylo slyšeti kroky dolem pod chaloupkou, teď na lávce přes potok; pro husté křoví však až posud žádného nebylo viděti. Bárta již chtěl volati, domnívaje se, že některý pocestný nevědomě minul jedinou jeho hospodu. V tom ale postava nějaká přecházela pěšinou od chaloupky vzhůru

do kopce po druhé straně. Časem zmizela za vystupujícími skalami, časem ji opět bylo viděti, jak zastiňujíc ohničky jejich míjela dvéře nízkých chaloupek.

„Judito! Judito!“ volal Bárta.

Ona přiběhla.

„Viz! není to tamto mladý pán náš? Na mou věru — v oděvu cikánském!“ volal Bárta. „Ano v oděvu cikánském! Aj! aj! — jak? kdo se opovažuje?“

Judita přistínila zraky rozevřenou nad čelem rukou, a hleděla na protější pěšinu.

Ano, byl to on; mladý Valdemar hrabě z Borku — teď opět přecházel se sklopenou hlavou kolem poslední chaloupky. Zvolna kráčí výš a výš.

Teď jest na kopci. Neohlídnul se na krajinu rodnou; dále — dále odchází.

Kolem ného květoucí lučiny, ourodné pole, modré lesy, jeho vlast, jeho dědictví. — V dálce temné hory — valící se co zesinalé vlny k růžovému nebi a jeho zkrvavělým obláčkům —

loučily se s osamělým poutníkem. On nic nevidí, dále — dále odchází.

Dlouhá silnice táhne se rovinou, daleko — daleko, až v dálce — co zoužená řeka — v temné padá hory. Po ní daleko daleko odchází.

Odešel v širý svět mladý cikán. Nechť ho Bůh doprovází!

Konec.

